

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Domácí násilí

Konzultant: doc. JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Zpracovatel: Mgr. Barbora Řehořová

Duben 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým. Tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 11. 4. 2012

Mgr. Barbora Řehořová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala JUDr. Marii Vanduchové, CSc., za cenné připomínky a odbornou pomoc, kterou mi při zpracování práce poskytla.

V Praze 11. 4. 2012

Mgr. Barbora Řehořová

Obsah

1. ABSTRAKT	6
2. ÚVOD	7
3. ÚVOD DO PROBLEMATIKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ	11
3.1. DEFINICE DOMÁCÍHO NÁSILÍ	11
3.2. SPECIFIKA DOMÁCÍHO NÁSILÍ	13
3.3. FORMY DOMÁCÍHO NÁSILÍ	14
3.4. CYKLUS DOMÁCÍHO NÁSILÍ	17
3.5. PŘÍČINY DOMÁCÍHO NÁSILÍ	18
3.6. OBĚŤ DOMÁCÍHO NÁSILÍ	19
3.7. PACHATEL DOMÁCÍHO NÁSILÍ	21
4. NEJČASTĚJI NAPLŇOVANÉ SKUTKOVÉ PODSTATY	26
4.1. § 199 TÝRÁNÍ OSOBY ŽIJÍCÍ VE SPOLEČNÉM OBYDLÍ	28
4.2. § 198 TÝRÁNÍ SVĚŘENÉ OSOBY	31
4.3. § 353 NEBEZPEČNÉ VYHROŽOVÁNÍ	32
4.4. § 146 UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ	33
4.5. § 145 TĚŽKÉ UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ	34
4.6. § 171 OMEZOVÁNÍ OSOBNÍ SVOBODY	35
4.7. § 170 ZBAVENÍ OSOBNÍ SVOBODY	36
4.8. § 184 POMLUVA	36
4.9. § 185 ZNÁSILNĚNÍ	37
4.10. § 186 SEXUÁLNÍ NÁTŁAK	40
4.11. § 187 POHLAVNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ	41
4.12. § 140 VRAŽDA	42
4.12.1. <i>EXKURZ: Když se z oběti stane pachatel</i>	44
4.12.2. § 141 Zabití	46
4.12.3. § 146a Ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky	50
4.13. § 354 NEBEZPEČNÉ PRONÁSLEDOVÁNÍ	51
4.14. DALŠÍ TRESTNÉ ČINY PÁCHANÉ V SITUACI DOMÁCÍHO NÁSILÍ	58
5. SANKCE A TERAPEUTICKÉ PROGRAMY	60
5.1. SANKCE	60
5.2. PŘITĚŽUJÍCÍ OKOLNOSTI	62
5.3. MOŽNOST VYUŽITÍ ODKLONŮ TRESTNÍHO ŘÍZENÍ	63
5.4. TERAPEUTICKÉ PROGRAMY PRO PACHATELE DOMÁCÍHO NÁSILÍ	67
6. DOMÁCÍ NÁSILÍ V TRESTNÍM PRÁVU PROCESNÍM	71
6.1. TRESTNÍ STÍHÁNÍ SE SOUHLASEM POŠKOZENÉHO	71
6.2. OBĚŤ JAKO OSOBA POŠKOZENÁ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ	73
6.2.1. <i>Náhrada škody v občanskoprávním řízení</i>	77
6.2.2. <i>Peněžitá pomoc obětem trestných činů</i>	78

6.3. OBĚŤ JAKO SVĚDEK V TRESTNÍM ŘÍZENÍ.....	79
6.4. INSTITUT VAZBY	80
7. OCHRANA OBĚŤÍ	82
7.1. ZÁKON O OBĚTECH TRESTNÉ ČINNOSTI.....	84
8. INSTITUT VYKÁZÁNÍ.....	88
9. PŘÍSTUP K ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ V ZAHRANIČÍ.....	98
9.1. RAKOUSKO.....	100
9.2. VELKÁ BRITÁNIE	102
9.3. SLOVENSKÁ REPUBLIKA	109
9.4. ÚPRAVA PROBLEMATIKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ V ISLÁMSKÝCH ZEMÍCH	113
10. ORGANIZACE NA POMOC OBĚTEM DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	115
10.1. BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ.....	115
10.2. ROSA	116
10.3. KORDONA.....	116
11. ZÁVĚR	117
12. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	120
13. SUMMARY	128
14. SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV	130

1. Abstrakt

Domácí násilí

Domestic violence

Předkládaná rigorózní práce se věnuje fenoménu domácího násilí, a to z hmotněprávního, procesněprávního i kriminologického hlediska. V úvodní části definuje specifika domácího násilí, jeho znaky a formy. Provádí typologizaci obětí i pachatelů. Podrobně rozebírá základní skutkové podstaty trestných činů, které jsou při domácím násilí nejčastěji páčány. Zachycuje taktéž sankce a terapeutické programy pro pachatele domácího násilí. Mapuje úpravu domácího násilí v trestním právu procesním a popisuje institut vykazání. Práce analyzuje postavení oběti a zabývá se i připravovaným zákonem na ochranu obětí trestných činů. V závěru shrnuje úpravu domácího násilí v zahraničí a stručně zmiňuje i organizace poskytující obětem domácího násilí pomoc a ochranu.

The present thesis deals with the phenomenon of domestic violence, from the substantive, procedural and criminological aspects. The first part defines the specifics of domestic violence, its signs and forms. It shows a typology of victims and perpetrators. It analyzes in detail the basic facts of the crimes that are the most commonly perpetrated forms of domestic violence. It also describes the sanctions and some of the treatment programs that are available for perpetrators of domestic violence. It maps the treatment of domestic violence in criminal procedural law and describes the reporting institution. The paper analyzes the status of the victim and also deals with the planned law to protect victims of crime. The conclusion summarizes the treatment of domestic violence abroad and briefly mentions the organizations providing assistance to victims of domestic violence and protection.

„Domácí násilí je nejrozšířenější formou násilí vůbec, přičemž je současně formou nejméně kontrolovanou a co do své frekvence a závažnosti nejvíce podceňovanou“

H. J. Schneider
německý kriminolog

2. ÚVOD

Domácí násilí je závažný problém, který je rozšířen po celém světě a vyskytuje se ve všech společenských vrstvách. O tuto problematiku se v České republice v posledních letech zajímá laická i odborná veřejnost. O tomto zájmu svědčí zejména zařazení nové skutkové podstaty týrání osoby žijící ve společném obydlí do trestního zákona v roce 2004, zavedení institutu vykázaní, začlenění nebezpečného pronásledování (stalkingu) mezi skutkové podstaty trestných činů, příprava zákona o obětech trestné činnosti, aktivity neziskových organizací v této oblasti i kampaně objevující se v médiích (příkladem může být akce Avon proti domácímu násilí; televizní seriál Ulice, ve kterém byla řešena problematika stalkingu, a to za odborné konzultace s BKB, či řada kampaní neziskových organizací). Problematika domácího násilí se tak dostává do povědomí široké veřejnosti a i na legislativní úrovni probíhá a proběhla řada významných změn, které k účelnému řešení tohoto fenoménu přispívají. Domácí násilí tak již nadále není považováno za záležitost čistě soukromou, ale je po dlouhých letech opomíjení brána jako problém celospolečenský. Dlouho zakořeněné kulturní stereotypy jako „muž je v domě pánem a může si dělat, co chce“, „ona ho přece provokovala“ apod. umožňovaly pachatelům domácího násilí své jednání legitimizovat a zároveň usnadňovaly svědkům vyrovnání se s pocitem viny. Je proto nezbytné k naprosté eliminaci výše uvedených postojů použít každý zákonný a ústavně konformní postup.¹

Stále většího významu také nabývají organizace, které na tuto problematiku upozorňují a v neposlední řadě je nutno zmínit i mezinárodní deklarace na úrovni

¹ Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014, dostupný z www.vlada.cz.

Organizace spojených národů a Evropské Unie a dále organizaci Victim Support Europe, která zajišťuje spolupráci mezi pomáhajícími organizacemi z různých členských států Evropské Unie.

Je zejména nutné uvědomit si, že domácí násilí se netýká jen osob, které jsou domácím násilím přímo postiženy, ale nás všech. Pouze díky prevenci, zájmu a informovanosti veřejnosti, bude možné se s tímto jevem účinně vypořádat.

Násilí, odehrávající se v rodině, je o to více závažné a pro oběti stresující, neboť jim bolest a utrpení způsobuje osoba blízká, od které by to nečekaly. Dle důvodové zprávy k Trestnímu zákoníku je rodina základní buňkou společnosti. Její hodnoty jsou nedotknutelné a její význam pro společnost je neocenitelný a zcela zásadní. Z toho důvodu byly trestné činy proti rodině a mládeži, která reprezentuje novou generaci naší společnosti, kontinuitu a perspektivu jejího vývoje, z hlediska významu těchto chráněných zájmů zařazeny do čtvrté hlavy zvláštní části trestního zákoníku.² Zákodárce tímto vyjádřil skutečnost, že před domácím násilím a i jakýmkoli jiným násilím odehrávajícím se v rodině nesmíme zavírat oči. Neinformovanost a nezájem veřejnosti jsou totiž většinou hlavními důvody toho, že oběti většinou nejsou schopny svou tíživou situaci řešit, jelikož mnohdy ani netuší jakým způsobem, kam se mohou obrátit a ani, že násilníci svým jednáním naplnili některou ze skutkových podstat trestných činů.

S problematikou domácího násilí se velice často setkávám i ve svém pracovním životě, neboť jsem již třetím rokem dobrovolníkem Bílého kruhu bezpečí. Počet obětí domácího násilí, které se obrátí s žádostí o pomoc na Bílý kruh bezpečí, je velmi vysoký. BKB se problematice domácího násilí systematicky věnuje již od roku 1997 a to právě z důvodu vysokého počtu klientů přicházejících do poraden právě s tímto problémem. Provozuje mimo jiné i nonstop telefonní linku pro tyto oběti.

Bohužel ani dostatek informací a zájem celé společnosti o tuto problematiku nedokáže eliminovat jeho četnost či jej snad úplně potlačit. Přesto se však domnívám, že nikdy není informací a impulsů dost, a proto jsem se rozhodla zaměřit se na domácí násilí ve své rigorózní práci.

Domácí násilí je komplexní problém, který zasahuje do různých vědních disciplín i do různých oblastí práva. Jeho nebezpečnost je vzhledem k vysoké latentci značná. Nahlížení na tento fenomén není možné zužovat jen na trestněprávní

² Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.) První část. Zveřejněná ve Sbírce ministerstva spravedlnosti: 18/2010 Sb.m.s.; Zdroj: ASPI.

hledisko, neboť jde o záležitost zasahující nejen do sféry trestního práva, ale i do práva občanského a správního. Domácí násilí se týká i řady mimoprávních disciplín, zejména psychologie, kriminologie, viktimologie. S ohledem na rozsah práce jsem se rozhodla nahlížet na problematiku zejména z pohledu trestního práva, kriminologie a viktimologie.

Má rigorózní práce se dělí na osm částí.

První část práce se zaměřuje jednak na základní pojmy pro domácí násilí klíčové a jejich trestněprávní definice tak, aby domácí násilí nebylo možno zaměnit s jiným násilným chováním v rodině. Uvedu jednotlivé klíčové znaky, formy a specifika domácího násilí, ačkoli je nutno zdůraznit, že domácí násilí je natolik mnohotvárné, že forem jeho výskytu je celá řada a vyskytují se v různých kombinacích. Dále rozeberu domácí násilí z kriminologického a viktimologického hlediska, zaměřím se zejména na osobu oběti a její postavení a na osobu pachatele. Pro ucelený pohled na domácí násilí je nezbytné popsat i tzv. cyklickou teorii domácího násilí, na které lze ukázat, jakými jednotlivými fázemi domácí násilí prochází.

V druhé části práce bych ráda rozebrala základní skutkové podstaty trestných činů, které jsou domácím násilím nejčastěji naplňovány a uvedu jejich charakteristiky. Zmíním i situaci, kdy oběť domácího násilí spáchá na pachateli domácího násilí trestný čin, čímž se ona sama může stát pachatelem – zamyslím se nad možnými polehčujícími okolnostmi i nad kvalifikací této situace jako nutné obrany. Uvedu i nejdůležitější judikaturu, vydanou v souvislosti s novými skutkovými podstatami, které zavedl trestní zákoník. Konkrétněji se zaměřím zejména na nebezpečné pronásledování, které je v našem právním řádu stále ještě novinkou.

Třetí část bude obsahovat pojednání o sankcích, které připadají v úvahu za trestné činy, páchané v situaci domácího násilí a terapeutických programech pro pachatele domácího násilí. Zmíním také přitěžující okolnosti, které mohou být pachateli přičítány k tíži.

Ve čtvrté části práce se zaměřím na úpravu domácího násilí v trestním právu procesním. Rozeberu základní charakteristiku trestního stíhání se souhlasem poškozeného, postavení oběti jako poškozeného a jako svědka v trestním řízení, okrajově zmíním i náhradu škody v občanskoprávním řízení a peněžitou pomoc obětem trestných činů dle zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Dále zmíním také možnost použití institutu vazby, neboť

tyto instituty jsou z hlediska domácího násilí natolik důležité, že je nemožné se jimi alespoň okrajově nezabývat.

V páté části se budu věnovat občanskému právu procesnímu, a sice institutu vykázání, neboť není možné se o tomto institutu nezmínit, pokud si chceme utvořit na rozebíranou problematiku globální pohled, který zahrne všechny důležité aspekty.

V šesté části rigorózní práce se zaměřím na ochranu obětí domácího násilí a zejména na připravovaný zákon o obětech trestných činů.

V sedmé části uvedu úpravu ochrany před domácím násilím v Rakousku, ve Velké Británii a hlavně úpravu ve Slovenské republice, se kterou máme společné kořeny nejen z hlediska právní úpravy, ale i z hlediska celospolečenského nazírání na problematiku tohoto jevu. Uvedu i nejvýznamnější mezinárodní dokumenty přijaté v této oblasti a závěrem zmíním i přístup k domácímu násilí v islámských zemích.

Poslední kapitolu věnuji nestátním a neziskovým organizacím. Zaměřím se zejména na organizaci Bílý kruh bezpečí, jejímž jsem členem, a okrajově také na organizaci ROSA. Jejich úloha je v rámci ochrany obětí domácího násilí a vůbec i ve vývoji pohledu na tento fenomén nenahraditelná.

Mým cílem je zpracovat tuto práci tak, aby vytvořila ucelený pohled na fenomén domácího násilí, a to nejen na úrovni trestněprávní. Ráda bych taktéž provedla kritické zhodnocení právní úpravy řešení domácího násilí v české republice a přidala případné návrhy na zlepšení.

3. ÚVOD DO PROBLEMATIKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ

3.1. Definice domácího násilí

Pojem domácího násilí není v právním řádu České republiky dosud nikde definován. O jeho definici se pokouší řada nevládních organizací a vědeckých pracovníků. Panují rozdíly mezi jeho definicemi v různých státech EU, např. ani Velká Británie, která je jednou ze zemí, kde je ochrana obětí na velmi vysoké úrovni, nemá jednotnou definici domácího násilí. Problémem je také pojmové vymezení definic domácího násilí z hlediska kriminologického, psychologického a trestněprávního.

Jednotlivá vymezení se liší podle osoby, která je aplikuje (policejní orgán, nevládní organizace aj.). Nevládní organizace Women's Aid definuje domácí násilí jako „jednání dospělých osob v blízkém vztahu za použití fyzické či psychické síly nebo výhrůžky, a to způsobem, který vyvolá na straně oběti újmu nebo tíseň“.³

V Německu je pojem vysvětlován jako násilí v rodinách (Gewalt in der Familie, inter family violence). V mezinárodních dokumentech je uváděna celá řada různých termínů, mezi nejfrekventovanější patří violence against woman (násilí na ženách), gendered based violence (rodově podmíněné násilí).

Domácí násilí bylo definováno také doporučením Rady Evropy v roce 1985, a to jako: „Násilné chování v rodině zahrnuje jakýkoliv čin nebo opomenutí, spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti.“⁴

Dále lze uvést definici násilí páchaného na ženách podle Deklarace OSN o odstranění násilí páchaného na ženách z roku 1993: „za násilí páchané na ženách je považován každý projev rodově podmíněného násilí, který má nebo by mohl mít za následek tělesnou, sexuální nebo duševní újmu nebo utrpení žen, včetně hrozby takovými činy, zastrasování a úmyslné omezování osobní svobody, a to jak ve

³ Domácí násilí – přístup k řešení problémů ve vybraných evropských zemích, Studie BKB, první vydání, 2002, str.13.

⁴ Doporučení Rady Evropy R 85/4 z 26.3.1985 o násilí v rodinách.

veřejném, tak soukromém životě.“⁵

Občanské sdružení Bílý kruh bezpečí, které mimo jiné pomáhá obětem domácího násilí, definuje tento jev jako „komplikovaný a strukturovaný problém, do něhož zahrnuje všechny projevy fyzického, sexuálního a psychického násilí“.⁶

Jako definici, která je pojata široce a zahrnuje celou škálu forem domácího násilí, lze považovat definici Mgr. Huňkové a JUDr. Voňkové uvedenou v publikaci Domácí násilí v České republice z pohledu práva, která zní takto: „Domácí násilí je jakékoli jednání, které má za cíl uplatnění moci nebo kontroly nad dospělou osobou, k níž je pachatel v intimním vztahu, způsobující na straně oběti tíseň nebo újmu, přičemž intimním vztahem rozumíme vztah rodinný, partnerský či obdobný“.⁷

Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, definuje domácí násilí takto: „Domácí násilí je označení pro násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž útok směřuje. Domácím násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují.“⁸

V souvislosti s definicí domácího násilí je nutno také vymezit, kterých vztahů se týká. Domácí násilí bývá často nesprávně ztotožňováno s pojmem násilí na ženách. Je nutné zdůraznit, že domácí násilí se neodehrává pouze mezi partnery, ale zahrnuje i násilí mezigenerační.

Jak již je uvedeno výše, legislativní vymezení pojmu domácí násilí se v českém právním řádu nevyskytuje, ani pojem násilí není trestním právem definován, i když je s ním běžně nakládáno.

Paragraf § 119 trestního zákoníku stanoví, že trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem. V komentáři k tomuto ustanovení se uvádí, že tento

⁵ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2.. Praha. 2008

⁶ Huňková, M., Voňková, J. DN v ČR z pohledu práva, 1. vydání, Justiční akademie ČR, s.36

⁷ Huňková, M., Voňková, J. DN v ČR z pohledu práva, 1. vydání, Justiční akademie ČR, s.44

⁸ Kočová, K., Bulletin advokacie 10/2007, s.34

paragraf není výkladem pojmu násilí a vztahuje se jen na situace, kdy násilí je prostředkem k dosažení určitého cíle, tudíž se nevztahuje na trestné činy, u nichž násilí charakterizuje následek, aniž by se jím sledoval další cíl.⁹ Oproti původní zákonné úpravě, obsahuje nový trestní zákoník i výslovné uvedení, že trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti jiným podobným způsobem. Tímto zákonodárce reagoval na některé praktické potíže, vznikající při posuzování hraničních případů.¹⁰

Trestněprávním vymezením násilí rozumíme „zlé nakládání, tělesné útoky, pohrůžky obdobným násilím nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví“¹¹

3.2. Specifika domácího násilí

Domácí násilí má několik specifíků, která ho odlišují od ostatních forem násilí. Jde o následující základní znaky:

1. Domácí násilí se odehrává za **zavřenými dveřmi**. Dochází k němu neveřejně, mimo kontrolu společnosti, a proto je jevem tak vysoce latentním.
2. Domácí násilí se děje **opakovaně a dlouhodobě**. Pokud dojde pouze k jednomu útoku, nejedná se o domácí násilí, ale může to být jeho začátek.
3. **Eskalace** – domácí násilí se stupňuje. Může se stupňovat četnost útoků, ale také jejich intenzita.
4. **Rozdělení rolí** – pro domácí násilí je typický nerovný vztah, ve kterém je jasné, kdo je pachatelem a kdo obětí. Nejde o vztah symetrický, kde se vyskytuje vzájemné napadání a postavení stran se tak střídá.

Dle judikatury Nejvyššího soudu je pro „domácí násilí“ charakteristické, že k němu dochází v soukromí, mimo kontrolu veřejnosti, intenzita násilných incidentů se v průběhu doby zpravidla stupňuje a u oběti vede ke ztrátě schopností včas zastavit násilné incidenty a efektivně vyřešit narušený vztah; zkušenosti vypovídají, že rozdělení rolí „oběť“ – „agresor“ se prakticky nemění. O „domácí násilí“ se naopak nejedná, jde-li mezi partnery o (třeba i dramatický) spor, jednorázový incident nebo

⁹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až §139. Komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1162

¹⁰ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až §139. Komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1162

¹¹ Huňková, M., Voňková, J. DN v ČR z pohledu práva, 1. vydání, Justiční akademie ČR, s.99

vzájemné partnerské potyčky.¹²

Tyto čtyři výše uvedené znaky jsou uváděny téměř ve veškeré odborné literatuře, která se na problematiku domácího násilí zaměřuje. Ovšem nutno zmínit, že domácí násilí je problémem natolik specifickým, že jako jeho znak by se dala označit řada dalších okolností. Například pasivita ve vztahu k násilníkovi, popírání domácího násilí ze strany oběti, snížená sebedůvěra oběti, sebeobviňování oběti, pocit bezmoci, závislost oběti na pachateli, paměťové nepřesnosti ohledně data a četnosti incidentů atd.

Každý jednotlivý případ domácího násilí je odlišný a ne vždy se vyskytují všechny z uvedených znaků. Není ani vyloučeno, že se jedná o domácí násilí, když chybí jeden ze základních znaků. Například chybí-li eskalace, může jít o domácí násilí kontinuální. V poslední době je právě tento znak domácího násilí ve studiích a výzkumech zpochybňován a ztrácí pomalu hodnotu “definičního“ kritéria a začíná se o něm hovořit pouze jako o rizikovém faktoru. V praxi to znamená, že pokud je eskalace přítomna, situace je rizikovější a oběť je ve větším ohrožení, avšak pokud se eskalace nevyskytuje, neznamená to ještě, že by vůbec nešlo o domácí násilí.

Řada podpůrných znaků se může vyskytovat i na straně násilné osoby. Jedná se například o následující: příznaky spojené s tzv. “dvojí tváří“ pachatele, přenášení viny na oběť, odmítání zodpovědnosti atd.

Ve společnosti se vyskytuje velmi široký vzorek domácího násilí i typů jednotlivých obětí, a proto nelze znaky domácího násilí vymezit natolik, aby postihovaly každý výskyt tohoto jevu.

Policejní orgány se v praxi většinou setkávají se standardními situacemi, při kterých rozpoznání domácího násilí není těžké, neboť základní znaky, určující tento jev, jsou zjevně přítomny. Statisticky méně často se policie setkává se situacemi nestandardními, při kterých primární znaky přítomny nejsou a je tak těžší konkrétní situaci klasifikovat jako domácí násilí.¹³

3.3. Formy domácího násilí

Domácí násilí má řadu forem, které se mohou vyskytovat i současně.

¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2007, sp.zn. 8 Tdo 1058/2007

¹³ Zpravodaj BKB, 2/2009, Policie v kontaktu s domácím násilím – současné výzvy, s.31

Domácí násilí může mít formu fyzického násilí (jde například o bití pěstmi, fackování, tahání za vlasy, kopání, rdoušení, demolice majetku a podobně). Fyzické násilí může být namířeno například i proti zvířeti oběti atd.

Další formou je psychické násilí, které často oběti považují za horší než fyzické, protože nezanechává stopy navenek, ale pouze uvnitř. Laická veřejnost této formě domácího násilí často nepřisuzuje přílišný význam a považuje ji za něco, co nelze ztotožňovat s trestným jednáním. Opak je však pravdou, neboť následky této formy násilného chování, a odborné studie tento fakt dokládají, jsou stejně destruktivní. Velmi traumatizující může být pro oběť i fakt, že její líčení situace se může jevit jako nevěrohodné (obzvláště jde-li o násilníka tzv. dvojí tváře) a okolí pak může situaci bagatelizovat.

Uskutečňuje se jako citové či slovní týrání, pachatel oběť zastrašuje, kontroluje, pronásleduje. Řadí se sem i citové vydírání, zesměšňování, kritizování, ponižování atd. Je třeba zdůraznit, že k psychickému týrání dochází ve 100 % případech domácího násilí. Opakovaným napadáním partnera (blízké osoby), ať má jakoukoli povahu, obsahuje vždy i prvek psychického násilí. Každé domácí násilí zasahuje oběť po stránce psychické, neboť se oběť musí vyrovnat s tím, že jí újmu působí blízká osoba, což přináší psychickou destabilizaci či přímo traumatizaci.¹⁴

Psychické násilí, označované někdy jako neviditelné násilí, je velmi nebezpečnou formou domácího násilí a postupně se mění – od hrubých schválností a vulgárních nadávek až po vyhrožování nebo rafinované a promyšlené dlouhodobé týrání, jehož cílem je oslabit sebejistotu ohrožené osoby a vzbudit v ní pochyby o její vlastní psychické normalitě (př.: manžel opakovaně měnil voltáž žárovek a přestavoval nábytek, ale své ženě tvrdil, že se nic nemění, čímž u ní vyvolal silné pochyby o jejím vlastním duševním zdraví a vážné somatické potíže).¹⁵

Odborná literatura považuje za psychické týrání obvykle jednání, které způsobuje oběti emocionální rány či újmu. Ryze psychické násilí, kde složka fyzická zcela chybí, se v praxi vyskytuje menší měrou.¹⁶

Příkladem lze uvést následující: devalvující, urážlivá či zraňující komunikace, ignorování, přehlížení partnera, překrucování faktů, upírání základních práv, obviňování, manipulace, ničení oblíbených věcí atd.¹⁷

¹⁴ Čírtková, L., CSc., Právo a rodina, ročník 2007, č.6, s.1

¹⁵ Zbořilová, K., Kriminologický sborník 4/2006, s. 36

¹⁶ Čírtková, L., Csc., Moderní psychologie pro právníky, s.20

¹⁷ Čírtková, L., Csc., Moderní psychologie pro právníky, s.20

Velké problémy v praxi působí vymezení psychického násilí. Aby se jednalo o psychické týrání, musí jít o opakované, většinou eskalující, slovní či jiné nekontaktní projevy agresora, které vytvářejí jasně asymetrický vztah a poškozují duševní stabilitu oběti.¹⁸

Ne každé psychické týrání však naplňuje znaky trestného činu. Pokud tomu tak není, je možné zvážit řešení situace pomocí prostředků práva civilního (např. rozvod manželství), nepřichází však v úvahu trestní represe. Pro užití trestní sankce (např.: stíhání pro trestný čin týrání osoby žijící ve společném bytě nebo obydlí) je nezbytné řádně zajistit důkazy o výskytu psychické formy domácího násilí. Nezbytné je též posuzovat věrohodnost výpovědi jak potencionální oběti, tak potencionálního pachatele.

Další velmi frekventovanou formou domácího násilí je sexuální násilí. Bývá vedeno snahou zcela ovládnout a podmanit si partnera, vyvolat v něm pocit ponížení a podřízenosti. Pod tuto formu domácího násilí lze zahrnout všechny sexuální činy, které oběť podstupuje nedobrovolně či s nechutí.¹⁹

Sociální forma domácího násilí má oběť zejména izolovat od společnosti, od rodiny a přátel, má oběti zabránit v jakémkoli kontaktu s jejím okolím. Spočívá zejména v zákazu styku s rodinou a přáteli, zákazu chodit do zaměstnání, kontrola telefonické komunikace, e-mailových zpráv, stanovení přesného časového plánu, kontrola chování, oblékání, zákaz sledování televize, poslouchání rádia atd.

Poslední formou je násilí ekonomické, kdy pachatel zamezí oběti dispozici s finančními prostředky, případně ji nutí, aby jej finančně zabezpečovala. Jedná se například o neposkytování prostředků na domácnost, omezení nakládání s majetkem, zákaz chození do práce atd.

Jak již bylo zmíněno, formy domácího násilí se velmi často vyskytují v kombinacích nebo i všechny najednou.²⁰

Nejčastěji se vyskytuje kombinace fyzického a psychického násilí, což potvrzuje i následující reprezentativní výzkum agentury STEM pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí z roku 2006:

¹⁸ Doc. PhDr. Čírtková, L., Csc., Moderní psychologie pro právníky, s.23

¹⁹ Huňková, M., Voňková, J. DN v ČR z pohledu práva ,1. vydání, Justiční akademie ČR, s.17

²⁰ Huňková, M., Voňková, J. DN v ČR z pohledu práva ,1. vydání, Justiční akademie ČR, s. 58

FORMY NÁSILÍ	VÝSKYT V %
kombinace fyzického a psychického	48%
pouze fyzické	18%
kombinace fyzického, psychického a sexuálního	14%
pouze sexuální	1%
pouze psychické	16%
jiná kombinace	3%

Zdroj: Reprezentativní výzkum o domácím násilí STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR, 2006.

3.4. Cyklus domácího násilí

Domácí násilí probíhá zpravidla cyklicky, jde o jakousi spirálu násilí, kterou lze vysvětlit pomocí schématu kruhu, neboť jeho jednotlivé části se dokola opakují, mění se pouze intenzita (ta se zpravidla zvyšuje) a pořadí jednotlivých částí. Obvykle je cyklus domácího násilí rozdělován do třech částí, a to na fázi vystupňování napětí, fázi samotného násilí a fázi omluv a odprošování.²¹ Cyklus násilí je obecně charakteristický zejména tím, že pachatel je nevypočitatelný, střídá fáze násilí a lásky. Vůle oběti opustit násilný vztah se mění v průběhu celého cyklu v závislosti na konkrétních fázích.

V této práci jsem se však rozhodla popsat podrobnější cyklus domácího násilí, který je používán například organizací Women's Crisis Service. Tento cyklus je rozdělen na pět následujících částí:

1. fáze násilí – ze strany agresora dochází k násilnému jednání, a to v jakékoli formě (podrobněji viz formy domácího násilí), oběť je násilným jednáním zcela paralyzována, je v šoku a snaží se bránit přímému útoku ze strany pachatele
2. fáze viny – v této fázi se agresori rozdělují na dva základní typy, a to na tzv. „non-abusive“ agresora, který se vinný necítí a veškerou vinu za své jednání svaluje na oběť, druhým typem je tzv. „abusive“ agresor, který cítí vinu za své chování a cítí se za něj zodpovědný, má výčitky svědomí a uvědomuje si trauma, které oběti působí. To však nevede k eliminaci násilí, ani to nesnižuje jeho intenzitu.

²¹

Cyklus domácího násilí). www.persefona.cz.

3. fáze racionality – agresor v této fázi násilí vůči oběti odůvodňuje a snaží se nalézt jeho hlavní příčiny. Jako důvody svého násilného jednání nejčastěji shledávají pachatelé alkohol, drogy, problémy v zaměstnání, stres atd.

4. fáze normálního chování – agresor se chová, jako by se žádné násilí nikdy neodehrálo, snaží se získat důvěru oběti, vzbuzuje v ní naději, že vše se vyřešilo, že šlo pouze o exces, který se již nebude opakovat a vztah bude nadále láskyplný. Oběť je touto fází obvykle velmi zmatena, neboť ji neočekává.

5. fáze plánování a fantazie – agresor plánuje, jakým způsobem svou oběť „potrestá“, agresor pak spustí násilí na jakýkoli, ba i banální podnět.²²

3.5. Příčiny domácího násilí

Příčin domácího násilí je mnoho. Mezi ty základní se řadí jednak individuální faktory, jakými jsou osobnost a povahové rysy jeho aktérů, dále to jsou sociálně-psychologické faktory, tedy například tradiční rozdělení rolí a moci ve společnosti, traumatizující zážitky z dětství apod. Dle mého názoru, vzhledem k rozmanitosti forem a tomu, že domácí násilí se vyskytuje ve všech sociálních vrstvách společnosti, je nutné zaujmout multidisciplinární přístup jak k problematice řešení domácího násilí, tak k objasňování jeho příčin.

Příkladem uvedu pouze jednu teorii příčin, a to zejména z důvodu rozsahu této práce. Bude se jednat o teorii příčin domácího násilí od D. G. Duttona, popsanou v publikaci *The Domestic Assault of Women*.

D. G. Dutton rozděluje příčiny domácího násilí na čtyři roviny:

1. makrosystémové příčiny: hierarchické uspořádání společnosti, vůdčí úloha mužů ve společnosti, tradiční představy, atd.

2. exosystémové příčiny: nejbližší sociální prostředí aktérů domácího násilí, formální i neformální sociální struktury, se kterými přicházejí během života do styku, apod.

3. mikrosystémové příčiny: rodina, její jednotliví členové, jejich ovlivňování se navzájem, to, jak se znají, což umožňuje předvídat reakce a najít slabá místa ostatních, rozdělení rolí uvnitř rodiny, způsoby chování, rozsah soukromí uvnitř

²² Women's crisis service, Domestic violence – The cycle of domestic violence, www.mvwcs.com/cycledomesticviolence.html

rodiny, aj.

4. ontogenetické příčiny: příčiny chování se nacházejí v charakteristikách osoby pachatele a oběti a v jejich vzájemné interakci.²³

3.6. Oběť domácího násilí

Na oběti trestných činů se trestněprávní teorie, kriminologie a kriminalistika zaměřila mnohem později než na teoretické zkoumání a typologizaci pachatelů. Viktimologie, jako nauka o obětech trestných činů, se stala samostatným odvětvím kriminologie až ve druhé polovině dvacátého století. Za oběti trestných činů jsou považovány osoby bezprostředně dotčené trestným činem.²⁴

Typologizací oběti se viktimologie zabývala již od svého počátku. Oběti byly tříděny dle různých hledisek – podle věku, pohlaví, abnormalit osobnosti, etnické příslušnosti, dělily se na oběti provokující, útočné, simulující, domnělé, dále zcela nevinnou oběť a oběť z nevědomosti, z neopatrnosti aj.²⁵

Často se uvádí typologizace dle prožitého trestného činu, tedy dělení na oběti sexuálního násilí, fyzického násilí, domácího násilí, oběti majetkové újmy nebo podle reakce na trestný čin, respektive interakce mezi obětí a pachatelem. Poslední uvedená typologizace dělí oběti na:

1) oběť zúčastňující se = trestnému činu předchází „akce“ mezi pachatelem a obětí, která je jednou z hlavních příčin následného jednání pachatele

2) oběť nezúčastňující se = u tohoto typu oběti nedochází k žádné interakci mezi ní a pachatelem, oběť nevnímá ohrožení

3) oběť provokující = oběť podcenila nebezpečnost situace, vystavila se nebezpečí, většinou se jedná o oběti s takzvanými viktimogeními faktory

4) oběť latentní = oběti, které trestný čin neoznámí, nejčastěji jde o oběti trestných činů páchaných v rodinách. Tento typ obětí se vyskytuje zejména u domácího násilí, jeho latence je totiž velice vysoká.

²³ Dutton, D.,G., The Domestic Assault of Woman, Psychological nad criminal Justice Perspectives. Allyn and Bacon, 1988, s.24

²⁴ Marešová, A., Martzinková, M. O významu poznávání obětí trestné činnosti, IKSP Praha, Ministersvo vnitra České republiky.

²⁵ Marešová, A., Martzinková, M. O významu poznávání obětí trestné činnosti, IKSP Praha, Ministersvo vnitra České republiky.

5) oběť nepravá = útok pachatele směřoval původně na osobu jinou a tato oběť se tak ocitla takříkajíc v nesprávný čas na nesprávném místě.

Z mých vlastních zkušeností s oběťmi domácího násilí i z odborných publikací na toto téma je zřejmé, že jednotný profil oběti domácího násilí, který by byl obecně aplikovatelný, neexistuje, neboť obětí domácího násilí se může stát prakticky kdokoli, bez ohledu na věk, pohlaví, vzdělání, profesi, sociální a ekonomické postavení.

Psychologové zmiňují v případech domácího násilí dva základní typy obětí:

1) oběť primární = osoba, vůči níž útok přímo směřuje, a které je jako následek útoku způsobena fyzická, psychická nebo materiální újma, či pozůstává po osobě, jež v důsledku trestného činu přišla o život. V trestním řízení má takováto oběť postavení poškozeného.

2) oběť sekundární (nepřímá) = osoby blízké, v situaci domácího násilí je takovou sekundární obětí nejčastěji dítě, žijící v domácnosti, kde domácí násilí probíhá, a které je tedy svědkem týrání jednoho z rodičů, což způsobuje hlubokou emocionální újmu.²⁶

Syndrom týrané ženy (Battered Woman Syndrom)

Syndrom týrané ženy je specifickým syndromem spjatým s domácím násilím. Tento termín byl vytvořen psychologkou Lenore Wal-kerovou, která pomocí něj chtěla definovat širokou škálu projevů a vzorců chování, které jsou způsobené dlouhodobým násilím ze strany partnera. U obětí domácího násilí totiž nalézáme jevy, které se u jiných obětí trestných činů většinou nevyskytují, a které jsou pro okolí mnohdy těžko pochopitelné, jedná se zejména o přetrvávající vazbu k agresorovi, zatajování zranění a jeho příčin, sebeobviňování, snížené sebevědomí, setrvávání ve vztahu s agresorem, aj. Definice syndromu týrané ženy je následující „soubor specifických charakteristik a důsledků zneužívání, které vedou ke snížené schopnosti ženy efektivně reagovat na prožívané násilí“.²⁷

Nejtypičtějšími projevy tohoto syndromu jsou pocit bezmoci a zmatku, sebeobviňování, dlouhodobá emocionální frustrace, nízké sebevědomí, zvýšená

²⁶ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 18.

²⁷ Oběti domácího násilí. www.help24.cz.

zranitelnost, sebevražedné tendence, blokáce sil potřebných ke změně, úzkost, deprese, poruchy spánku, které vedou ke vzniku neurotických projevů, neschopnost normálních reakcí, nápadná vstřícnost a ochota vyhovět, strach z agresora a zároveň silná závislost na něm, psychosomatická onemocnění jako např. migrény, žaludeční vředy, nechutenství, apod.²⁸

Muži jako oběti domácího násilí

Statisticky je nejčastěji obětí domácího násilí žena a pachatelem bývá nejčastěji muž – manžel nebo partner. Pokud se však násilí mezi partnery děje v postproduktivním věku, často se role obrací a obětí bývá naopak muž. Je však nutno podotknout, že domácí násilí není jen záležitostí partnerských vztahů, ne ojedinělé jsou i případy mezigeneračního násilí, tedy týrání ze strany dětí či naopak rodičů.

Domácí násilí na mužích je na rozdíl od domácího násilí páchaného na ženách spíše okrajovým tématem. Suzanne Steinmetz, autorka tzv. syndromu bitého manžela, si to vysvětluje tím, že domácí násilí na ženách je více vidět, neboť při něm dochází k závažnějším fyzickým následkům a zejména tím, že muži roli oběti více popírají a sami sebe nevnímají jako osobu ohroženou domácím násilím.

Klíčovým specifikem domácího násilí na mužích je způsob reakce veřejnosti. Neboť u obětí mužů dochází k výrazné sekundární viktimizaci, role oběti je pro muže často velmi ponižující, a to jak v soukromém, tak v profesním a společenském životě.²⁹

Ráda bych na tomto místě zdůraznila, že nahlížení na domácí násilí pouze jako na násilí na ženách je nepřipustným genderovým stereotypem a mělo by být eliminováno.

3.7. Pachatel domácího násilí

Obecně lze pachatele domácího násilí definovat jako osobu, která se dopustí

²⁸ Osobnostní faktory domácího násilí (část 3.). www.domacinasili.estranky.cz.

²⁹ Čírtková, L., Muži jako oběti domácího násilí, Právo a rodina, č. 7, 2010

jednání, jež naplňuje skutkovou podstatu trestného činu týrání svěřené osoby nebo týrání osoby žijící ve společném obydlí, popřípadě jiného trestného činu, páchaného v situaci domácího násilí.³⁰ Jako výstižnější považuji definici následující, a sice že pachatelem domácího násilí je kdokoli, kdo ohrožuje oběť na životě, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti a žije s ohroženou osobou ve společném obydlí a je (příp. byl) s ohroženou osobou v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a lze důvodně předpokládat, že se tato osoba bude dopouštět i nadále domácího násilí vůči oběti³¹

Stejně jako však neexistuje žádná typická oběť domácího násilí, neexistuje ani žádný typický pachatel. Pachatelé (i jejich oběti) pocházejí z různého sociálního, ekonomického, rasového či etnického prostředí a mají různé vzdělání. Spouštěcím impulzem pro pachatele také nemusejí být alkohol či drogy, alkoholová či drogová závislost a domácí násilí jsou dva odlišné problémy.³² Stejně jako pro pachatele většiny trestných činů nelze sestavit jednotný profil, je tomu tak i pro pachatele domácího násilí. Avšak na rozdíl od některých jiných trestných činů, kde pachatelé pocházejí z obdobných sociálních vrstev, pachatele domácího násilí najdeme napříč těmito vrstvami, jak je již výše uvedeno.³³

Pachatelem domácího násilí nemusí být vždy muž vůči své partnerce/manželce, ačkoli z tohoto pohledu vychází obecně laická veřejnost, ale pachatelkami bývají i ženy. Pohlaví pachatele se projevuje zejména v odlišném provedení trestného činu. Pachatel muž týrá ženu opakovaně a častěji ji zraní tak, že je nucena vyhledat lékařskou pomoc. Typickým projevem násilí ze strany pachatele muže je bití, škracení, vyhrožování případně ohrožování zbraní. Pachatelka žena nejčastěji užívá škrábání, kousání, házení předmětů a kopání.³⁴ Ženy také jako pachatelky častěji užívají sociální a psychické násilí (např. omezení sociálního kontaktu s rodinou, přáteli, kontrola pošty, telefonu, počítače, kontrola volného času apod.³⁵ Pokud tedy hovořím o pachatelích domácího násilí, mám na mysli ženy i muže bez rozlišení.

³⁰ Voňková, J.; Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244, s. 35.

³¹ [Policejní prezidium. Středisko informací a personálního poradenství](#), Manuál k postupu policistů v případech domácího násilí, s. 8-9.

³² Domácí násilí. www.feminismus.cz

³³ Berry, D.B. The Domestic Violence Sourcebook : Everything you need to know. 3rd edition. New York : McGrawHill, 2000. 322 s. ISBN 0-7373-0419-7. s. 30-31.

³⁴ Voňková, J.; Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3. s. 37.

³⁵ Buriánek, J., Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech, s. 32.

Pachatele domácího násilí však lze obecně typologizovat. Dva základní typy pachatelů tvoří:

1. **sociálně problémový jedinec** – pachatel má kriminální minulost, běžně se chová násilně (typ hospodského rváče), je nepřizpůsobivý a agresivní.

2. **muž dvojí tváře** – okolí jej zná jako slušného, bezproblémového člověka, který dodržuje zákony. Násilné jednání tento pachatel skrývá a pro okolí je těžké uvěřit, že tento nekonfliktní, společenský a komunikativní člověk se k partnerce chová násilně.³⁶

V typologizacích zaměřujících se na pachatele domácího násilí se však vyskytují i některé další typy pachatelů:

3. **rozpadlý alkoholik** – vypuknutí a intenzita jeho útoku je závislá na množství požitého alkoholu

4. **psychopatický pachatel** – pachatel, jehož násilí vyplývá z poruchy jeho osobnosti, takový typ pachatele je velmi nebezpečný, neboť je mistrným manipulátorem, je nevyzpytatelný a užívá mučivé způsoby týrání

5. **reaktivní násilník** – pachatel, který násilím řeší stresovou či jinak obtížnou situaci, kterou nedokáže řešit konstruktivním způsobem³⁷

Podle Richarda Gellese také existuje jedenáct rizikových faktorů, které předurčují potenciál stát se v budoucnosti pachatelem násilí. Tyto rizikové faktory vycházejí z prostředí, v němž osoba vyrůstala a také z jejího společenského postavení. Výše uvedenými rizikovými faktory jsou:

1. týrání někým ze svých blízkých v minulosti
2. nezaměstnanost
3. užívání drog
4. odlišné náboženské vyznání partnerů
5. nesezdaný svazek
6. násilí mezi rodiči
7. manuálně pracující (dělník)
8. nízké vzdělání
9. věk 18- 30 let
10. násilnost k dětem

³⁶ Zbořilová, K. K problematice domácího násilí. Kriminalistický sborník, 2006, č. 4, s. 37

³⁷ Zbořilová, K. K problematice domácího násilí. Kriminalistický sborník, 2006, č. 4, s. 37

11. příjmy na hranici minimální mzdy

Gelles v knize upozorňuje, že naplnění těchto kritérií nemusí znamenat, že muž se stane násilníkem a lze i nalézt násilníky, nesplňující žádnou z charakteristik. Tvrdí však, že čím více faktorů je splněno, tím je pravděpodobnost vyšší.³⁸

S touto teorií se já osobně příliš neztotožňuji, neboť se nedomnívám, že všechny výše uvedené faktory zvyšují pravděpodobnost násilného jednání. Vždy totiž záleží na konkrétních okolnostech, konkrétním prostředí, konkrétním pachateli a oběti.

Kriminologie jako vědní obor využívá pro charakteristiku pachatelů tři základních pohledů, a to pohled biologický, psychologický a sociologický.

Biologické studie byly různorodé, od Lombrosovy teorie tzv. rozeného zločince³⁹ po zkoumání trestné činnosti ve vztahu k lidským chromozomům⁴⁰. Nakonec však bylo konstatováno, že teorie zabývající se spojitostí mezi násilným jednáním, genetikou a biologii jsou zastaralé a rozhodně nejdou vztáhnout na domácí násilí, jakožto na jev zcela specifický.⁴¹

Psychologické výzkumy se zaměřovaly na povahové vlastnosti jednotlivých pachatelů a jejich vliv na jejich agresivitu, kdy agresivita je vlastností se kterou se jedinec může již narodit, avšak většinou je získána až vývojem. Psychologické teorie rozdělují pachatele domácího násilí na tři skupiny:

1. Pachatel agresivní v soukromí i na veřejnosti – pro tento typ pachatele je kriminální a násilné jednání přirozeností⁴²
2. Pachatel agresivní pouze v soukromí – obdobný jako pachatel dvojí tváře popsany výše. Tento pachatel často pochází z vyšších vrstev a je si vědom svého postavení, proto se násilného jednání striktně dopouští pouze v soukromí
3. Pachatel agresivní pouze v určitých situacích – agresivita pachatele se spouští pouze někdy, je vyvolána určitým impulzem, kterým často bývá alkohol či drogy.⁴³

³⁸ Gelles, R.J. Men who batter: The Risk Markers, Rhode Island, 1994.

³⁹ Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. Praha: ASPI, a. s. , 2008, s. 123.

⁴⁰ Kubátová, J. Zvíře jménem člověk. www.ta-gita.cz.

⁴¹ Čírtková, L. Forezní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2004, s. 245.

⁴² Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů. [citováno 10. března 2009]. Dostupný z: <http://www.uzis.cz>.

Posledním hlediskem je hledisko sociologické, které se zaměřuje zejména na zkoumání interakcí pachatele a jeho okolí. Nejznámější sociologickou teorií je teorie D. G. Duttona, který zkoumá čtyři roviny příčin domácího násilí, a to od vlivů celospolečenských až k osobě pachatele.⁴⁴

Všechny výše uvedené přístupy – sociologické a psychologické – je však nutné propojovat, a to i s jinými vědními obory, neboť jen tak lze získat ucelenější přehled.

Stejně jako obětem i pachatelům je třeba určitým způsobem pomoci, pokud mají zájem o nápravu a “ukočírování” své agresivity. Děje se tak zejména pomocí různých terapeutických programů, kterými se zabývám ve čtvrté části této práce.

⁴³ Voňková, J., Macháčková, R. a kol. Domácí násilí – právní minimum pro lékaře. Praha: proFem o. p. s. , 2004, s. 10.

⁴⁴ Dutton, D. G. The Abusive personality. New York: Guilford, 1998, s. 32 – 52.

4. NEJČASTĚJI NAPLŇOVANÉ SKUTKOVÉ PODSTATY

Je to již přes dva roky, co nabyl účinnosti nový trestní zákoník, který přinesl pro oblast řešení problematiky domácího násilí řadu pozitivních změn. Tento nový kodex, který nahradil s účinností ode dne 1. 1. 2010 dřívější právní úpravu, stejně jako jeho předchůdce, neobsahuje samostatnou skutkovou podstatu „domácí násilí“, ale v řadě případů pachatel naplní skutkovou podstatu některého z trestných činů v trestním zákoníku uvedeném.

Domácí násilí je nutno posuzovat širěji než umožňují skutkové podstaty trestných činů, které obsahuje trestní zákoník, neboť se vyskytuje v mnoha formách a podobách a ne všechny jsou trestním zákoníkem postižitelné. Domnívám se však, že ne všechny formy domácího násilí je možné postihovat prostřednictvím trestního práva, neboť je nutné zachovat i subsidiaritu trestní represe. Z praktických poznatků pomáhajících organizací navíc vyplývá, že ani oběti nejde primárně o kriminalizaci násilné osoby, ale o vyřešení tíživé situace.

Ochrana před domácím násilím by měla být založena na komplexním a účinném přístupu k řešení. Z toho důvodu nelze problematiku domácího násilí zužovat pouze na domácí násilí fyzické, neboť toto, jak již bylo uvedeno výše, nemusí vždy být pro oběť tou nejcitelnější, nejzávažnější a nejdéle trvající újmou.

Dle úpravy zákona č. 140/1961, Sb., trestního zákona (dále jen zákon č. 140/1961), účinné do 31. 12. 2009, aby mohlo být jednání pachatele posouzeno jako trestný čin, bylo nutné naplnit podmínky, stanovené zákonem č. 140/1961. Muselo se jednat o čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost byl větší než nepatrný a jehož znaky byly uvedeny v trestním zákoně. Tyto podmínky byly v praxi naplněny až v okamžiku, kdy domácí násilí bylo velmi rozvinuto a jeho účinné řešení bylo tím obtížnější, a to zejména z důvodu psychického stavu a možností oběti. K materiálnímu znaku trestného činu, který byl zákonem č. 140/1961 také vyžadován – nebezpečnosti pro společnost – je nutno uvést, že v praxi byl nezřídka fakticky snižován skutečností, že oběť je k pachateli v poměru rodinném či obdobném. Z praxe lze uvést rozhodnutí NS (Usnesení NS ČR ze dne 7. 2. 2001, sp. zn. 5 TrZ20/2001), ve kterém nebylo shledáno porušení zákona ze strany státní zástupkyně, která zastavila řízení dle §172, odst. 1. písm. b) zákona č. 141/1961, Sb. trestního řádu (dále jen TrŘ) ve věci fyzického útoku manžela na manželku (škrčení, kopání do zad). Ohledně stupně společenské nebezpečnosti státní zástupkyně uvedla,

že „není vysoký, a to zvláště s přihlédnutím k okolnostem, za kterých byl trestný čin spáchán – tedy v okamžiku, kdy žádal poškozenou – svoji manželku, aby se snažila nalézt společné řešení jejich manželské krize“.⁴⁵

Trestní zákoník ve svém paragrafu § 13 stanoví, že trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákoník za trestný označuje, a který vykazuje znaky uvedené v zákoně. Došlo tedy k vypuštění výše uvedeného materiálního znaku a k doplnění „protiprávnosti“ do definice trestného činu. Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku uvádí, že toto formální pojetí trestného činu více odpovídá logice trestního práva.⁴⁶ Ačkoli se na první pohled může zdát, že naplnění materiální stránky trestného činu není novým trestním zákonem požadováno, opak je pravdou. Neboť ustanovení § 13 trestního zákoníku je omezeno hmotněprávním korektivem, obsaženým v paragrafu § 12 odst. 2 trestního zákoníku, který stanoví, že trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Výše uvedený paragraf vyjadřuje zásadu subsidiarity trestní represe. Tato zásada tak doplňuje nynější formální pojetí trestného činu, současná právní úprava je tedy materializovaným formálním pojetím.⁴⁷ Kritéria společenské škodlivosti nejsou v trestním zákoníku definována, a to zcela záměrně, aby řešení míry této škodlivosti z hlediska spodní hranice trestní odpovědnosti záleželo na zhodnocení okolností konkrétního případu orgány činnými v trestním řízení a zejména pak v konečné fázi na rozhodnutí soudu.⁴⁸

Nejčastěji naplňovanými skutkovými podstatami v situaci domácího násilí jsou zejména trestné činy uvedené v hlavě první “Trestné činy proti životu a zdraví“, v hlavě druhé “Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství“, v hlavě třetí “Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti“, v hlavě čtvrté “Trestné činy proti rodině a dětem“ a v hlavě desáté “Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných“, do které je zařazena i „nová“ skutková podstata “Nebezpečné pronásledování“.

U domácího násilí se jedná o trestné činy zaviněné úmyslně dle § 15 trestního zákona. Trestný je tedy nejen trestný čin dokonaný, ale i jeho pokus dle § 21

⁴⁵ Huňková, M., Voňková, M., Domácí násilí v českém právu z pohledu žen, 2004, proFem, o.p.s., s.98

⁴⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až §139. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s.101

⁴⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 116, 117

⁴⁸ Šámal, P. a kol., Trestní zákoník (EVK), 1. vydání, r.2009, dostupné z www.beck-online.cz

trestního zákoníku, tedy jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, je pokusem trestného činu, jestliže k dokonání trestného činu nedošlo.

U nejzávažnějších případů domácího násilí může být trestná i příprava trestného činu dle § 20 trestního zákoníku, jedná se o tzv. zvlášť závažné zločiny, zvlášť závažnými zločiny jsou dle § 14 odst. 3 trestního zákoníku ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

4.1. § 199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí

Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou žijící s ním ve společném obydlí, dopustí se trestného činu dle paragrafu § 199 trestního zákoníku, kvalifikovaná skutková podstata postihuje toho, kdo se takového jednání dopustí zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví, dopustí se ho nejméně na dvou osobách či páchá-li tento čin po delší dobu.

Trestní zákoník obsahuje v § 133 definici pojmu obydlí, a sice že obydlím se rozumí dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.

Tato skutková podstata byla do trestního práva zařazena novelou trestního zákona z roku 1961 provedenou zákonem č. 91/2004 Sb., jako paragraf § 215a. Objektem, tímto ustanovením chráněným, je zájem společnosti na ochraně osob před domácím násilím. K přijetí této novely vedla dlouhá cesta, velmi se o její přijetí zasadily neziskové organizace působící na poli boje proti domácímu násilí.

Původní návrh byl dle senátorky RNDr. Jitky Seidlové širší, obsahoval zejména termín domácí násilí a jeho definici. Jak uvedla RNDr. Jitka Seidlová v rozhovoru pro Tomáše Slánského do Souboru rozhodnutí na téma domácí násilí, definovat domácí násilí se všichni obávali a do doby diskusí o novele trestního zákona, bylo toto téma tabu i v senátu. Původní návrh navíc obsahoval i povinnost ohlašovat případy domácího násilí.

Paragraf § 215a nabyl účinnosti dne 1. 1. 2004. Chráněna je zde nejen rodina a mládež, jak odpovídá systematickému zařazení tohoto trestného činu, ale i svoboda, zdraví, lidská důstojnost a pokojné soužití.

Podmínkou použití je společné obydlí, kdy oběť s pachatelem musí žít,

alespoň z části, ve společném obydlí. Tento pojem je nutno vykládat extenzivně. Nejedná se však o společné nájemníky v obytném domě, který je rozdělen na jednotlivé byty. Spolužití nelze spatřovat v tom, že tyto osoby užívají například společnou chodbu, zádveří atd.

Krom samotného bytu je chráněno i jeho příslušenství (koupelna, WC, půda, sklep...), i obytné místnosti určené k trvalému bydlení (ubytovny, penziony).⁴⁹

K naplnění této skutkové podstaty dojde i v případě, že pachatel do společného bytu pouze pravidelně dochází, často se tam zdržuje, přespává tam, a tudíž sdílí s poškozenou osobou její soukromí. Judikatura tento stav definovala tak, že si pachatel může v obydlí počínat „jako doma“, což znamená, že má práva jako člen rodiny nikoli jako pouhý host. Pachatel sám může mít vlastní byt, do něhož odchází. Výklad pojatý restriktivněji by byl dle judikatury popíráním účelu tohoto ustanovení.⁵⁰

Definice týrání není trestním zákonem vymezena, ale je určena aplikační praxí. Rozumí se jím zlé nakládání s osobou blízkou žijící s pachatelem ve společně obývaném bytě (příp. domě), které se vyznačuje vyšším stupněm hrubosti, necitelnosti a bezohlednosti a také určitou trvalostí, a které tato týraná osoba pociťuje jako těžké příkoří. Není přitom nezbytné, aby u poškozeného vznikly nějaké následky na zdraví v podobě zranění nebo jiné obdobné újmy. Týrání totiž nemusí mít jen povahu fyzického násilí, může spočívat i v působení psychických útrap. Útoky nemusejí směřovat ani přímo proti oběti, ale i proti oblíbenému zvířeti apod. Vyšší stupeň hrubosti a bezcitnosti je pak požadavek, který se vztahuje k jednání pachatele jako celku. Jednotlivé akty jednání pachatele, posuzujeme-li je izolovaně, samy o sobě nemusí být příliš závažné. Klíčové je, aby vyššího stupně hrubosti a bezcitnosti dosahovaly v kontextu daném konkrétními okolnostmi, za kterých k nim dochází, svou povahou, návazností, stupňováním intenzity, četností, opakováním, charakterem vzájemného vztahu pachatele a týrané osoby atd. Jsou-li jednotlivé dílčí akty jednání pachatele nazírány jako jeden celek, poté reálně celé jednání pachatele vyznívá z hlediska stupně hrubosti a bezcitnosti mnohem závažněji, než kdyby byly jednotlivé akty jednání pachatele hodnoceny odděleně či samostatně.⁵¹

⁴⁹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1273

⁵⁰ Nález ÚS č.275/2008, Sbírka rozhodnutí Ústavního soudu, ročník 2008, č.10, s. 390, Lexik Nexis

⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky, sp.zn. 8 Tdo 545/2010, Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 7 Tdo 1048/2008, zdroj: ASPI

Osoba blízká je definována § 125 trestního zákoníku jako příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní.

Osobou „jinou“ se rozumí jakákoli jiná osoba než blízká, žijící s pachatelem ve společném obydlí. Okruh osob, které toto ustanovení pokrývá je tedy dostatečně široký, aby naplnilo účel, pro který bylo přijato.

Při eventuálním trestním řízení podle tohoto paragrafu kdy dochází “pouze“ k psychickému týrání oběti, je vždy nutno zajistit řádné důkazy o psychickém týrání. Posuzuje se i věrohodnost výpovědi poškozené a obviněné osoby. Velkým problémem je to, že tyto situace bývají často hodnoceny pouze jako vztahové problémy.⁵²

Ve výše citovaném rozhodnutí byl pachatel uznán vinným trestným činem týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě podle § 215a TrZ, jehož se dopustil skutkem spočívajícím v tom, že nejméně po dobu 9 let ve společném bytě, psychicky a fyzicky týral svoji manželku, a to tak, že ji např. budil kopanci se slovy "když nemůžu spát já, nebudeš spát ani ty", nebo jí sdělil, že ji bude celou noc štípat a tím pádem ji zcela zničí, hrubě a vulgárně jí nadával sprostými výrazy, opakovaně jí neumožnil vstup do společného bytu, při hádkách ji škrtil, ohrožoval kuchyňským nožem, vyhrožoval zabitím, doporučoval, aby šla skočit z Nuselského mostu, a v případě, že si půjde stěžovat jeho nadřízenému, jí vyhrožoval fyzickou likvidací a následným odklizením její mrtvoly, opakovaně ji fyzicky bil, přičemž v důsledku těchto napadení měla viditelná zranění v obličeji a na jiných částech těla, přičemž tato slovní a fyzická napadení prováděl i v přítomnosti jejich dcer.⁵³

Stejným trestným činem byl uznán vinným pachatel, jehož skutek spočíval v tom, že soustavně ze žárlivosti urážel, zavražďoval, ponižoval i fyzicky napadal svou manželku zejména tím, že ji ostříhal dohola, zbil ji páskem či berlí, vyhrožoval jí fyzickým napadením a napadal ji i slovně, udeřil ji pěstí do obličeje a vylil jí do obličeje kávu, v důsledku čehož jí postupně přivodil řadu zranění a zejména pak delší dobu trvající psychický stres.⁵⁴

⁵² Čírtková, L., Právo a rodina, ročník 2007, č.6, s.4

⁵³ Judikát NS, sp.zn. 8 Tdo 545/2010, zdroj: ASPI

⁵⁴ Judikát NS, sp.zn. 3 Tdo 1160/2005, publikovaný v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, Svazek 19/2005 – C.H.Beck

Nejvyšším soudem ČR bylo k této skutkové podstatě mimo jiné judikováno, že i když pachatel po určité době nepokračuje v páchání tohoto trestného činu a s poškozenou obnovil společné soužití, nemůže být tato skutečnost bez dalšího považována za důvod zániku trestní odpovědnosti s odkazem na to, že společenská nebezpečnost trestného činu již zanikla.⁵⁵

4.2. § 198 Týrání svěřené osoby

Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově naplní tak tuto skutkovou podstatu. Kvalifikovanou skutkovou podstatu naplní ten, kdo se takového jednání dopustí zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví, spáchá jej na více osobách, či pokračuje v páchání po delší dobu.

Pojem týrání jsem definovala již u předchozí skutkové podstaty, a proto se zde tím již nebudu zabývat.

Předmětem útoku tohoto trestného činu může být nejen dítě, ale i osoby zletilé, které jsou z důvodu stáří, nemoci, invalidity, mentální retardace apod. odkázány na péči jiných osob. Rozhodný je zde faktický stav, ne to, zda byla osoba například zbavena způsobilosti k právním úkonům atd.

Trvalost pachatelova jednání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání.

Pachatelem zde může být pouze ten, kdo má povinnost o oběť pečovat. V kvalifikované skutkové podstatě uvedený „zvlášť surový způsob“ je zlé nakládání s týranou osobou s výraznou mírou brutality, které se vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů. Může se jednat například o pálení částí těla o žehličku či topení, opakované tlučení do modřin, polítní těla kyselinou apod.

Ohledně kvalifikované skutkové podstaty spočívající v delší době páchání tohoto trestného činu, nutno podotknout, že již samotné týrání se vyznačuje určitou trvalostí, řádově lze toto delší trvání spatřovat v několika měsících.⁵⁶ Dle judikátu nejvyššího soudu ČR je zákonný znak „po delší dobu“ zpravidla naplněn v případě, že pachatel páchal takový čin po dobu nejméně šesti měsíců.⁵⁷

⁵⁵ Judikát NS, sp.zn. 8 Tdo 545/2010, zdroj: ASPI

⁵⁶ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1269

⁵⁷ Judikát NS, sp.zn. 6 Tdo 452/2010, zdroj: ASPI

Trestné je u tohoto činu rovněž jeho neoznámení podle ust. § 368 a nepřekažení podle § 367 tohoto trestného činu, čímž dává zákonodárce najevo, že se jedná o jednání pro společnost vysoce škodlivé a je povinností každého občana zasáhnout a nezavírat před situací oči a pomoci osobám, které mají omezenou schopnost se bránit.

Nový trestní zákoník zvýšil, oproti předchozí úpravě, u tohoto trestného činu trestní sazbu z šesti měsíců až tří let na jeden rok až pět let a dále rozšířil možnosti použití vyšší trestní sazby.

4.3. § 353 Nebezpečné vyhrožování

Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu.

Jednání tedy musí být způsobilé vzbudit důvodnou obavu, což je vyšší stupeň tísnivého pocitu ze zla, kterým je vyhrožováno. Sama důvodná obava však vzniknout nemusí. Zda je vyhrožování způsobilé vzbudit důvodnou obavu se posuzuje se zřetelem ke všem konkrétním okolnostem případu, zejména povaze výhrůžky, k fyzickým a charakterovým vlastnostem pachatele ve srovnání s fyzickými a charakterovými vlastnostmi poškozeného, k jejich vzájemnému vztahu aj.

Pojem „jiné těžké újmy“ je hodnocen tak, že se přihlédne k těžkým újmám výslovně uvedeným, ke konkrétním okolnostem případu a i k tomu, jak subjektivně pociťuje újmu osoba, jíž je vyhrožováno.⁵⁸

Příkladem uvádím trestní příkaz Okresního soudu v J. H. ze dne 18. ledna 2007, č. j. 7 T 193/2006- 19, kterým byl obžalovaný uznán vinným trestným činem násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci podle § 197a odst. 1 TrZ. Pachatel se výše uvedené trestné činnosti dopustil tím, že ze svého mobilního telefonu odeslal poškozené M. T., své nevlastní dceři, několik SMS zpráv, ve kterých jí sděloval, že jí zničí manželství, že proti ní použije svoje lidi a potom už jí nikdo nepomůže, že za všechno zaplatí a potom dostane to, co jí patří. To v poškozené vzhledem ke kriminální minulosti pachatele vzbudilo obavu o život její i jejího manžela.⁵⁹

⁵⁸ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1187

⁵⁹ Hanuš, L., K extrémním případům domácího násilí, Trestněprávní revue, ročník 2007, č. 12, s.356

Trestní zákoník přinesl, oproti dřívější úpravě k této skutkové podstatě, pouze dílčí změny, za pozitivní z hlediska domácího násilí považují zejména rozšíření možností použití vyšší trestní sazby za spáchání tohoto trestného činu na dítěti nebo těhotné ženě.

4.4. § 146 Ublížení na zdraví

Trestného činu ublížení na zdraví se dopustí ten, kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví.

Pojem ublížení na zdraví je v trestním zákoníku vymezen v § 122, ublížením na zdraví se, dle výše uvedeného ustanovení, rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření.

Minimální dobu trvání, po kterou porucha zdraví trvá, aby ji bylo možno považovat za ublížení na zdraví ve smyslu § 146 odst. 1. trestního zákoníku, nelze přesně stanovit, musí však jít o poruchu, která znesnadňuje obvyklý způsob života, a to nikoli po dobu zcela přechodnou.

Pracovní neschopnost není však jediným a rozhodujícím kritériem, důležitá je také povaha poruchy zdraví, jak byla způsobena, jakými příznaky se projevuje, bolestivost poranění, který orgán je narušen apod.⁶⁰

Ublížení na zdraví je tedy například stav, který nastal déle trvajícimi bolestmi, horečkami, nespavostí, nechuti k jídlu, déle trvajícím vrhnutím, nemožností pohybu, upoutáním na lůžko apod.⁶¹ Charakter poranění je nutno zkoumat nejen na základě pracovní neschopnosti, ale i na podkladě dalších okolností, zejména toho, jakými příznaky, bolestmi či obtížemi, v jaké intenzitě a po jakou dobu se poranění poškozeného projevovalo, jaké lékařské ošetřování si vyžádalo, jaké potíže měl poškozený a zda tyto potíže odpovídaly lékařskému nálezu.⁶²

Ačkoli je délka trvání pracovní neschopnosti používána soudní praxí jako pomocné kritérium, není nevyhnutelné, aby byl poškozený neschopen práce.

⁶⁰ , P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s.1314

⁶¹ Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR R II/1965 Sb. rozh. tr.

⁶² K výkladu ustanovení § 221 odst.1 tr.zák., zdroj: ASPI

V případě, že poškozený při poruše zdraví, která má objektivně povahu ublížení na zdraví a vyžaduje si pracovní neschopnost (ve zmiňovaném případě šlo o zlomeninu nosní kosti s předpokládanou pracovní neschopností v délce trvání 3 týdny), pracuje na vlastní riziko, nelze dojít k závěru, že nejde o ublížení na zdraví.⁶³

Pokud dle všech ostatních hledisek jde o výraznou poruchu zdraví, bude se jako újma na zdraví považovat i porucha, která netrvala obvykle požadovanou minimální dobu 7 dní pracovní neschopnosti.⁶⁴

Okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby, relevantními z pohledu domácího násilí, jsou spáchání tohoto činu na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě, na dítěti mladším patnácti let, opětovně, ze zavrženíhodné pohnutky.

Ublížení na zdraví je velmi frekventovaným trestným činem v situaci domácího násilí, často však dochází k jeho souběhu s trestným činem dle §199 týrání osoby žijící ve společném obydlí, v takovém případě je možná faktická konzumpce.

4.5. § 145 Těžké ublížení na zdraví

Skutkovou podstatu trestného činu dle § 145 odst. 1 trestního zákoníku naplní ten, kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví.

Pojem těžké újmy na zdraví definuje § 122 odst. 2. trestního zákoníku jako vážnou poruchu zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví:

- a) zmrzačení,
- b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti,
- c) ochromení údu,
- d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí,
- e) poškození důležitého orgánu,
- f) zohydění,
- g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu,
- h) mučivé útrapy,
- i) delší dobu trvající porucha zdraví.

⁶³ Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR R 21/1984 Sb. rozh. tr.

⁶⁴ Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR R 16/1986 Sb. rozh. tr.

Zákon pro naplnění této skutkové podstaty vymezuje dvě podmínky. První je, že jde o vážnou poruchu zdraví nebo jiné vážné onemocnění, druhou, že jde o některý z taxativně vymezených případů v § 122 odst. 2 trestního zákoníku.⁶⁵

Jedná se o trestný čin úmyslný, přičemž je třeba, aby úmysl pachatele směřoval ke způsobení těžké újmy, ačkoli není nutné, aby pachatel chtěl způsobit právě takové poranění, které bylo jeho jednáním fakticky způsobeno.⁶⁶

Z hlediska úmyslu však postačí úmysl eventuální, tedy, že pachatel věděl, že svým jednáním může tento těžký následek způsobit, a byl s tím srozuměn. Srozumění lze vyvozovat například z povahy použité zbraně, z intenzity útoku, ze způsobu provedení útoku, z pohnutky činu.⁶⁷

4.6. § 171 Omezování osobní svobody

Trestný čin omezování osobní svobody spáchá ten, kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobodu.

Bránění v užívání osobní svobody je zásahem do osobní svobody, kterým pachatel oběti znemožňuje nebo omezuje volný pohyb a zároveň mu zabraňuje o svém pohybu svobodně rozhodovat.⁶⁸

Není rozhodná délka doby omezování osobní svobody, tato má však význam při posuzování nebezpečnosti trestného činu.⁶⁹

Rozdílem mezi trestným činem omezování osobní svobody a zbavení osobní svobody dle § 170 odst. 1 trestního zákona je skutečnost, že zde jde o omezení dočasného rázu, které nemá dlouhodobý charakter. Jedná se například o následující jednání: uzavření v místnosti či budově, znemožnění pohybu svázáním, svíráním v náručí, držením paží, zabránění vystoupit

⁶⁵ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s.1321

⁶⁶ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1321

⁶⁷ Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR R II/1965 Sb. rozh. tr.

⁶⁸ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1358

⁶⁹ Novotný, O., Vokoun, R. a kol., Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. Praha: ASPI, a.s.2007, s.56

z dopravního prostředku apod.⁷⁰

V situaci domácího násilí lze pod tuto skutkovou podstatu podřadit jednání, kterým násilná osoba zabraňuje oběti návštěvu přátel, odchod do zaměstnání, a jiná podobná jednání, se kterými se v praxi setkáváme velmi často.

4.7. § 170 Zbavení osobní svobody

Kdo jiného bez oprávnění uvězní nebo jiným způsobem zbaví osobní svobody, dopustí se tohoto trestného činu dle § 170 odst. 1 trestního zákoníku.

Zbavením osobní svobody se myslí trvalé či alespoň dlouhodobé omezení osobní svobody, které se svou povahou blíží uvěznění. Přičemž osvobození je velmi ztíženo a je zvláště obtížné.⁷¹

Dle judikatury okolnost, že se uvězněný mohl osvobodit skokem z okna, nevylučuje naplnění této skutkové podstaty, pokud by skokem riskoval vzhledem ke svému stáří a výšce okna od země své zdraví či život.⁷²

Způsob, kterým ke zbavení osobní svobody došlo, není v této situaci rozhodný, může jít o násilné jednání, využití lsti, uvedení v omyl apod. Musí však jít o zbavení osobní svobody neoprávněně.⁷³

V situaci domácího násilí se jedná zejména o násilné chování agresora, kterým oběť izoluje od okolního světa, a tím nad ní získá úplnou a naprostou kontrolu.

4.8. § 184 Pomluva

⁷⁰ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1359

⁷¹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1363

⁷² Rozhodnutí nejvyššího soudu R 3800/1930

⁷³ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1363

Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo jinému sdělí nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrozit váženost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu.

Zájem chráněný tímto ustanovením je čest (mravní hodnota) a dobrá pověst člověka ve společnosti. Pomluva se může týkat i toho, kdo si svou váženost neuvědomuje.⁷⁴

Naplnění této skutkové podstaty v situaci domácího násilí je jedním z příkladů psychického týrání.

Čest je etickou kategorií, která vyjadřuje vztah jedince k sobě samému (subjektivní stránka) a vztah společnosti k jedinci (objektivní stránka).⁷⁵

Údaj, který pachatel sděluje, musí být nepravdivý, musí se tedy jednat o informaci, která je v rozporu se skutečností. Sdělení pravdivé informace, i kdyby značnou měrou ohrozila váženost u spoluobčanů, není pomluvou.⁷⁶

Tento trestný čin, ačkoli patří k těm méně nebezpečným, může mít dalekosáhlé následky. Například pokud pachatel z oběti v očích veřejnosti udělá alkoholičku, narkomanku, hysterku atd., která není schopná postarat se sama o sebe, natož o vlastní děti, může tento argument, podpořen výpověďmi „zmanipulovaných“ sousedů, hrát významnou roli při rozhodování soudu o svěřeni dětí do péče matky či otce.

Trestní zákoník obsahuje jen drobnou změnu od dřívější právní úpravy, mezi kvalifikační okolnosti výslovně zařazuje i spáchání tohoto trestného činu veřejně přístupnou počítačovou sítí.

4.9. § 185 Znásilnění

Trestného činu znásilnění se dopustí ten, kdo jiného násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti. Tento trestný čin je tedy charakterizován dvojím jednáním, a sice jednáním násilným a pohlavním stykem.

⁷⁴ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1233

⁷⁵ Novotný, O., Vokoun, R. a kol., Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. Praha: ASPI, a.s.2007, s.277

⁷⁶ Novotný, O., Vokoun, R. a kol., Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. Praha: ASPI, a.s.2007, s.278

Kvalifikovanou skutkovou podstatu naplní ten, kdo spáchá výše uvedený čin souloží nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží na dítěti nebo se zbraní. Nová právní úprava se tak zaměřuje na jakýkoli pohlavní styk – tedy na jednání, kterým pachatel sám sebe sexuálně uspokojuje na jiné osobě (př. osahávání genitálií, prsou apod.). Dle úpravy účinné do konce roku 2009 bylo u dospělých osob takovéto jednání možné stíhat pouze jako trestný čin vydírání, které neakcentuje podstatu sexuálního násilí.⁷⁷ Judikatura za pohlavní styk považuje jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, a to stejného i opačného pohlaví. Jedná se nejen o soulož (tzn. spojení pohlavních orgánů muže a ženy), ale i pohlavní styk provedený srovnatelným způsobem (např. orální či anální pohlavní styk), a patří sem i např. pouhé osahávání ženy na prsou, líbání genitálií apod.⁷⁸

Dalším plusem nové úpravy oproti minulé je i to, že k naplnění skutkové podstaty trestného činu znásilnění není nadále nutné, aby šlo o pohrůžku bezprostředním násilím, ale postačí pohrůžka násilí nebo pohrůžka jiné těžké újmy. Tato formulace umožní postihnout širší škálu jednání pachatelů, což je bezpochyby velkým přínosem.⁷⁹

Okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby, připadající v úvahu v situaci domácího násilí, jsou spáchání tohoto trestného činu (dle odst. 1) na dítěti mladším patnácti let a způsobení těžké újmy na zdraví či smrti.

Poškozeným může být i osoba, se kterou již v minulosti pachatel pohlavní styk měl nebo se kterou žije v manželství či poměru druha a družky.⁸⁰

Podstatou tohoto trestného činu je použití násilí či pohrůžky násilí nebo pohrůžky jiné těžké újmy. Za násilí se zde považuje použití fyzické síly ze strany pachatele určené k překonání nebo zamezení vážně míněného odporu a dosažení soulože či jiného obdobného pohlavního styku proti vůli

⁷⁷ Havelková, B., Znásilnění – několik úvah nad právní úpravou a její aplikací, část I. - právní úprava a její kritické zhodnocení, Jiné právo, dostupné z www.jinepravo.cz

⁷⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s.231

⁷⁹ Havelková, B., Znásilnění – několik úvah nad právní úpravou a její aplikací, část I. - právní úprava a její kritické zhodnocení, Jiné právo, dostupné z www.jinepravo.cz

⁸⁰ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1411

znásilňované osoby.⁸¹ Pohrůžkou násilí je pohrůžka, ze které je zřejmé, že nepodrobí-li se oběť vůli pachatele, násilí bude vykonáno ihned nebo někdy v budoucnu. Lze tedy takto vyhrožovat i nepřítomné osobě např. prostřednictvím e-mailu.⁸²

Není nutné, aby poškozený kladl pachateli odpor, jde například o situaci, kdy si je oběť vědoma fyzické převahy pachatele a z obavy před dalším jednáním se zcela poddá jeho vůli.⁸³

Trestný čin je spáchán násilím i v případě, že pachatel uvedl oběť lstí do stavu bezbrannosti, přičemž lstí je vyvolání nebo využití omylu osoby s úmyslem dosáhnout nějakého cíle. Bezbranností je stav silné opilosti, silného omámení narkotikem nebo jinou návykovou látkou, kdy oběť není v důsledku tohoto stavu schopna účinné obrany proti jednání pachatele. Dle ustálené praxe se za stav bezbrannosti považuje i hluboký spánek.⁸⁴

Za zneužití bezbrannosti se považuje situace, kdy oběť je ve stavu, v němž nemůže klást odpor. Tento stav může být způsoben opilostí, spoutáním, vysokou horečkou, hlubokým spánkem aj. Bezbranností je takový stav, ve kterém oběť není schopna projevit svou vůli, popřípadě ve kterém není schopna klást odpor.⁸⁵

Z výpovědí postižených žen je patrné, že trestný čin znásilnění je trestným činem, který je v situaci domácího násilí naplňován nezřídka, ačkoli k jeho oznámení nedochází často. Latence tohoto trestného činu je velmi vysoká. Sexuální násilí je i jednou ze základních forem domácího násilí.

Pro oběť je tento trestný čin velmi traumatizující, ačkoli judikaturou je zastáván již výše uvedený názor, že k tomuto trestnému činu může dojít i mezi manžely (partnery). Oběť, a často i okolí, se s touto myšlenkou dosud zcela neztotožnily. Domnívají se, že jde o legitimní uplatňování manželských práv, nikoli o zcela nepřipustný a protiprávní zásah do práva člověka na svobodné rozhodování o svém pohlavním životě a zásah do lidské

⁸¹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1411

⁸² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 543

⁸³ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1374

⁸⁴ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 657

⁸⁵ Novotný, O., Vokoun, R. a kol., Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. Praha: ASPI, a.s. 2007, s. 77

důstojnosti. Oběť tedy často z těchto důvodů trestný čin neoznámí.

4.10. § 186 Sexuální nátlak

Nový trestní zákoník rozdělil různé formy sexuálního násilí a obsahuje tak dva trestné činy - znásilnění (§185) a sexuální nátlak (§186).

Trestného činu sexuálního nátlaku se dopustí ten, kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti, stejně tak dle odstavce druhého § 186 ten, kdo přiměje jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Kvalifikačními okolnostmi je spáchání tohoto trestného činu na dítěti, nejméně se dvěma osobami, se zbraní, na osobě ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, ochranného léčení, zabezpečovací detence, ochranné nebo ústavní výchovy anebo v jiném místě, kde je omezována osobní svoboda, jako člen organizované skupiny, na dítěti mladším patnácti let, způsobení těžké újmy na zdraví či smrti.⁸⁶

Pod pojmem sexuální nátlak dle § 186 odst. 1 se rozumí donucení jiného k sexuálním aktivitám i v případě, že nedojde k pohlavnímu styku.

Odstavec druhý paragrafu § 186 pak reflektuje situace, kdy je pachatel v postavení důvěryhodnosti nebo vlivu nad obětí, z titulu svého postavení, nebo z titulu závislosti nebo bezbrannosti oběti.

Tím je nově zavedena trestnost i jiných forem sexuálního uspokojení a i vůči dospělým osobám. Dříve byl trestní postih zaveden, jen pokud došlo k souloži či jiné formě pohlavního zneužití s osobou pachateli svěřenou nebo s osobou mladší 18 let.

⁸⁷ Toto lze považovat z pohledu domácího násilí za velmi přínosné. Pozitivně hodnotím i fakt, že u tohoto trestného činu je trestná i příprava.

⁸⁶ Havelková, B., Znásilnění – několik úvah nad právní úpravou a její aplikací, část I. - právní úprava a její kritické zhodnocení, Jiné právo, dostupné z www.jinepravo.cz

⁸⁷ Havelková, B., Znásilnění – několik úvah nad právní úpravou a její aplikací, část I. - právní úprava a její kritické zhodnocení, Jiné právo, dostupné z www.jinepravo.cz

4.11. § 187 Pohlavní zneužívání

Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, dopustí se trestného činu pohlavního zneužití. Kvalifikačními okolnostmi je spáchání tohoto trestného činu na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu, způsobení těžké újmy na zdraví či smrti.

Tato skutková podstata může být při domácím násilí naplněna, neboť domácí násilí není jen násilím mezi partnery, i když tato forma je nejčastěji pojednávána, ale i mezigenerační (tedy i vůči dětem).

Za soulož se pokládá spojení pohlavních orgánů muže a ženy, postačí však i jen částečné zasunutí pohlavního údu muže do pochvy ženy. Spojením pohlavních orgánů je znásilnění dokonáno, není podstatné, zda došlo k pohlavnímu uspokojení.⁸⁸

Jiným způsobem pohlavního zneužití jsou intenzivnější zásahy do pohlavní sféry oběti, nejde zde pouze o orální či anální pohlavní styk, ale i o např. ohmatávání prsou nebo pohlavních orgánů, líbání přirození a jiné podobné jednání, směřující k uspokojení pachatele.⁸⁹

O osobu pachateli svěřenou se jedná, pokud má pachatel právo a povinnost na ni dohlížet. Za takové osoby se považují nejen rodiče vůči dětem, ale i například manžel matky, který rodičem dítěte není, ale žije s ním ve společné domácnosti.⁹⁰ Neboť z ustanovení § 33 zákona o rodině lze dovodit, že manžel rodiče je povinen vytvářet s rodičem dítěte zdravé rodinné prostředí, být dítěti příkladem, a zároveň je i oprávněn dávat dítěti příkazy a jejich plnění kontrolovat. Má tudíž povinnost na dítě dohlížet a bdít nad ním. Taková osoba může tedy být za splnění dalších zákonných podmínek pachatelem zločinu pohlavní zneužití podle § 187 trestního zákoníku.⁹¹

Závislost v tomto ohledu znamená, že oběť je v určitém směru odkázána na pachatele a nemůže se svobodně rozhodovat, čehož pachatel

⁸⁸ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1411

⁸⁹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1419

⁹⁰ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1419

⁹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp.zn. 6 Tdo 666/2010, zdroj: ASPI

využívá k realizaci svého záměru.

Souhlas oběti nevylučuje trestní odpovědnost, osoba mladší 15 let je chráněna i proti své vůli, zneužití závislosti a souhlas se pojmově vylučují.⁹²

4.12. § 140 Vražda

Trestného činu vraždy se dopustí ten, kdo jiného úmyslně usmrtí. Vyšší trestní sazbou bude potrestán ten, kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Trestní zákoník tímto reflektuje, že míra úmyslu usmrtit jiného nemusí být ve všech případech stejná.

První odstavec paragrafu § 140 vymezuje tzv. vraždu prostou, neboli úmyslné usmrcení jiného, spáchané bez rozmyslu či předchozího uvážení, avšak pachatel zde nejedná v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku či jiného omluvitelného hnutí mysli ani v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.⁹³ Druhý odstavec zmiňovaného paragrafu vymezuje vraždu spáchanou s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, jde sice o samostatnou skutkovou podstatu, ale vzhledem k tomu, že obsahuje oproti vraždě prosté pouze jeden nový znak, dalo by se říci, že jde spíše o kvalifikovanou skutkovou podstatu. Rozmysl zde charakterizuje vyšší stupeň úvahy pachatele, který zahrnuje kromě usmrcení i další důsledky činu. Může jít i o úvahu velmi krátkou, bezprostředně předcházející spáchání trestného činu. Předchozí uvážení se oproti rozmyslu liší časovým vymezením a vyšší intenzitou.⁹⁴ V takové situaci je vnitřní psychický stav pachatele těsnější k zamýšlenému následku, než kdyby bylo násilí bezprostřední reakcí na konfliktní, vyhrocenou situaci. Pachatel měl možnost vypořádat se ve své mysli s tím, co ho od vraždy odrazuje, ale i přesto setrval na svém úmyslu. Tento čin je potrestán vyšší trestní sazbou právě proto, že k útoku došlo na základě zralejší rozumové úvahy, z čehož je možné vyvodit závěr, že jde o reálný odraz postoje pachatele k chráněným zájmům a jde tedy o čin nebezpečnější.⁹⁵

Kvalifikovanými případy vraždy, připadajícími v úvahu v situacích domácího násilí, je spáchání vraždy na dvou nebo více osobách, zvláště surovým nebo

⁹² Novotný ,O., Vokoun,R. a kol., Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. Praha: ASPI, a.s.2007, s.79

⁹³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s.476

⁹⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s.477

⁹⁵ Hořák.,J. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku, Bulletin advokacie, 2009, č.10, str.53

trýznivým způsobem, opětovně, na těhotné ženě nebo na osobě mladší než čtrnáct let. Vražda je nejzávažnějším trestným činem, který v souvislosti s domácím násilím přichází v úvahu.

Usmrcením člověka se rozumí jakékoli zbavení života. Je nutno podotknout, že u tohoto trestného činu nerozhoduje, zda šlo o jednání jednorázové nebo o jednání dlouhodobé a postupné. Proto je vraždou jak zastřelení, tak i dlouhodobé týrání.⁹⁶

V souvislosti s usmrcením považují za nutné vymezit okamžik smrti. Dle poznatků lékařské vědy je smrt vykládána jako biologická smrt mozku, kterou se rozumí stav organismu, u něhož je již vyloučeno obnovení životních funkcí.⁹⁷

Vražda je úmyslným trestným činem, úmysl musí směřovat k usmrcení člověka, avšak postačí úmysl eventuální. Při posuzování otázky zavinění je nutno vycházet z konkrétních okolností případu (pohnutka, co předcházelo útoku, způsob provedení, použité nástroje, proti kterým částem těla pachatel útočil atd.).⁹⁸

Spácháním tohoto činu na více osobách se rozumí nejméně na třech osobách, přičemž z hlediska zavinění tohoto postačí nedbalost.

Spácháním vraždy zvláště surovým způsobem je vražedný útok s extrémně vysokou mírou brutality, která se podstatně vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu. Není zde však nutné, aby byla vyvolána zároveň zvýšená trýzeň poškozeného. Jedná se zejména o útoky s extrémně vysokou intenzitou, výraznou brutalitou, provázené nezřídka užitím většího počtu nástrojů nebo mechanismů. Typicky jde o způsob útoku spojený s ubíjením oběti a nápadnější devastací jejího těla (např. vražedný útok sekyrou, při kterém byla téměř oddělena hlava oběti od těla, ...). Tuto okolnost je nutno zkoumat nejen z hlediska postižené osoby, nýbrž vzhledem k celkovému způsobu, jakým byla vražda vykonána, zejména též se zřetelem k běžným názorům společnosti. O zvláště trýznivý způsob vraždy se jedná, jestliže oběť je vystavena bolestem na hranici snesitelnosti trvajícím třeba i po kratší dobu nebo sice méně intenzivním, ale zato trvajícím déle, které velmi citelně zasahují celou osobnost poškozené. Záleží zde i na subjektivním prožívání útoku ze strany oběti.

Znaky spáchání vraždy zvláště surovým nebo trýznivým způsobem nejsou

⁹⁶ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1299

⁹⁷ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1298.

⁹⁸ Novotný, O., Vokoun, R., a kol. Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. Praha: ASPI, a.s., 2007 s.26

v trestním zákoně přesně definovány. Současná rozhodovací praxe vykládá znak zvláště surového způsobu jako takové spáchání trestného činu, které svou surovostí výraznou měrou přesahuje obvyklou míru, která je nutně obsažena v každém jednání zakládajícím znaky trestného činu vraždy. Tento znak představuje především ty okolnosti, které charakterizují použité násilí z hlediska vnějšího, zatímco znak zvláště trýznivého způsobu představuje okolnosti spíše subjektivní povahy charakterizující prožitky poškozeného. Oba tyto znaky ale nemusejí být naplněny současně.⁹⁹

Těhotnou je žena v období od početí do začátku porodu. Pro naplnění této okolnosti musí být žena těhotnou na počátku jednání pachatele, kterým jí započal usmrcovat, a proto je bez významu, zda v důsledku jeho jednání došlo k potratu v průběhu jeho jednání, popř. ještě před vznikem smrtelného následku.¹⁰⁰

Rozdíl mezi kvalifikačními okolnostmi spáchání vraždy na více osobách a opětovně je v tom, že v případě spáchání vraždy na více osobách pachatel usmrtí nejméně dvě osoby jedním skutkem.¹⁰¹

Případy, kdy domácí násilí končí usmrcením jednoho z partnerů, nejsou bohužel ojedinělé. Vyskytují se údaje, že ve „Velké Británii zemře každý třetí den žena rukou svého partnera, v USA se denně odehrají v průměru tři až čtyři partnerské vraždy.“¹⁰²

4.12.1. EXKURZ: Když se z oběti stane pachatel

V praxi se vyskytují nejen případy, kdy dojde k usmrcení oběti, ale i případy, kdy dojde k vraždě pachatele domácího násilí, kterého usmrtí jeho oběť. Oběť totiž ze své situace často nevidí jiného východiska z tíživé situace.

Paragraf §58 trestního zákoníku obsahuje tzv. moderační právo soudu, dle něj má-li soud vzhledem k okolnostem případu nebo vzhledem k poměrům pachatele za to, že by použití trestní sazby odnětí svobody trestním zákonem stanovené bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a že lze dosáhnout nápravy pachatele i trestem kratšího trvání, může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby tímto

⁹⁹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1302

¹⁰⁰ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 1303

¹⁰¹ Novotný, O., Vokoun, R., a kol. Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. Praha: ASPI, a.s., 2007 s.26

¹⁰² Čírtková, L., Násilí v intimních vztazích neboli partnerské vraždy. Právo a rodina, 2008, č.5, s.5.

zákonem stanovené.

Za „okolnosti případu“ ve smyslu citovaného ustanovení zákona se přitom považují všechny skutečnosti, které mají vliv na míru nebezpečnosti činu a možnost nápravy pachatele. Mezi takové skutečnosti lze zahrnout především okolnosti, jejichž význam z hlediska naplnění znaků skutkové podstaty výrazněji vybočuje z obvyklých případů určitých trestných činů a odůvodňuje shovívavější postup při trestání. Pod pojem „okolnosti případu“ lze zahrnout i psychický stav pachatele, vyvolaný působením tíživých okolností, jejichž vznik sám nevyvolal (jako příklad lze uvést i případy tzv. domácího násilí, zvláště bylo-li vykonáváno po delší dobu).¹⁰³

„Okolnostmi případu“ ve smyslu § 58 trestního zákoníku jsou i situace, kdy pachatel (pachatelka) jedná ve specifické situaci vyvolané tlakem dlouhodobého aktivně vykonávaného psychického i fyzického domácího násilí ze strany poškozeného.¹⁰⁴

V některých případech, kdy v situaci domácího násilí oběť tohoto nakonec usmrtí pachatele, mohou být naplněny podmínky pro vyhodnocení situace jako nutné obrany dle § 29 trestního zákoníku, který stanoví, že čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Podstatou nutné obrany je odvrácení nebezpečí, které vzniká na základě útoku, směřujícího proti zájmu chráněnému trestním zákoníkem. Odvrácení se děje činem, který je namířen proti útočníkovi a jinak by byl trestným činem. Jelikož však obránce chrání zájmy, které chrání trestní zákon, nejedná proti jeho účelu, ale ve shodě s ním. Podmínkou užití tohoto ustanovení trestního zákoníku je, že se jedná o situaci, kdy útočník svým jednostranným jednáním situaci, za které bylo použito nutné obrany, vyvolá.¹⁰⁵

Nutná obrana předpokládá následující:

1. nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, přičemž “zcela zjevně“ je kategorie subjektivní, tedy jak se situace jevila v době útoku, a nikoli jak se jeví osobám, které ji posuzují později.

¹⁰³ Rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 4. října 2007, sp. zn. 3 Tdo 668/2007.

¹⁰⁴ Rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 18. září 2008, sp. zn. 3 Tdo 601/2008.

¹⁰⁵ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání.

Praha: C.H.Beck, 2004, s. 119

2. musí jít o odražení útoku, který trvá nebo přímo hrozí¹⁰⁶

Zejména podmínka bezprostřední hrozby nebo trvání útoku je v situaci domácího násilí klíčová, neboť se nejedná o nutnou obranu v případě, kdy oběť domácího násilí usmrtí pachatele sice v důsledku dlouhotrvajícího tlaku na její osobu a ve stavu, kdy jiné východisko z tíživé situace nevidí, ale útok pachatele již netrvá ani bezprostředně nehrozí. Takovou situaci je nutno vyhodnotit jako trestný čin vraždy.

Je tedy jasné, že útok musí následovat bezprostředně za hrozbou, přičemž však nemusí být neočekávaný. Hrozba útokem nemusí být vyslovena, postačí, když vyplývá z okolností. Útok také nesmí být ukončen ani přerušen, jestliže byl útok ukončen nebo přerušen a nebezpečí již nehrozí přímo, nepřichází nutná obrana v úvahu. Tímto však není myšlena přestávka, po níž lze očekávat pokračování útoku. Nelze-li zcela jednoznačně učinit závěr, zda útok skončil či neskončil, je nutno vycházet ze zásady "in dubio pro reo" a učinit závěr, že útok v době činu obviněné, která se mu bránila, trval.¹⁰⁷

U nutné obrany není stanovena podmínka subsidiarity, tudíž je možná obrana i proti útoku, kterému se lze vyhnout i jinak (např.: útekem, přivoláním policie apod.). Obrana musí být způsobilá útok odvrátit, tudíž je logické, že intenzita obrany musí být silnější než útok.¹⁰⁸

Prostředky obrany, které může obránce k odvrácení útoku použít, nemusí být ani přibližně stejné účinnosti, obránce může použít prostředku, kterého má právě po ruce. Skutečnost, že obránce použije proti neozbrojenému útočníkovi zbraně, ještě sama o sobě neznamena, že jde o obranu zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku.¹⁰⁹

4.12.2. § 141 Zabití

Do nového trestního zákoníku je zařazena skutková podstata trestného činu

¹⁰⁶ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 120

¹⁰⁷ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 122, 123

¹⁰⁸ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 126

¹⁰⁹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 126

zabití, který je ke skutkové podstatě trestného činu vraždy skutkovou podstatou privilegovanou a obsahuje mírnější trestní postih pro pachatele. Trestného činu zabití se dopustí ten, kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Tímto je vyjádřena rozdílnost jednotlivých případů úmyslného usmrcení a jejich rozdílná společenská závažnost. Dřívější úprava, účinná do konce roku 2009, skutkové podstaty trestného činu vraždy nedostatečně reflektovala rozdíl mezi úmyslným usmrcením, které je svou povahou spontánním smrtícím útokem, a plánovanou, promyšlenou vraždou. Nepostihovala ani rozdíl v míře zavinění, neboť z hlediska trestní odpovědnosti nebylo rozlišováno mezi úmyslem eventuálním a přímým. Vraždy se dle dřívější konstrukce skutkových podstat dopustil například i ten, kdo odvracel útok a úmyslně při tom vybočil z mezí nutné obrany.¹¹⁰

Takováto úprava je v zahraničí velice častá, neboť je nezbytné odlišit případy společensky méně nebezpečné. Například ve švýcarském trestním zákoně je v článku 113 zabití definováno jako usmrcení „v ospravedlnitelném silném hnutí mysli nebo pod silným duševním tlakem“. Dle úpravy používané v Rakousku jde o zabití v případě, že se pachatel nechal „strhnout k usmrcení jiného v silném, obecně pochopitelném hnutí mysli“.¹¹¹

Skutková podstata trestného činu zabití se tedy týká pachatelů, kteří spáchali trestný čin v důsledku tragického okamžiku či mimořádně stresující situace.¹¹² Pachatel trestného činu zabití sice úmyslně usmrtí jiného, ale učiní tak na základě tzv. viktimologického zavinění. O viktimologické zavinění se jedná v případě, že poškozený způsobil pachateli či osobě jemu blízké těžké příkoří, přičemž pachatel nevyvolal konflikt s poškozeným svým morálně závadným či protiprávním jednáním.¹¹³

Z hlediska domácího násilí má zavedení skutkové podstaty zabití význam v případech, kdy se z „oběti stane pachatel“, tedy v situaci, kdy oběť v důsledku trvajících domácího násilí násilnou osobu usmrtí a nepřipadá v úvahu kvalifikovat situaci jako nutnou obranu. V případě naplnění skutkové podstaty zabití je trestní sazba trestu odnětí svobody stanovena v rozmezí 3 až 10 let, zatímco u trestného činu

¹¹⁰ Hořák, J. Úmyslné usmrcení de lege ferenda, Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, 2007, č.2, s.134

¹¹¹ Šámal, P., a kol. Trestní zákoník (EVK). Komentář. 1. vydání, 2009, dostupné z www.beck-online.cz

¹¹² Hořák, J. Úmyslné usmrcení v afektu (část II.), Trestní právo, 2008, č. 11, s.15

¹¹³ Hořák, J. Úmyslné usmrcení de lege ferenda. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, 2007, č. 2, s. 139

vraždy je trestní postih výrazně přísnější.

Do současnosti byly výše uvedené situace klasifikovány jako trestný čin vraždy (pokud nešlo o nutnou obranu). Příkladem budiž usnesení Nejvyššího soudu ČR (sp. zn. 3 Tdo 601/2008), kterým bylo odmítnuto dovolání dovolatelky, která byla uznána vinnou trestným činem vraždy podle §219 odst. 1 zákona č. 140/1961, když napadla svého manžela po předchozí slovní rozepři a z bezprostřední blízkosti jej dvakrát střelila do hlavy, kdy v důsledku tohoto zranění manžel na místě zemřel. Při posuzování otázky zavinění znalkyně z oboru forenzní psychologie se specializací na tzv. Domácí násilí ve svém posudku poukázala na to, že chování dovolatelky, bylo konzistentní s ohledem na rozvinutý syndrom týrané ženy a z forenzně-psychologického hlediska byla hlavním motivačním rámcem jednání dovolatelky pohnutka sebeobrany. Od účinnosti nového trestního zákoníku je možno posuzovat situace, kdy osoba jedná jako oběť domácího násilí a v obavě o svoji osobu, nikoli však v obranné situaci, jako trestný čin zabití a nikoli trestný čin vraždy.

Kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu zabití naplní ten, kdo spáchá tento trestný čin na dvou a více osobách, na těhotné ženě nebo na dítěti mladším patnácti let.

Původně byla tato skutková podstata formulována jako „úmyslné usmrcení v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného“, zcela jasně tak obsahovala dva privilegující momenty, a sice afekt a provokaci. Provokace je vyjádřena tím, že pachatel úmyslně usmrtí oběť v důsledku zavrženíhodného jednání poškozeného, v této situaci není požadován afekt. Na druhé straně při spáchání tohoto trestného činu v afektu, tedy v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku, nemusí být tento afekt zaviněn usmrcenou osobou.¹¹⁴

Silným rozrušením pachatele je míněn duševní stav pachatele vykazující vnitřně a často i navenek emoční rozrušení nebo neklid, které ovlivňují jeho jednání a projevují se v průběhu činu. Příčinou tohoto rozrušení může být vlastní strach, úlek či zmatek pachatele, případně se na něm může podílet i nervová labilita či duševní porucha pachatele. Takové rozrušení může vzniknout náhle, ale může být i například důsledkem dlouhotrvajících obav o život a vzniknout postupně.¹¹⁵

O provokaci, tedy předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného, jde

¹¹⁴ Hořák, J. Úmyslná usmrcení v afektu (část II.), Trestní právo, 2008, č. 11, s.15

¹¹⁵ Šámal, P., a kol. Trestní zákoník (EVK). Komentář. 1. vydání, 2009, dostupné z www.beck-online.cz

v případě, že pachatel spáchá trestný čin zabití v důsledku takového jednání poškozeného, které je objektivně považováno za chování v příkrém rozporu s obecnou morálkou a je důkazem morální zvrhlosti, bezcitnosti a neúctě k poškozenému, dalším osobám i celé společnosti. Toto je typické právě pro případy domácího násilí, kdy dojde k usmrcení osoby, která pachatele dlouhodobě fyzicky, psychicky či sexuálně týrala. Mezi zavrženíhodným jednáním poškozeného a činem pachatele musí být příčinná souvislost, a to zřejmá a nepochybná a jednání poškozeného musí být pachatelovou pohnutkou podstatnou a zásadní. Nelze také, aby zavrženíhodné jednání poškozeného bylo ze strany pachatele vyprovokováno, neboť aby bylo možno použití této privilegované skutkové podstaty, musí jít o pohnutku ospravedlňující a nikoli o vyprovokované jednání.¹¹⁶

Důležitá je také míra předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Dle rozhodnutí nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 793/2010 musí být tato míra v odpovídajícím poměru k tak mimořádně významnému objektu trestného činu, jakým je lidský život. Mělo by se tedy jednat o jednání poškozeného, které je z etického hlediska mimořádně zlé, kruté, zraňující, dlouhodobě ponižující nebo hrozící způsobením závažné újmy na právech pachatele, příkladem se ve výše zmíněném rozhodnutí uvádí mučení, domácí násilí, vydírání, závažné případy pronásledování, šíření pomluv, apod. Je možné hovořit o spáchání trestného činu zabití i za situace, kdy hrozí „pouze“ škoda na majetku, avšak takové hodnocení připadá v úvahu pouze, je-li škoda na majetku natolik závažná, že představuje existenční ohrožení postižených osob, citelné zhoršení životní úrovně, pád do chudoby či značné sociální nejistoty.¹¹⁷

Ještě před datem účinnosti trestního zákoníku byla formulace skutkové podstaty trestného činu zabití novelizována, a sice na „úmyslné usmrcení v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného“, a to z důvodu, aby nevznikaly pochybnosti o jeho dopadu na některé méně omluvitelné případy.¹¹⁸

Pro situace domácího násilí je klíčové, že o trestný čin zabití se jedná i v případě, pokud úmyslné usmrcení je reakcí na zavrženíhodné jednání poškozeného.

¹¹⁶ Šámal, P., a kol. Trestní zákoník (EVK). Komentář. 1. vydání, 2009, dostupné z www.beck-online.cz

¹¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp.zn. 7 Tdo 793/2010, ze dne 25.8.2010, zdroj: ASPI

¹¹⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s.478

Trestní zákon nevyžaduje, aby pachatel reagoval v afektu, tedy v silném rozrušení.¹¹⁹ V komentáři k trestnímu zákoníku je uvedeno, že zavrženíhodné jednání poškozeného není závislé na afektu – tedy na silném rozrušení a tato okolnost postačí sama o sobě, kdy na stavu myslí pachatele z hlediska jeho rozrušení nezáleží. Dle této skutkové podstaty bude tedy posuzováno i takové jednání pachatele, při kterém v rozhodné době již nebude ve stavu silného rozrušení nebo bude dokonce jednat s rozmyslem a po předchozím uvážení (za zachování podmínky, že jde o jednání v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného).¹²⁰

Doplněním „*nebo jiného omluvitelného hnutí myslí*“ do této skutkové podstaty je rozhodně přínosem a usnadněním výkladu tohoto ustanovení, neboť vylučuje ty pachatele, kteří sice jednali v rozrušení, ale ne z omluvitelného důvodu. Příkladem může být lupič, který usmrtí policistu. Lupič sice může jednat v úleku z příchodu policisty, ale jistě ne z omluvitelného.¹²¹ Jiným omluvitelným hnutím myslí může být například žal, soucit, smutek.

Zařazení trestného činu zabití mezi skutkové podstaty trestných činů považuji za velmi přínosné, neboť je nutné rozlišovat podmínky a okolnosti úmyslného usmrcení jiné osoby a rozlišovat tak závažnost spáchaného trestného činu a nebezpečnost pachatele pro společnost. Situaci samozřejmě nelze banalizovat, podmínky naplnění této privilegované skutkové podstaty bude nutno zkoumat velmi pečlivě.

4.12.3. § 146a Ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky

Kdo jinému úmyslně způsobí ublížení na zdraví v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí myslí anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, dopustí se trestného činu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky. Přísněji bude potrestán ten, kdo výše uvedeným jednáním způsobí jinému těžkou újmu na zdraví. Tato privilegovaná skutková podstata se v našem právním řádu do účinnosti nového trestního zákoníku nevyskytovala. Vyjadřuje privilegovanost útoků, spáchaných ve výše uvedených

¹¹⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 912

¹²⁰ Šámal, P., a kol. Trestní zákoník (EVK). Komentář. 1. vydání, 2009, dostupné z www.beck-online.cz

¹²¹ Fremr, R. Zabití – Hit trestního zákoníku?, dostupné z www.jinepravo.blogspot.com

stavech (v silném rozrušení, zmatku atd.). Do trestního zákoníku byla zařazena v období mezi jeho platností a účinností, z důvodu doplnění diferenciací úmyslných trestných činů proti životu a zdraví s ohledem na jejich různou závažnost z hlediska míry úmyslného způsobení následku.¹²² Ustanovení tohoto paragrafu obsahuje, jak je z výše uvedeného patrné, dvě samostatné skutkové podstaty, a to jednak v prvním odstavci úmyslné způsobení ublížení na zdraví jinému v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, a ve druhém odstavci úmyslné způsobení těžké újmy na zdraví jinému v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.

4.13. § 354 Nebezpečné pronásledování

Jednou z nejvýznamnějších změn, které byly novým trestním zákoníkem zavedeny, je zařazení nové skutkové podstaty nebezpečného pronásledování jako §345 trestního zákoníku. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmou jemu nebo jeho osobám blízkým, vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje, vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje, omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života nebo zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých.

Kvalifikovanou skutkovou podstatu naplní ten, kdo výše uvedené jednání spáchá vůči dítěti, těhotné ženě, se zbraní či nejméně se dvěma osobami.

Tento paragraf reaguje na dlouho trvající diskuse na poli politiky i legislativy o problému, označovaném jako stalking.

Toto ustanovení trestního zákoníku je bráno jako doplnění skutkových podstat trestných činů týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199, vydírání dle § 175 a nebezpečné vyhrožování dle § 353 trestního zákoníku. Od poslední zmiňované skutkové podstaty se skutková podstata nebezpečného pronásledování liší zejména

¹²²

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s.493

tím, že musí být dlouhodobého charakteru (u nebezpečného vyhrožování postačí jednorázový útok) a dále intenzitou výhružek. V případě použití intenzivnějších výhružek při nebezpečném pronásledování může dojít k jeho souběhu s jiným trestným činem (př.: s vydíráním, s trestnými činy proti životu a zdraví).¹²³

Další podmínkou použití tohoto ustanovení je, že jednání pachatele musí být způsobilé vzbudit v pronásledovaném důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život nebo zdraví osob jemu blízkých.¹²⁴

Stalking ve své podstatě představuje nevhodné a extrémní vystupňování aktivit a chování, které běžně každý používá k navazování kontaktů, udržování a ukončování vztahů. Je proto často velmi těžké stanovit hranici, neboli jakýsi bod zlomu, mezi „normálním“ obtěžováním a trestným činem nebezpečného pronásledování. Ustálená judikatura k této otázce zatím chybí. Názory odborníků na problematiku stalkingu se různí, podle jedněch by mělo dojít k přesnému kvantitativnímu vymezení stalkingu (např. deset pokusů o nevyžádaný kontakt), podle jiných je rozhodující, jak se cítí oběť a jak ta vnímá obavy o sebe a své soukromí. Osobně se kloním ke kombinaci obojího, tedy jak objektivního, tak subjektivního hlediska, nelze totiž kvalifikovat určité chování pouze na základě jeho kvantity bez ohledu na stránku kvalitativní (dále je také nutné vzít v úvahu časový interval mezi nevyžádanými kontakty) a na druhé straně nelze věc hodnotit pouze z pohledu oběti, když z empirických výzkumů vyplývá, že oběti mají různou frustrační toleranci a pracuje zde i tzv. genderový efekt, neboť ženy se cítí ohroženy dříve než muži.¹²⁵

První státy přijaly tzv. Anti-stalkingové zákony již v polovině 90. let (USA, Austrálie, Velká Británie) a brzy je následovaly další (Belgie zahrнула stalking mezi skutkové podstaty trestního zákona v roce 1998, Holandsko v roce 2000, Rakousko zavedlo trestnost stalkingu od 1. 7. 2006, SRN od 1. 1. 2007).¹²⁶

Jelikož se s touto problematikou ve své praxi dobrovolníka Bílého kruhu bezpečí často setkávám, ráda bych v této kapitole rozvedla tento jev širěji.

Anglický výraz stalking znamená stopování, resp. v řeči lovců stopováním

¹²³ Korbela, F., Šámal, P. Změny trestního zákoníku a návrh postihu „stalkingu“. Státní zastupitelství, 2008, č.7-8, s.16

¹²⁴ Pocta Sentě Radvancové k 80.narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 581

¹²⁵ Čírtková, L., Stalking – podstata, jevové podoby a strategie intervence, Zpravodaj BKB, 4/2009, s.4

¹²⁶ Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky, s.53

uštvat zvěř k smrti.¹²⁷

Pronásledování, stejně jako domácí násilí, má mnoho forem, které se vyznačují různým stupněm intenzity. Jeho hlavním znakem je „obsesivní fixace známého nebo neznámého pachatele na určitou osobu, kterou pak obtěžuje systematickou a nevyžádanou pozorností“. Jednoznačná a všeobecně uznávaná definice zatím neexistuje, panuje však shoda v tom, že jde o “nevyžádané pokusy o kontakt s vyhlédnutou osobou, které se opakují a jsou vytrvalé (soustavné), a které závažně a neúnosně poškozují kvalitu života oběti“.¹²⁸

Velmi častou formou nebezpečného pronásledování (ve více než 50 % případech) je tzv. ex-partner stalking, tedy pronásledování bývalým partnerem po ukončení vztahu. Domácí násilí a pronásledování bývalým partnerem jsou dvě různé formy násilí mezi partnery, mohou se vyskytovat izolovaně i propojeně. Zatímco domácího násilí se dopouští pachatel v partnerském vztahu, v případě ex-partner stalkingu je vztah již minulostí. Stalking může být pokračováním násilného chování partnera během vztahu, ačkoli prospektivní údaje o četnosti pokračování domácího násilí ve formě stalkingu chybí, dle výzkumů provedených v USA je výše uvedená situace velmi častým jevem. Provedené studie zaznamenaly, že cca 81% obětí stalkingu tvoří osoby, které byly v přecházejícím vztahu fyzicky napadeny partnerem. V současnosti běží výzkumy, které by mohly určit jednoznačné indikátory přeměny domácího násilí na nebezpečné pronásledování.

Důvody stalkingu jsou různé, ale nejčastěji jde o snahu pronásledovanou osobu ovládnout, mít nad ní absolutní kontrolu a moc. Stejně jako pachatelem domácího násilí může být muž i žena, tak i pachatelem stalkingu jsou zástupci obou pohlaví.

Pro ilustraci uvádím několik praktických příkladů stalkingu: opakované pokusy o kontakt pomocí sms, telefonicky, e-maily, dopisy, vyhledávání osobních setkání, sledování na ulici, postávání před pracovištěm (školou), výhružky, ničení věcí, může se jednat i o drobné ubližování na zdraví oběti, která obvykle nebývají posuzována jako trestný čin.

Četnost jednotlivých forem dokládá následující tabulka:

¹²⁷ Čírtková, L., Vitoušová, P. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Praha: Grada Publishing, 2007, s.115

¹²⁸ Čírtková, L., Moderní psychologie pro právníky, s. 59

CHOVÁNÍ STALKERA	ČETNOST VÝSKYTU V %
Telefonuje oběti	85%
Potuluje se v její blízkosti	68%
Pokouší se ji kontaktovat přes 3. osobu	65%
Vyptávání se na ni v jejím prostředí	55%
Postává před jejím domem	54%
Zasílá jí dopisy	50%
Zasílá SMS	47%
Sleduje oběť	44%
Posílá jí dárky	43%
Beze slova postává (vysedává) v její blízkosti	39%
Zanechává jí vzkazy na dveřích, v autě	35%
Zasílá jí e-maily	35%
Pronásleduje ji autem	35%
Ničí její majetek	26%
Vniká do jejího bytu	18%
Zasílá jí šokující předměty	13%
Objednává zboží či služby jménem oběti	10%

Zdroj: Doc. PhDr. Čírtková, L., CSc., Moderní psychologie pro právníky, str. 64

Tento jev byl původně spojován s pronásledováním celebrit, ale z výzkumů provedených před pár lety v USA vyplynulo, že 8 % žen a 2 % mužů se stali oběťmi nebezpečného pronásledování, tudíž se jedná o jev netýkající se zdaleka jen známých osob.¹²⁹

Dressing, Maul-becker, Gass uvádějí ve své studii následující údaje: anglosaské studie- 4-7.2 % mužů a 12-17,5 % žen alespoň jednou v životě byli oběťmi stalkingu, německé studie – 11,6 % dotázaných se stalo obětí stalkera.¹³⁰

¹²⁹ Langhansová, H., Mgr., Pronásledování oběti domácího násilí ex-partnerem, www.viaiuris.cz

¹³⁰ Dressing, H., Maul-Becker, H., Gass, P. Posuzování stalkingu z kriminalistického a psychiatrického hlediska, Trestněprávní revue 2007, č.10, 6. ročník, s.279

V anketě Centrálního institutu pro duševní zdraví v německém Mannheimu hlasovalo 12 % lidí pro možnost, že byli nejméně jednou za život delší dobu pronásledováni.¹³¹

Až do 1. 1. 2010 většina projevů nebezpečného pronásledování nenaplňovala skutkovou podstatu žádného trestného činu a v lepších případech bývala hodnocena jako přestupek proti občanskému soužití, taková klasifikace však neposkytovala oběti účinnou ochranu, neboť přestupky se na straně pachatele nesčítají a za jeho chování pachateli nehrozí závažnější postih.¹³²

V těch nejzávažnějších situacích mohl pachatel naplnit skutkovou podstatu trestného činu násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 197a trestního zákoníku), pomluvy (§ 206 trestního zákoníku), omezování osobní svobody (§ 231 trestního zákoníku), vydírání (§ 235 trestního zákoníku), porušování domovní svobody (§ 238 trestního zákoníku).

Jak vyplývá z výše uvedeného, úprava stalkingu účinná do konce roku 2009 byla roztržitá a nejednotná a mnohá jednání, která mohly oběti pociťovat jako závažnou újmu nebylo možné vůbec dle trestního či přestupkového zákona penalizovat (zasílání sms, telefonování, zasílání e-mailů atd.). Ačkoli se nedá říct, že oběť neměla vůbec žádné právní prostředky na svou ochranu, neboť řadě projevů stalkingu bylo možné čelit pomocí žaloby na ochranu osobnosti před civilními soudy, které mohly za splnění zákonných podmínek vydat předběžné opatření, jímž se stalkerovi zabránilo setkávat se s obětí a kontaktovat ji. Pokud stalker toto předběžné opatření porušoval, přicházelo v úvahu trestní stíhání pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí. Toto řešení bylo však značně zdlouhavé a ne vždy efektivní. Proto bylo nezbytné zařazení stalkingu mezi skutkové podstaty trestných činů, obsažených v trestním zákoníku.

Za předchozí právní úpravy, kdy stalking nebyl zařazen mezi skutkové podstaty trestných činů v trestním zákoně, mohlo dojít k paradoxní situaci v případě ex-partner stalkingu. Pokud se totiž oběť rozhodla odejít ze společné domácnosti od pachatele a ten pokračoval v násilném chování vůči oběti formou stalkingu, nebylo možné využít ustanovení §215a zákona č. 140/1961 Sb. a oběť se tak dostávala do situace, kdy by se domohla právní ochrany snáze, pokud by zůstala s pachatelem žít ve společné domácnosti.¹³³

¹³¹ Benešová, J., časopis Look, srpen 2008, www.bkb.cz

¹³² Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová, M. Partnerské násilí. Praha: Linde, 2008, s. 55

¹³³ Korbel, F., Šámal, P. Změny trestního zákoníku a návrh postihu „stalkingu“. Státní zastupitelství, 2008,

Trestní sazba trestu odnětí svobody za nebezpečné pronásledování je v novém trestním zákoníku u základní skutkové podstaty stanovena až na jeden rok, u kvalifikované skutkové podstaty na 6 měsíců až tři roky. Ve srovnání s trestními sazbami používanými v zahraničí patříme mezi země “mírnější“. V zahraničních anti-stalkingových zákonech se liší jak definice stalkingu tak trestní sazby ukládané za naplnění znaků skutkové podstaty tohoto trestného činu. Pro ilustraci slouží následující tabulka:

Země	Trestní sazba za stalking
SRN	až 5 let (v případě způsobení smrti 10 let)
Austrálie (Victoria)	až 10 let
Kanada	až 10 let
Velká Británie	až 5 let
Austrálie (New South Wales)	až 5 let
USA (Massachusetts)	až 5 let
Holandsko	až 3 roky
Belgie	až 2 roky
Rakousko	až 1 rok
Irsko	až 1 rok
Japonsko	až 1 rok
Norsko	až 6 měsíců

Zdroj: Doc. PhDr. Čírtková, L., CSc., Moderní psychologie pro právníky, str. 60

Z hlediska penalizace stalkingu je úvahou do budoucna, zda by se naši zákonodárci neměli inspirovat např. rakouskou úpravou, která obsahuje řadu účinných prostředků, kterými lze stalking postihnout, jež v našem trestním zákoně chybí. Jedná se například o zákaz navazovat kontakty nebo ohroženou osobu pronásledovat, zákaz korespondenčního, telefonického či jiného navazování kontaktů, zákaz předávat a šířit osobní data ohrožené osoby a další.

Kromě trestu odnětí svobody může být pachateli trestného činu nebezpečného pronásledování uložen trest zákazu činnosti. Toto ustanovení považuji za ne příliš logické, neboť tento druh trestu spočívá v tom, že je odsouzenému po dobu výkonu trestu zakázán výkon určitého zaměstnání, povolání či funkce nebo takové činnosti,

ke které je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje zvláštní právní předpis. Soud tento trest uloží, pokud se pachatel trestného činu dopustil v souvislosti s touto činností.

Lze si samozřejmě představit situaci, kdy pachatel spáchá trestný čin nebezpečného pronásledování v souvislosti s činností, na níž se trest zákazu činnosti vztahuje (např.: při výkonu zaměstnání poštovního doručovatele), avšak nejsem přesvědčená, že by četnost těchto případů byla vysoká.

Skutková podstata trestného činu nebezpečného pronásledování v trestním zákoníku obsahuje podmínku vzbuzení důvodné obavy, což znamená, že jednání stalkera musí být způsobilé vzbudit v oběti důvodnou obavu o zdraví nebo život její či jejích blízkých. Způsobilost vzbudit takovou obavu je nutno posuzovat objektivně vzhledem ke všem okolnostem daného případu.

Trestný čin nebezpečného pronásledování patří do skupiny trestných činů, které pokud je pachatelem oběti osobou blízkou bude možno stíhat pouze s jejím souhlasem, tedy jde o stíhání se souhlasem poškozeného.

Případy stalkingu jsou v České republice poslední dobou často medializovány, bohužel řada z těchto skončila vraždou. Příkladem budiž případ třiatdvacetileté Michaely M., kterou zabil kolega z práce po několikaměsíčním pronásledování. Po řadě útoků na její osobu se slečna Michaela M. obrátila i na Policii a stalkerovi byl uložen podmíněný trest odnětí svobody spolu s 200 hodinami obecně prospěšných prací. Ani toto varování však nepomohlo a stalker slečnu Michaelu M. zabil před místem jejího bydliště, což avizoval 14 dní dopředu. „Šlo o typické pronásledování, tedy stalking,“ říká o případu policejní psychologka Ludmila Čírtková. Pokud by podle Ludmily Čírtkové byl stalking uznán za trestný čin, dostal by se násilník dříve do rukou odborníků, kteří by posoudili jeho psychický stav. A hlavně by ho dostali z blízkosti oběti.¹³⁴

Zavedení skutkové podstaty nebezpečného pronásledování považuji za velký přínos, neboť s jednáním násilných osob, naplňujícím tuto skutkovou podstatu, se při praxi dobrovolníka Bílého kruhu bezpečí setkávám velmi často a až do konce roku 2009 v našem státě neexistovala účinná ochrana oběti. Bez penalizace stalkingu přichází trestněprávní postih pachatele většinou pozdě. Jsem přesvědčená, že

¹³⁴

Zkusila všechno, ale stejně ji zabil, dostupné z www.bkb.cz

zařazením nebezpečného pronásledování mezi trestné činy, lze předejít spáchání řady závažnějších trestných činů a tím účinněji chránit oběť.

Na závěr si dovoluji uvést ještě příklady a četnost změn provedených v životě oběti za účelem eliminace prožívaného stalkingu tak, jak vyplývá z šetření organizace Bílý kruh bezpečí.

Provedená změna	procento
Změna telefonního čísla	55 %
Změna ve způsobu trávení volného času	50 %
Změna denního režimu	40 %
Jiné změny	30 %
Změna bydliště, přestěhování	25 %
Obdobné změny týkající se blízkých oběti	20 %
Změna zaměstnání	20 %
Zvýšení domácích bezpečnostních opatření	15 %
Změna školy	0 %

Zdroj: KIZ, příběh z poradny, Zpravodaj BKB, 4/2009, s. 7

4.14. Další trestné činy páchané v situaci domácího násilí

V souvislosti s domácím násilím připadá v úvahu ještě celá řada trestných činů.

Například trestný čin útisku dle § 177 trestního zákoníku, jehož se dopustí ten, kdo jiného nutí, zneužívá jeho tísně nebo závislosti, aby něco konal, opominul nebo trpěl. V této souvislosti nelze nezmínit domácí násilí páchané na seniorech, neboť ti jsou na násilné osobě často závislí nejen psychicky, ale i fyzicky a materiálně.

Trestný čin nedovoleného ozbrojování dle § 279 trestního zákoníku, kterého se dopustí ten, kdo bez povolení vyrobí, sobě nebo jinému opatří nebo přechovává střelnou zbraň nebo její hlavní části nebo díly nebo ve větším množství střelivo nebo zakázaný doplněk zbraně. V závažnějších situacích domácího násilí pachatelé nezdědka používají i zbraně, ať je již přímo užijí či s nimi oběť pouze zastrašují.

Dále může pachatel v souvislosti s domácím násilím spáchat trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 trestního zákona, a to pokud se dopustí závažného nebo opakovaného jednání, aby zmařil provedené vykázání nebo rozhodnutí o předběžném opatření soudu, kterým mu byla uložena povinnost dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním.

Vzhledem k rozmanitosti forem a druhů domácího násilí nelze vyloučit, že v praxi se objeví i naplnění jiné skutkové podstaty, než uvedené v této části práce.

Závěrem této části práce lze říci, že hmotněprávní úprava ochrany před domácím násilím je dle mého názoru již dostatečná. Oceňuji, že u některých skutkových podstat, které jsou v situaci domácího násilí nejčastěji naplňovány, podmiňuje použití vyšší trestní sazby skutečnost, že byl čin spáchán vůči dítěti nebo těhotné ženě, což vyjadřuje zvláštní důraz na ochranu obětí, které jsou typické právě pro domácí násilí.

Do budoucna by zákonodárce mohl včlenit definici domácího násilí přímo do textu trestního zákona. Taktéž bych uvítala vložit do § 199 týrání osoby žijící ve společném obydlí použití vyšší trestní sazby v případě, že pachatel se tohoto jednání dopouští opakovaně. Ačkoli je tato skutečnost obecnou přitěžující okolností, uvítala bych explicitní vyjádření přímo ve zmiňovaném ustanovení trestního zákoníku, neboť by tím byla jasně stanovena zvláštní zavrženíhodnost jednání pachatele.

5. SANKCE A TERAPEUTICKÉ PROGRAMY

5.1. Sankce

Uložení sankce za trestný čin vyjadřuje společenský odsudek pachatele a činu, který spáchal. Účel trestu byl definován trestním zákonem platným do 31. 12. 2009 v § 23, a sice tak, že je jím chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Nový trestní zákoník již účel trestu výslovně nestanoví. Tresty plní funkci individuálně i generálně preventivní.¹³⁵

Trestní právo je ovládáno zásadou subsidiarity trestní represe, za trestné činy, jejichž horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let odnětí svobody, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody pouze za podmínky, že by uložení jiného trestu zjevně nevedlo k dosažení účelu trestu vzhledem k osobě pachatele.

Listina základních práv a svobod stanoví ve svém článku 40, že o trestu za spáchaný trestný čin rozhoduje pouze soud. Podle ustanovení § 39 trestního zákoníku při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele a k jeho dosavadnímu způsobu života a k možnosti jeho nápravy; dále přihlédne k chování pachatele po činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, a pokud byl označen jako spolupracující obviněný, též k tomu, jak významným způsobem přispěl k objasnění zvláště závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo pomohl zabránit pokusu nebo dokonání takového trestného činu. Přihlédne také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí život pachatele.

Za naplnění základních skutkových podstat trestných činů, páchaných v souvislosti domácího násilí nejčastěji, připadají v úvahu následující trestní sazby trestu odnětí svobody:

¹³⁵ Novotný, O. a kol. Trestní právo hmotné, obecná část, 4. přepracované vydání, Praha: ASPI Publishing, 2004.

Trestný čin vraždy - deset až osmnáct let
Trestný čin ublížení na zdraví - šest měsíců až tři léta
Trestný čin těžkého ublížení na zdraví - tři léta až deset let
Trestný čin omezování osobní svobody - až dvě léta
Trestný čin zbavení osobní svobody - dvě léta až osm let
Trestný čin pomluvy - až jeden rok
Trestný čin znásilnění - šest měsíců až pět let
Trestný čin sexuálního nátlaku - šest měsíců až čtyři léta
Trestný čin pohlavního zneužití - jeden rok až osm let
Trestný čin týrání svěřené osoby - jeden rok až pět let
Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí - šest měsíců až čtyři léta
Trestný čin nebezpečného vyhrožování – až jeden rok
Trestný čin nebezpečného pronásledování - až jeden rok

U trestných činů, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje tři léta (z výše uvedeného výčtu tedy u trestných činů ublížení na zdraví, omezování osobní svobody, pomluvy, nebezpečného vyhrožování, nebezpečného pronásledování), dle § 55 odst. 2 trestního zákoníku, lze nepodmíněný trest odnětí svobody uložit pouze v případě, že by vzhledem k osobě pachatele uložení trestu jiného zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život.

V případě spáchání trestného činu vraždy dle § 140 odst. 3 lze uložit i trest výjimečný. Výjimečným trestem je v tomto případě trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let a trest odnětí svobody na doživotí. Trest odnětí svobody na doživotí lze však uložit pouze v případě, že spáchaný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zavrženíhodnému způsobu provedení nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku a jeho uložení vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet do třiceti let.

Nový trestní zákoník zvýšil trestní sazby trestu odnětí svobody u většiny trestných činů, páchaných při domácím násilí, což považuji za vhodné i z hlediska preventivní funkce trestního postihu. Oproti dřívější úpravě rozšířil i řadu okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby

Za trestné činy je nutno ukládat přiměřený trest, trest musí být ukládán s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a i s přihlédnutím

k poměrům pachatele. Přihlédnuto by taktéž mělo být k zájmům poškozeného.

V situaci domácího násilí je situace složitější o to, že uložení řady trestů je pro specifika tohoto jevu nevhodné, neboť může problematickou situaci oběti ještě zhoršit.

Například uložení peněžitého trestu postihuje nejen pachatele, ale i celou jeho rodinu, tedy i jeho oběť. Trest obecně prospěšných prací je pro pachatele domácího násilí nevhodný z hlediska účelu. Nový trestní zákoník zavádí trest domácího vězení, který v souvislosti s domácím násilím nepřipadá naprosto v úvahu, z důvodu způsobu výkonu tohoto trestu.¹³⁶ Soudy by při stanovení druhu a výměry trestu měly dle mého názoru přistupovat k těmto případům se zvláštní opatrností a posuzovat i dopady uloženého trestu na oběť. Nelze jednoznačně říci, uložení jakého konkrétního trestu je v situaci domácího násilí nejvhodnější, neboť jde o natolik rozmanitý jev, že lze tento závěr učinit pouze na základě konkrétních okolností jednotlivých případů. V případě uložení podmíněného trestu pachateli domácího násilí bych však považovala za velmi vhodné zavedení povinnosti účastnit se terapeutického programu pro zmírnění agrese (o těchto programech se zmiňuji v jiné části této práce). Oběti domácího násilí by v mnoha případech také uvítali prostou omluvu ze strany pachatele.

5.2. Přitěžující okolnosti

Při výměře trestu soud přihlédne také k možným přitěžujícím či polehčujícím okolnostem. Demonstrativní výčet okolností, které lze pachateli přičítat k tíži je obsažen v § 42 trestního zákoníku.

Klíčová z pohledu domácího násilí je zejména přitěžující okolnost uvedená ve zmiňovaném paragrafu pod písmenem h) (v zákoně č. 140/1961 § 34 písm. d)), kterou do trestního řádu včlenila novela zákona č. 140/1961 Sb., provedená zákonem č. 91/2004 Sb., s účinností od 1. 6. 2004, v souvislosti se zpřísněním postihu domácího násilí (zavedením § 215a týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě do zákona č.140/1961).¹³⁷

¹³⁶ Vanduchová, M. K ochraně před domácím násilím v novém trestním zákoně, Pocta Sentě Radvancové k 80. narozeninám, Praha: ASPI Wolwers Kluvej, 2009

¹³⁷ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S. Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 248

Jde o okolnost spočívající ve spáchání trestného činu ke škodě dítěte, osoby blízké, těhotné, nemocné, zdravotně postižené, vysokého věku nebo nemohoucí. (dříve ke škodě osoby mladší patnácti let, těhotné, vážně nemocné, vysokého věku nebo nemohoucí). Její podstatou tedy je spáchání trestného činu jednak na osobě, která vzhledem ke svému věku či stavu je méně způsobilá bránit se trestnému jednání ze strany pachatele či jeho následkům. Nový trestní zákoník zařadil mezi přitěžující okolnosti vyjmenované výše i spáchání trestného činu ke škodě osoby blízké, u které nejde o zneužití jejího znevýhodnění, avšak trestný čin má pro tuto osobu většinou další negativní důsledky, vyplývající právě z blízkého vztahu k pachateli, zejména z citových a jiných vazeb.¹³⁸ Zákonodárce tím výslovně vyjádřil obecnou zavrženíhodnost trestných činů páchaných na blízkých osobách.

Přitěžující okolností dle § 42 písm. d) trestního zákoníku je spáchání trestného činu využívaje něčí nouze, tísně, bezbrannosti, závislosti nebo podřízenosti. Dá se říct, že dle tohoto ustanovení by samo domácí násilí mohlo mít povahu přitěžující okolnosti. Podmínkou pro aplikaci je zneužití výše uvedeného stavu oběti. Závislost zde může vyplývat z rodinných, citových a podobných vztahů mezi obětí a pachatelem. Ovšem je-li zneužití bezbrannosti, závislosti nebo podřízenosti zákonným znakem trestného činu, nelze tuto okolnost přičítat ještě jako přitěžující.

Jelikož se v § 42 trestního zákoníku jedná o výčet demonstrativní, připadá v úvahu i řada dalších přitěžujících okolností, které se mohou v konkrétním případě vyskytnout.

5.3. Možnost využití odklonů trestního řízení

Odklony se používají v řízení o přečinech – tedy o nedbalostních trestných činech (tyto lze z povahy věci u domácího násilí vyloučit) nebo o trestných činech, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

Pro použití odklonů je rozhodující závažnost spáchaného trestného činu, druh a výše očekávaného trestu, souhlas zainteresovaných stran, reálný předpoklad pro resocializaci obviněného, doznání či prokázání spáchání činu obviněným, náhrada

¹³⁸

Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až §139. Komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 479

škody nebo jiné odčinění újmy. Odklony lze řešit zejména případy menší závažnosti, kdy ustupuje zájem státu na potrestání pachatele a je dáována přednost kompenzaci škody a jiné újmy, jež byla způsobena oběti trestného činu. Řeší se jimi situace, kdy lze dosáhnout účelu trestu efektivněji.¹³⁹

Výhodou odklonů je zejména skutečnost, že pachatel není odsouzen a nebude mít tedy záznam v rejstříku trestů, což by jej v praxi mohlo více motivovat.

V naší právní úpravě se vyskytují tři typy odklonů, a sice podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307, § 308 trestního řádu), narovnání (§ 309 - § 314 trestního řádu), podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179c odst. 2 trestního řádu).

Podmíněné zastavení trestního stíhání

V řízení o přečinu může se souhlasem obviněného dle § 307 trestního řádu soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání, jestliže se obviněný k činu doznal, nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě, vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání, a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující. Využití tohoto institutu je tedy vázáno na kumulativní splnění tří výše uvedených podmínek.¹⁴⁰ Avšak jejich splněním nevzniká pachateli právní nárok na zastavení trestního stíhání, je vždy na uvážení soudu (příp. státního zástupce), zda je tento postup v konkrétní situaci adekvátní.

Z obligatorních podmínek jeho aplikace je zřejmé, že jím byla výrazně posílena pozice poškozeného, neboť obviněný je povinen nahradit škodu způsobenou trestným činem, nebo vydat bezdůvodné obohacení, eventuálně uzavřít dohodu s poškozeným o náhradě výše uvedených nároků nebo učinit jiná opatření potřebná

¹³⁹ Fryšták, M., Trestní právo procesní : stav k 1.1.2010. Ostrava : KEY Publishing s.r.o., 2009. s. 265

¹⁴⁰ Vantuch, P. Podmíněné zastavení trestního stíhání a možnosti jejího využití. Trestní právo, 1994, č. 8, s. 12

k náhradě škody, nebo vydání bezdůvodného obohacení. Tím je dán nepřímý popud k aktivizaci obviněného, který je tak výrazně motivován, aby nahradil trestným činem způsobenou škodu (bezdůvodné obohacení) nebo usiloval o promyšlení formy jejího nahrazení či opatření potřebných k jejich náhradě.¹⁴¹

V rámci rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání může být uloženo přiměřené omezení nebo přiměřená povinnost, kterými je působeno na osobu obviněného.

Narovnání

V řízení o přečinu, může podle § 309 a násl. trestního řádu se souhlasem obviněného a poškozeného soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání, jestliže obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou trestným činem, vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání, a dále pak složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, a považuje-li takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

Významným rozdílem je zde souhlas poškozeného s narovnáním, který u podmíněného zastavení trestního stíhání chybí.

Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání

Ustanovení § 179c odst. 2 trestního řádu stanoví možnost státního zástupce odložit věc, pokud po splnění zákonných předpokladů rozhodl o schválení narovnání ve smyslu § 309 a násl. trestního řádu. Institut podmíněného odložení podání návrhu

¹⁴¹ Vantuch,P. Podmíněné zastavení trestního stíhání a možnosti jejího využití. Trestní právo, 1994, č. 8, s.

na potrestání je svým pojetím i obsahem blízko ustanovení § 307 trestního řádu o podmíněném zastavení trestního stíhání, ale vzhledem k charakteru řízení i menší závažnosti trestných činů, o nichž je toto řízení vedeno, zde nacházíme určité zmírňující odchylky.¹⁴²

Pokud jde o výčet orgánů, které mohou uplatnit podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, tyto jsou omezeny na státního zástupce. Toto souvisí s faktem, že trestní stíhání ve zkráceném přípravném řízení je zahájeno až doručením návrhu na potrestání soudu, neboť záznam o sdělení podezření nemá účinky zahájení trestního stíhání, jako je tomu v případě usnesení o zahájení trestního stíhání v rámci standardního přípravného řízení.¹⁴³ Rozdílnost rovněž spočívá v procesním postavení osoby, proti níž se trestní řízení vede, neboť ve zkráceném přípravném řízení nemá postavení obviněného, ale podezřelého.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže obsahuje navíc ještě jeden speciální druh odklonu trestního řízení, kterým je odstoupení od trestního stíhání v případě, že trestní stíhání není účelné a potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění.

V situaci domácího násilí závisí použití odklonů na konkrétních okolnostech případu a vítala bych úzkou spoluprací orgánů činných v trestním řízení s poškozenou osobou. Je vždy nutno dostatečně zvážit, zda je aplikace odklonu vhodná vzhledem k charakteru konkrétních trestných činů a k vysoké míře recidivy. Domácí násilí představuje úmyslnou trestnou činnost, která útočí na základní hodnoty, na nichž je naše společnost založena a je proto nezbytné odpovědět si v konkrétním případě na otázku, zda je vhodné, aby spáchání tohoto trestného činu nebylo potrestáno, respektive bylo potrestáno jinak než trestem odnětí svobody. Na druhé straně je nutno vážit, že v některých případech je uvěznění pachatele „trestem“ i pro oběť, která by sama dala přednost jinému vyřešení své situace. Kromě výše uvedeného by bylo záhodno stanovit jako podmínku pro využití odklonů zařazení pachatele do terapeutického programu pro násilné osoby.¹⁴⁴

¹⁴² Důvodová zpráva k zákonu č. 283/2004 Sb.

¹⁴³ Císařová, D., Fenyk, J a kol. Trestní právo procesní. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, 2006, s. 445

¹⁴⁴ Karlíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 97

Nejvhodnější mi připadá použití institutu narovnání, neboť u tohoto je požadován souhlas poškozeného.

Výše uvedené odklony by měly být dle věcného záměru k trestnímu řádu novelou doplněny o podmíněné zastavení trestního řízení s dohledem probačního úředníka. V rámci odklonů bude možno dle věcného záměru ukládat širší škálu přiměřených omezení a povinností než je tomu podle platné úpravy (jde např. o povinnost absolvovat probační program, nepřechovávat předměty, které by mohly sloužit k páčání trestné činnosti, opustit obydlí, kde došlo ke spáchání trestné činnosti apod.).¹⁴⁵

5.4. Terapeutické programy pro pachatele domácího násilí

Účelem trestu je nejen sankcionování a pokus o nápravu pachatele, ale především ochrana společnosti. U domácího násilí je tato ochrana orientována na ochranu oběti domácího násilí. Jak vyplývá z výzkumu provedeného Richardem Gellesem v roce 1994 je pravděpodobnost recidivy u pachatelů domácího násilí velmi vysoká, a to více než sedmdesátiprocentní.¹⁴⁶ Trestní právo se zaměřuje především na spáchaný trestný čin než na nápravu pachatele a perspektivu jeho chování v budoucnosti. Sankce tak mají spíše represivní než nápravný charakter.¹⁴⁷

Velmi přínosné by bylo do budoucna se zaměřit na terapeutické programy pro pachatele domácího násilí, které by násilným osobám pomohly změnit jejich chování a odbouraly jeho příčiny. V případech, se kterými jsem se v praxi setkala, oběti převážně upřednostňují nápravu pachatele než řešení situace jiným způsobem, například odchodem či nepodmíněným trestem odnětí svobody. Z toho důvodu se domnívám, že i oběti by zavedení těchto programů, jako samostatného trestu či vedle trestu jiného, přivítaly.

V zahraničí se tyto programy vyskytují již několik let. První z nich se objevily v USA koncem 70. let, v Evropě se začaly vyskytovat v letech 90. Kritici vyčítají těmto programům nepřilíš vysokou úspěšnost, přesto se domnívám, že i

¹⁴⁵ Předkládací zpráva k věcnému záměru k trestnímu řádu, dostupnéz www.justice.cz

¹⁴⁶ Gelles, R., J. Men who batter: The Risk Markers, Rhode Isladn, 1994.

¹⁴⁷ Vanduchová, M.: Ke kriminalizaci domácího násilí. In Acta iuridica olomucensis, Vol. 1, 2005, No. 2, s.59

nepatrný výsledek má v této oblasti svou cenu a stojí za námahu.¹⁴⁸ Terapeutické programy pro pachatele jsou běžné v řadě zahraničních modelů prevence proti domácímu násilí, jedná se například o bostonský EMERGE či Vídeňský tréninkový program.

Uložení terapeutického programu umožňuje již dnes paragraf § 48 trestního zákoníku, který stanoví, že soud může uložit pachateli, od jehož potrestání bylo podmíněně upuštěno, přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, kterými jsou zejména povinnost podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku nebo převýchovy nebo podrobit se vhodným programům psychologického poradenství.¹⁴⁹

Další možnosti uložení těchto přiměřených omezení a povinností jsou upraveny například v § 83 trestního zákoníku v souvislosti s podmíněným odsouzením, v § 46 trestního zákoníku, upravujícím upuštění od potrestání a v § 89 ve spojitosti s podmíněným propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody na zkušební dobu.

Překážkou tedy nejsou zákonné předpoklady pro nařízení absolvování terapie, ale spíše realizace takové terapie v praxi. V České republice zatím nebyl uveden do soudní praxe žádný terapeutický program pro pachatele domácího násilí a to ani přesto, že již v srpnu roku 2004 bylo schváleno usnesení vlády číslo 794, které ministerstvu zdravotnictví a ministerstvu spravedlnosti ukládá povinnost: „V rámci komplexní ochrany před domácím násilím vypracovat terapeutické programy pro pachatele domácího násilí a zajistit jejich realizaci v mimoprávní i trestněprávní oblasti.“¹⁵⁰

Na základě dotací Ministerstva spravedlnosti vznikl program terapie partnerských agresorů. Předpokládá se, že jej budou realizovat psychologové s psychoterapeutickým výcvikem. Program je koncipován jako 12 sezení a lze jej využívat pro individuální i skupinovou terapii. Každé sezení by se mělo zabývat řešením konkrétní problémové situace. V současnosti probíhají diskuse o začlenění výše uvedeného programu do sociální sítě.¹⁵¹ Zavedení výše uvedených

¹⁴⁸ Langhansová, H. Jsme připraveni na komplexní řešení domácího násilí?. I. Díl. Dostupný z www.viaiuris.cz

¹⁴⁹ Langhansová, H. Jsme připraveni na komplexní řešení domácího násilí?. I. Díl. Dostupný z www.viaiuris.cz

¹⁵⁰ Langhansová, H. Jsme připraveni na komplexní řešení domácího násilí?. II. Díl. Dostupný z www.viaiuris.cz

¹⁵¹ Netíková, D. Program terapie partnerských agresorů. Domáce násilie – nová prax a nová legislativa v

terapeutických programů do soudní praxe se však potýká s finančními problémy a dále s problematikou akreditace těchto programů, neboť trestní zákoník přesné fungování těchto programů neupravuje.

Pozitivní je fakt, že Centrum sociálních služeb Praha nabízí od dubna 2009 v rámci Informačního a poradenského centra VIOLA několik resocializačních programů, určených lidem, kteří mají problémy zvládat své chování a mají konfliktní vztahy se svými blízkými. Je zaměřen nejen na osoby, které se domácího násilí dopustily, ale i na ty, kterým z důvodu jejich násilného chování hrozí např. rozpad vztahu. Zprovozněna byla i nonstop telefonní linka.¹⁵²

Další organizací, která poskytuje programy pro osoby s násilným chováním ve vztazích, je SOS centrum Diakonie ČCE. Cílem projektu je pomoc pachatelům domácího násilí ke změně jejich chování, zlepšení partnerské a rodinné komunikace a osvojení si řešení konfliktů nenásilnou formou.¹⁵³

Výše uvedené programy v současné době existují pouze na dobrovolnické bázi a je zcela na násilné osobě, zda se těchto programů zúčastní. Dobrovolnost programů samozřejmě znamená i to, že je možné účast v nich kdykoli ukončit.

Značné zkušenosti s terapeutickými programy pro pachatele domácího násilí mají v Německu, kde praktikují tzv. anti-agresivní terapii, pomocí níž se pachatelé snaží zvládnout svou impulsivnost, agresivitu a brutalitu. Pachatelé zde mimo jiné také dostanou informace o možnostech řešení situace i například o tom, jak bude postupovat vyšetřování. Cílem sezení je, aby si pachatelé uvědomili závažnost situace a možná východiska, což je uklidní a může to zabránit dalšímu násilnému chování vůči oběti. Anti-agresivní trénink trvá půl roku, což je dle názorů terapeutů minimální potřebný čas. Vědecká skupina WIBIG sledovala chování násilných pachatelů během terapie, závěrem jejich výzkumu bylo, že pokud pachatelé program dokončí, má tento podstatný pozitivní vliv na jeho chování.¹⁵⁴

Dne 14. dubna 2011 schválila vláda tzv. Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011-2014. Tento dokument vznikl na základě podnětu Výboru pro prevenci domácího násilí a doporučení Rady vlády pro rovné příležitosti

Europe, s.95

¹⁵² www.csspraha.cz

¹⁵³ www.soscentrum.cz

¹⁵⁴ Buskotte, A. Z pekla ven – žena v domácím násilí. Brno: Computer Press, 2008, s.131,132

žen a mužů a na jeho vypracování se podíleli experti ze státní správy, justice, akademické sféry a neziskových organizací. Akční plán se dělí na následující části: Podpora osob ohrožených domácím násilím, Děti ohrožené domácím násilím, Práce s násilnými osobami, Vzdělávání a interdisciplinární spolupráce, Společnost a domácí násilí, Analýzy a studie, Legislativa.

V akčním plánu je stanoven závazek zajištění terapeutických služeb pro násilné osoby, a to zřízením celorepublikových pracovišť, která budou poskytovat resocializační programy pro pachatele a systematickou podporu v této oblasti, neboť je nutné pomoci nejen oběti, ale i pachateli změnit jeho vzorce chování a myšlení. Cílem akčního plánu je spustit pilotní program pro násilné osoby, postupně jej vyhodnocovat a ze získaných zkušeností vyhodnotit a zrealizovat nejefektivnější model práce.¹⁵⁵ Jak bude program a jeho proklamace v budoucnu plněny však ukáže až čas.

K sankčnímu právu bych závěrem ráda uvedla, že při ukládání trestů za trestné činy páchané v situaci domácího násilí je nezbytné zabývat se vždy konkrétní situací v rodině, neboť ne vždy může uložený trest pomoci oběti. Je nutné nezaměřit se jen na potrestání a nápravu pachatele, ale i na to, jakým způsobem postihne uložený trest oběť domácího násilí. Z tohoto pohledu považuji domácí násilí za velmi specifický problém, který nelze ztotožňovat s jakoukoli jinou formou trestné činnosti. Jako hlavní nedostatek v oblasti sankčního práva považuji právě výše zmíněnou absenci ukládání obligatorní povinnosti účastnit se resocializačního programu pro pachatele domácího násilí.

¹⁵⁵

Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011 – 2014, dostupný na: www.vlada.cz

6. DOMÁCÍ NÁSILÍ V TRESTNÍM PRÁVU PROCESNÍM

V této kapitole se pokusím nastínit základní charakteristiku trestního stíhání se souhlasem poškozeného, oběti jako svědka a poškozeného v trestním řízení, okrajově zmíním i náhradu škody v občanskoprávním řízení a peněžitou pomoc obětem trestných činů a na závěr uvedu možnost použití institutu vazby, neboť se domnívám, že všechny tyto instituty s problematikou domácího násilí úzce souvisejí a je nezbytné je do práce proto zahrnout.

6.1. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

Trestní stíhání se souhlasem poškozeného je průlomem do zásady oficiality, vyjádřené v § 2 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen “trestní řád“). Dle zásady oficiality, která je jednou ze základních zásad trestního řízení, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti, a až do 30. 6. 1990 byly orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti povinny stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozvěděly, bez ohledu na stanovisko poškozeného. Začlenění ustanovení § 163 trestního řádu znamenalo průlom do této zásady, neboť stanoví, že u taxativně vyjmenovaných trestných činů, pokud jde o trestní stíhání proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď a trestní stíhání pro trestný čin znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 trestního zákoníku proti tomu, kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem, lze zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného. Tímto byla zákonem zohledněna skutečnost, že odsouzení pachatele v některých případech přináší i postih osob poškozených.¹⁵⁶

Osobou, která má právo jako svědek odepřít výpověď je dle § 100 odst. 2 trestního řádu ten, kdo by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu,

¹⁵⁶ Vantuch, P., Trestní stíhání se souhlasem poškozeného, nebo na jeho návrh?, Právní praxe, r. 1994, č. 3, s. 151

partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní.

Z pohledu domácího násilí jde tedy o situaci, kdy se pachatel dopustí jednoho z trestných činů vyjmenovaných § 163 trestního řádu a zároveň je ve vztahu k oběti příbuzným v pokolení přímém, sourozencem, osvojitelem, osvojencem, manželem, partnerem nebo druhem anebo jinou osobou v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by oběť právem pociťovala jako újmu vlastní či se pachatel dopustí trestného činu znásilnění a je manželem, partnerem nebo druhem oběti.

Významná část trestných činů, páchaných při domácím násilí, se vyskytuje ve výčtu § 163 trestního řádu. Jde zejména o trestný čin ublížení na zdraví dle § 146 trestního zákoníku, omezování osobní svobody podle § 171 odst. 1, 2 trestního zákoníku, sexuálního nátlaku podle § 186 odst. 1, 2 trestního zákoníku, nebezpečného vyhrožování (§ 353 trestního zákoníku) a nebezpečného pronásledování (§ 354 trestního zákoníku, trestný čin znásilnění podle § 185 odst. 1, 2 trestního zákoníku.

Poškozený se musí dle § 163a odst. 2 trestního řádu vyjádřit na výzvu orgánu činného v trestním řízení nejdéle do 30 dnů, zda se stíháním souhlasí. Pokud tato lhůta uplyne marně, není již možné souhlas vyslovit. Pokud by poškozený vzal svůj souhlas zpět, není možné ho již znovu dát. V případě nedání souhlasu či jeho zpětvzetí je trestní stíhání navždy vyloučeno.

Toto ustanovení je odborníky na domácí násilí vystavováno přísné kritice, protože pachatele na oběti často působí, aby souhlas neudělily či jej vzaly zpět, a to jak opětovným fyzickým násilím nebo psychickými nátlaky, popřípadě obojím. Pro oběť je tato situace velmi obtížná a traumatizující, často "nemá kam utéct", jelikož s pachatelem sdílí společnou domácnost. Díky dispozičnímu právu oběti domácího násilí tedy v podstatě dochází ke zhoršení její situace a k sekundární viktimizaci oběti.

Aby byla trestněprávní ochrana oběti domácího násilí účinná, je nutné, aby nebyly preferovány rodinné vztahy před právní ochranou a oběti bylo ulehčeno tím, že na ní nebude ležet břemeno rozhodnutí, které jí způsobuje další trauma. Proto by bylo vhodné trestné činy, páchané v situaci domácího násilí, vypustit z okruhu trestných činů, stíhaných se souhlasem poškozeného.¹⁵⁷

Nepříjemným důsledkům § 163 trestního řádu se snaží čelit § 163a trestního řádu, který stanoví, že souhlasu poškozeného s trestním stíháním není třeba, pokud

¹⁵⁷

Vanduchová, M. Ke kriminalizaci domácího násilí. Acta iuridica olomucensis, Vol. 1, 2005, No.2, s.61

byla činem způsobena smrt, poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena, poškozený je osoba mladší 15 let nebo je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností. Zejména poslední zmiňovaná okolnost řeší případy domácího násilí. Praktický význam ustanovení paragrafu § 163a odst. 1 je ovšem pochybný, neboť dokázat, že v konkrétní situaci souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností, je na poškozeném. Otázku jakým způsobem bude oběť výše uvedené dokazovat, když tato situace stále trvá, nechává zákonodárce bez odpovědi. Důvodová zpráva k novele trestního zákona, která do něj zařadila § 163a, uvádí, že reaguje na problémy praxe, které se objevily při dosavadní aplikaci. Dle mého názoru však problém účinně neřeší. Kdyby oběť nebyla v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností, dala by souhlas s trestním stíháním rovnou. Dokázat výše uvedené skutečnosti je pro oběť stejně obtížné, jako dání souhlasu s trestním stíháním.

Řešením by bylo vypuštění trestných činů, spáchaných při domácím násilí, z výčtu § 163 trestního zákona.

Trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě či domě není mezi trestnými činy, uvedenými v § 163 trestního řádu, což je velmi pozitivní.

6.2. Oběť jako osoba poškozená v trestním řízení

Paragraf § 43 trestního řádu stanoví, že poškozený je ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.

Poškozený má postavení procesní strany a jsou mu dle § 43 trestního řádu přiznána řada procesních práv (právo činit návrhy na doplnění dokazování, právo nahlížet do spisů, právo zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání o odvolání, právo vyjádřit se k věci před skončením řízení, právo navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal).

Dalšími právy poškozeného jsou například právo dát podnět k zahájení

trestního řízení, právo být informován orgány činnými v trestním řízení o svých právech, právo nechat se zastupovat zmocněncem, právo na doručení opisu obžaloby, právo klást v rámci hlavního líčení otázky vyslychaným atd.

Pokud byla trestným činem poškozenému způsobena majetková škoda, má dále právo, dle § 43 odst. 3 trestního řádu, uplatnit právo na její náhradu v rámci trestního řízení (v adhezním řízení). V trestním řízení se nyní lze na základě novely trestního řádu č. 181/2011 Sb., domáhat i náhrady škody nemajetkové a taktéž vydání bezdůvodného obohacení, které obžalovaný na úkor poškozeného trestným činem získal.

Otázkou zůstává, jakým způsobem se k tomuto ustanovení postaví soudní praxe a zda bude možností náhrady nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení využívat, neboť ve chvíli, kdy nemajetková škoda (a bezdůvodné obohacení) nebudou znakem trestného činu, nebudou mít orgány činné v trestním řízení žádnou motivaci tuto škodu zjišťovat a dokazovat a s její náhradou bude poškozený odkázán na občanskoprávní řízení.

Pro oběti domácího násilí není majetková škoda typická, neboť často je pachatel manželem (manželkou) oběti a škoda, jakož i její náhrada by tedy byla součástí společného jmění manželů.

Poškozený má právo dát se v trestním řízení zastoupit zmocněncem (§ 50 trestního řádu), který je oprávněn činit za poškozeného návrhy, podávat žádosti, opravné prostředky aj. (§ 51 trestního řádu). V situacích domácího násilí je využití této možnosti velmi důležité, neboť oběť je pod silným psychickým tlakem a zastoupení zmocněncem jí může značně ulevit.

Ustanovení § 51a trestního řádu dále stanoví, že v případě, že poškozený uplatnil dle zákona nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení a osvědčí, že nemá dostatek finančních prostředků na úhradu nákladů vzniklých v souvislosti s přibráním zmocněnce, rozhodne předseda senátu, příp. Soudce, na návrh poškozeného o nároku na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně či za odměnu sníženou. Pokud je nárok uznán, je poškozenému ustanoven zmocněncem advokát na náklady státu.

Rozšíření tohoto ustanovení trestního řádu přinesla taktéž novela, provedená zákonem č. 181/2011 Sb. Tento krok zákonodárců, tedy rozšíření možnosti bezplatného zastoupení oběti advokátem i na oběť, které byla trestným činem způsobena jiná než majetková škoda nebo bezdůvodné obohacení považují za velmi přínosné. Do budoucna bych zvážila i možnost rozšíření bezplatného zastoupení na

poškozené bez ohledu na to, zda škodu v trestním řízení uplatnili.

V případě uvalení vazby na obviněného či výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, může poškozený žádat, aby byl informován o propuštění pachatele z vazby či výkonu trestu odnětí svobody. Paragraf § 44a trestního řádu stanoví, že shledá-li orgán činný v trestním řízení, že poškozenému (příp. svědkovi) hrozí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě nebezpečí, poučí jej o možnosti žádat informace o propuštění z vazby, z výkonu trestu, dále o propuštění z ochranného léčení či zabezpečovací detence nebo o útěku obviněného či odsouzeného. Výše uvedené informace mohou být pro oběti, zejména z psychologického hlediska, velmi důležité. Z praxe neziskových organizací však vyplývá, že oběti o tomto svém právu ve většině případů poučeny nejsou.

Velice oceňuji zavedení obligatorní povinnosti informovat poškozeného o propuštění pachatele na svobodu, která je součástí připravovaného zákona o obětech.

Ustanovení § 321 odst. 5 trestního řádu stanoví, že podal-li poškozený žádost podle [§ 44a](#), zašle předseda senátu spolu s nařízením výkonu trestu příslušné věznicí informace o poškozených, které je třeba o propuštění nebo uprchnutí odsouzeného vyrozumět. V případě, že poškozený podal žádost v době, kdy je odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody, zašle soud věznicí, v níž odsouzený vykonává trest odnětí svobody, příslušné informace dodatečně. Věznice je povinna písemně vyrozumět poškozeného bezodkladně, nejpozději však v den následující po skutečnosti uvedené v § 44a odst. 1 písm. b)., tedy den následující po tom, co byl odsouzený propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj uprchl. Takovou úpravu považuji za nedostatečnou, neboť podáním zprávy až následující den, když přidáme ještě lhůtu potřebnou k doručení, je pozdě. Oběť trestného činu musí být o propuštění či útěku pachatele vyrozuměna co nejdříve, tedy nejpozději v den této skutečnosti. V případě propuštění pachatele na svobodu by měla být oběť informována s dostatečným předstihem před tímto propuštěním.

Poškozený má v trestním řízení řadu procesních práv, přesto však považuji jeho postavení za slabé. Trestní řízení se na oběti nijak nezaměřuje a dle mého názoru jim krom případného potrestání pachatele výrazně nepomáhá. Mnoho dobrovolníků v Bílém kruhu bezpečí jsou v profesním životě soudci či státními zástupci a jejich motivací k dobrovolnické práci v organizaci pomáhající obětem

trestných činů je právě snaha pomoci i obětem, neboť jim toto v soudní praxi chybí. Doufám, že ke zlepšení tohoto stavu přispěje připravovaný nový trestní řád a zákon o obětech trestných činů.

V současné době je již vypracován věcný záměr, který obsahuje základní principy nového trestního řádu, který by měl zcela nahradit v současnosti platný a účinný trestní řád. Věcný záměr má z pohledu řešení problematiky domácího násilí přinést zejména zvýšení aktivity stran trestního řízení, upravuje také možnosti použití odklonů v trestním řízení a měl by i výrazně posílit práva poškozeného. Dle věcného záměru by měla být vymezena nová základní zásada trestního řízení, která by měla vést k zajištění práv poškozených a ochrany jejich postavení. Katalog práv poškozeného by měl být v budoucnosti rozšířen například o možnost podat subsidiární nebo soukromou žalobu, žádat přiměřené zadostiučinění apod. V souvislosti s přijetím nového trestního řádu se předpokládá přijetí zákona o obětech, který by práva obětí trestných činů, která nemají procesní charakter, upravil komplexně.¹⁵⁸

Procesní práva poškozeného by měla být posílena o následující instituty:

1) Poškozený bude mít právo obdržet při prvním kontaktu s orgány činnými v trestním řízení informace o jeho právech a organizacích na pomoc obětem trestných činů, a to v písemné podobě.

2) Poškozený bude moci podat návrh na vydání předběžného opatření v řízení před soudem (příp. dát podnět k jeho vydání v přípravném řízení).

3) Poškozený bude moci podat stížnost proti rozhodnutí o ukončení utajení (je-li utajeným svědkem) a proti usnesení o postoupená věci a zastavení trestního stíhání při předběžném projednání obžaloby, podat odporu proti trestnímu příkazu.

4) Poškozený bude mít oprávnění požadovat vedle náhrady škody i vydání bezdůvodného obohacení a náhradu morálního zadostiučinění.¹⁵⁹

Ten, komu byla trestným činem způsobena morální a jiná škoda bude mít, dle věcného záměru k trestnímu řádu, nárok na přiměřené morální zadostiučinění. Výši nároku bude určovat soud. Paušální částky náhrad bude

¹⁵⁸ Rekodifikace trestního práva procesního, dostupné z www.justice.cz

¹⁵⁹ Předkládací zpráva k věcnému záměru k trestnímu řádu, dostupné z www.justice.cz

stanovovat prováděcí předpis.¹⁶⁰

Připravovaný zákon o obětech by měl formou novely trestního řádu zavést nový institut předběžných opatření, která by ohroženou osobu ochránily před aktuálně hrozící trestnou činností. Bude-li naléhavá potřeba chránit poškozeného a osoby jemu blízké během trestního řízení, bude možné využít nového předběžného opatření, které bude do našeho právního řádu včleněno na základě zkušeností ze zahraničí. Výše zmíněná potřeba se objevuje právě zejména v souvislosti s domácím násilím (případně pronásledováním). Osobě obviněné bude moci být uložen zákaz styku s poškozeným (případně s dalšími vymezenými osobami) a jeho kontaktování, zákaz navštěvování konkrétně vymezených míst, příkaz zdržovat se v místě svého pobytu, nezdržovat se na určitém místě, zákaz vycestovat mimo území ČR, zákaz držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páčání trestné činnosti, zákaz užívat, držet, nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky, zákaz hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek, zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti, jejíž povaha umožňuje opakování nebo pokračování v trestné činnosti.¹⁶¹ Současné možnosti trestního práva na ochranu obětí domácího násilí se jeví jako neúčinné, a proto je nutné upravit v trestním řádu předběžná opatření s podobným účelem, jaká mají v občanském soudním řízení.¹⁶²

6.2.1. Náhrada škody v občanskoprávním řízení

Pro situace domácího násilí je typická zejména škoda nemajetková. Náhrady jiné než majetkové škody se může oběť domáhat i v občanskoprávním řízení.

Za neoprávněné zásahy do práva na ochranu osobnosti se oběť může domáhat přiměřeného zadostiučinění (morální satisfakce) žalobou na ochranu osobnosti dle § 13 odst. 1 a §11 zákona č. 40/1964 Sb. Občanského zákoníku (dále jen "ObčZ"). Přiměřené zadostiučinění spočívá zejména v omluvě, odstranění následků, ale i v samotném výroku soudu, že k porušení práv došlo.¹⁶³

V případě, že morální satisfakce není dostačující, má oběť právo na náhradu

¹⁶⁰ Rekodifikace trestního práva procesního, dostupné z www.justice.cz

¹⁶¹ Tisková zpráva - návrh zákona o obětech trestných činů Ministerstva spravedlnosti ČR. Platné znění příslušných částí zákonů s vyznačením navrhovaných změn a doplnění.

¹⁶² Předkládací zpráva k věcnému záměru k trestnímu řádu, dostupné z www.justice.cz

¹⁶³ Švestka, J., Spáčil, J. aj. Občanský zákoník I : komentář. C.H.Beck, 2008, s.181

nemajetkové újmy v penězích (materiální satisfakce) dle § 13 odst. 2 ObčZ. Aby byla materiální satisfakce oběti přiznána, musí jít o nemajetkovou újmu, kterou oběť z objektivního hlediska pociťuje a prožívá jako újmu ve značné míře vzhledem k intenzitě a k trvání. Dle soudní praxe jde zejména o újmu spáchanou prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků. Vzhledem k tomu, že základním znakem domácího násilí je, že se odehrává tzv. “za zavřenými dveřmi“, není tato podmínka většinou splněna.¹⁶⁴

Náhrada škody se hradí dále dle § 420 a násl. ObčZ, a to buď uvedením do původního stavu nebo v penězích. Náhrada škody na zdraví se hradí dle § 444 a násl. ObčZ.

6.2.2. Peněžité pomoc obětem trestných činů

Velice častou obavou obětí domácího násilí, je obava o ekonomickou situaci po opuštění násilného partnera, příp. po jeho uvěznění, neboť jak vyplývá ze statistik, ekonomická závislost oběti na pachateli je velice častá. Určitou možností je využít pomoci poskytované na základě zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti (dále jen “zákon č. 2009/1997“). Primární je však vždy odškodnění pocházející ze strany pachatele trestného činu, účelem zákona č. 2009/1997 není toto odškodnění suplovat, ale, jak vyplývá z důvodové zprávy, poskytnout oběti pomoc k překlenutí zhoršené sociální situace.¹⁶⁵

Obětí se dle výše uvedeného zákona rozumí fyzická osoba, která utrpěla v důsledku trestného činu škodu na zdraví. Za oběť se dále dle §2 zákona č. 2009/1997 považuje i pozůstalý po oběti trestného činu, která v důsledku jeho spáchání zemřela, pokud byla manželem či dítětem zemřelého a žila s ním ve společné domácnosti.

Obětem je poskytnuta jednorázová peněžité částka k překlenutí zhoršené sociální situace, způsobené trestným činem (v případě, že škoda nebyla plně nahrazena pachatelem), a to zpravidla ve výši 25.000,- Kč. Maximální výše poskytnuté částky činí 150.000,- Kč. Pokud bylo o výši škody rozhodnuto pravomocným rozsudkem, poskytuje se právě částka tímto rozhodnutím stanovená.

¹⁶⁴ Švestka, J., Spáčil, J.aj. Občanský zákoník I : komentář. C.H.Beck, 2008, s.182

¹⁶⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 209/1997 Sb., o poskytnutí pomoci obětem trestné činnosti, dostupná z www.justice.cz

Pokud byla trestným činem způsobena smrt, mohou pozůstalí po oběti požádat o jednorázovou náhradu ve výši 150.000,- Kč (celkově nejvýše 450.000,- Kč).

Peněžitá pomoc je dle výše uvedeného zákona poskytnuta za splnění následujících podmínek:

- oběť je osobou, která v důsledku trestného činu utrpěla škodu na zdraví, přičemž bodové ohodnocení dle vyhlášky č.440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění musí dosahovat alespoň 100 bodů (takto je ohodnoceno např.: poškození očního nervu i jakékoli poranění oka, které zasahuje přímo do oka a bude mít trvalejší následky, poranění sluchovodu, otevřená zlomenina či zlomenina, kterou je třeba operativně korigovat, poranění páteře, zlomenina obratlů,...)

- oběť dala souhlas s trestním stíháním pachatele, vyžaduje-li to zákon

- o vině pachatele bylo rozhodnuto odsuzujícím rozsudkem nebo byl pachatel zproštěn obžaloby pro nepřičetnost

- škoda není v době podání žádosti nahrazena

Ačkoli se oběti, jimž byla pomoc poskytnuta, často domnívají, že jde o nevratnou finanční částku, jsou povinny vrátit poskytnutou částku do pěti let na účet Ministerstva spravedlnosti. Ministerstvo spravedlnosti se může vzdát na žádost oběti práva na vrácení poskytnuté částky, odůvodňuje-li to sociální situace oběti, výše škody, která jí byla způsobena a výše poskytnuté náhrady.

6.3. Oběť jako svědek v trestním řízení

Oběť domácího násilí, stejně jako oběť jiné trestné činnosti, má v trestním řízení často postavení svědka.

V případě domácího násilí je oběť často osobou, která je oprávněna odepřít výpověď dle §100 trestního řádu. O právu odepřít výpověď se zmiňuji v části této práce, týkající se trestního stíhání se souhlasem poškozeného.

Výslech oběti domácího násilí jako svědka je pro ni často velmi traumatizující, neboť oběť je tímto vystavena sekundární viktimizaci, proto je vhodné využít zejména institutu výslechu oběti v nepřítomnosti obžalovaného, dle § 209 odst. 1 trestního řádu. Tento paragraf umožňuje vykázat obviněného po dobu výslechu svědka z jednací síně, pokud svědkovi či osobě jemu blízké hrozí z podání svědecké výpovědi újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí.

Trestní řád v § 55 odst. 2 umožňuje také využití institutu utajení totožnosti svědka. V situaci domácího násilí použití tohoto institutu však nepovažují za logické, neboť z obsahu svědecké výpovědi, se kterým musí být obviněný seznámen, vyplývá, kdo svědeckou výpověď poskytl.

Dalším způsobem, jakým je možno odlehčit psychickou zátěž spojenou s podáním svědecké výpovědi, představuje možnost výslechu svědka mimo hlavní líčení dle §183a trestního řádu.

Oběť domácího násilí je většinou současně v postavení osoby poškozené a svědka. Jako osoba poškozená má oběť právo zúčastnit se hlavního líčení, klást vyslýchaným otázky aj. Jako svědek, který nebyl vyslechnut, však nemá být přítomna výslechu jiných svědků. Tyto dvě pozice oběti se tedy zcela logicky dostávají do rozporu, který je řešen judikaturou tak, že v hlavním líčení je poškozený, který je současně svědkem, vyslechnut přednostně, tj. ihned po výslechu obžalovaného, z důvodu, aby jeho výpověď nebyla ovlivněna znalostmi získanými při výslechu jiných svědků či provádění jiných důkazů. Soud je při hodnocení svědecké výpovědi povinen přihlídnout k tomu, zda jeho výpověď nebyla ovlivněna znalostmi získanými při výkonu práv poškozeného.¹⁶⁶

6.4. Institut vazby

V některých případech domácího násilí lze využít institutu vazby, který je upraven § 67 a násl. trestního řádu. Využití tohoto institutu může znamenat velký přínos pro oběť. Nejen, že nebude nadále vystavena násilnému chování ze strany pachatele, ale pachatel nebude moci vyvíjet ani tlak emocionální, což umožní oběti v klidu zhodnotit situaci a rozhodnout se o případném řešení. Vzetím do vazby je však dočasně omezena osobní svoboda pachatele.

Podmínkou aplikace institutu vazby je, že byl spáchán úmyslný trestný čin, přičemž horní hranice trestu odnětí svobody, který zákon za jeho spáchání stanoví, převyšuje dva roky a je vážná obava, že pachatel uprchne nebo se bude skrývat, bude ovlivňovat svědky či mařit vyšetřování, bude trestnou činností opakovat nebo bude v trestné činnosti pokračovat. V situaci domácího násilí je typická zejména poslední z výše uvedených podmínek, a sice pokračování v násilném jednání, a dále také to,

¹⁶⁶ Jelínek, J., Sovák, Z. aj. Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související. Linde, 2008, s.664-665

že bude působit na dosud nevyslechnuté svědky.

Celkově lze k procesní úpravě domácího násilí uvést, že v současné době jsou naprosto nedostatečně upravena procesní práva obětí. Tento stav se, doufejme, podaří zlepšit přijetím zákona o obětech trestné činnosti, kterému se věnuji v další části této práce. Dále bych přivítala zejména vypuštění trestných činů, spáchaných při domácím násilí, z výčtu § 163 trestního zákona a změnu ustanovení § 321 odst. 5 trestního řádu tak, jak je naznačeno výše.

7. Ochrana obětí

Trestní řád v souvislosti s obětí hovoří pouze o poškozeném, což je dle ustanovení §43 trestního řádu „ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.“ Termín oběť byl do našeho právního řádu zaveden zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Obětí dle výše uvedeného zákona je fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví, taktéž je obětí rodič, manžel nebo dítě, tedy osoby pozůstalé po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, za splnění podmínky, že s obětí pozůstalá osoba žila v době smrti ve společné domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval výživu nebo byl povinen ji poskytovat.¹⁶⁷ Z viktimologického hlediska je však pojem oběť mnohem širší, neboť zahrnuje i oběti potenciální, skupinové, oběti latentní kriminality aj.¹⁶⁸

Práva oběti jsou v trestním řízení poměrně úzká. Oběť, resp. poškozený, má v trestním řízení následující práva: dle ustanovení § 43 trestního řádu má poškozený právo činit návrhy na doplnění dokazování, právo nahlížet do spisů, právo zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání o odvolání, právo vyjádřit se k věci před skončením řízení, poškozený je oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal. Poškozený má samozřejmě právo dát podnět k zahájení trestního řízení. Dle § 50 trestního řádu má poškozený právo nechat se zastupovat zmocněncem. Pro srovnání jak úzká tato práva jsou, uvedu jen ve stručnosti práva obětí v Rakousku, kde byl obětem přiznán rozsáhlý katalog práv již v roce 2004, díky čemuž se staly rovnocennou stranou trestního řízení. V Rakousku má oběť následující práva: právo

¹⁶⁷ Vanduchová, M., Hořák, J. A kolektiv autorů. Na křižovatkách práva. Vydání 1. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 110.

¹⁶⁸ Marešová A., Sociální patologie a její vlivy na skladbu obětí. Zpravodaj BKB 2/2011, s. 13.

být informována o svých právech, o podpoře, kterou nabízejí pomáhající profese a o právu na náhradu škody, to vše ještě před prvním slyšením ve věci; právo být informována o průběhu trestního řízení; právo nahlížet do spisu i během přípravného řízení; právo být neprodleně informována o propuštění pachatele z vazby/ výkonu trestu; právo žádat o zajištění důkazů; právo být zastoupena; právo oběti na psychosociální a právní pomoc; právo požadovat, aby bylo v trestním řízení pokračováno, pokud jej státní zástupce zastavil; právo odpovídat na pro oběť nepřijatelné otázky; právo oběti sexuálních trestných činů být vyslýchána osobou stejného pohlaví, a to odděleně v samostatné místnosti už v rámci přípravného řízení za účasti soudce. Krom toho jsou v Rakousku poskytovány traumatizovaným obětem speciální služby tzv. Prozessbegleitung, které jsou zakotveny v trestním řádu a jsou poskytovány obětem úmyslných násilných trestných činů, pozůstalým po obětech, případně příbuzným, kteří byli svědky těchto trestných činů, páchaných proti jim blízkým osobám. Služba Prozessbegleitung zahrnuje podporu psychosociální (příprava oběti na soudní jednání, doprovod k soudu, spolupráce s profesionály) a právní (zastoupení před soudem, pomoc v rámci vymáhání náhrady škody aj.). Aby byla oběti poskytnuta výše uvedená podpora, musí být nejprve organizací poskytující pomoc obětem trestných činů vyhodnocena jako oběť hluboce trestným činem zasažená. I obětem, které takto klasifikovány nejsou, je však pomoc poskytnuta, i když v užším rozsahu. Pomoc těmto obětem, tzv. Verfahrenshilfe, zahrnuje bezplatnou právní pomoc v soudním řízení a o jejím poskytnutí rozhoduje soud.¹⁶⁹

Na důslednou a funkční pomoc obětem trestných činů se zaměřuje i Švýcarsko. Podle švýcarského spolkového zákona o pomoci obětem trestných činů má každá osoba, bezprostředně dotčená trestným činem (psychicky, tělesně či sexuálně) právo na pomoc, která spočívá zejména v konzultacích a okamžité pomoci; dlouhodobé poradenské pomoci (zdravotní, sociální, materiální, právní, psychologická); odškodnění (v případě úmrtí, tělesného zranění, věcné škody); zadostiučinění; osvobození od nákladů soudního řízení; zvláštní ochrana a zvláštní práva v trestním řízení. Výše uvedené nároky má také manžel/ka oběti, dítě oběti, rodiče oběti a ostatní osoby oběti blízké.¹⁷⁰

Výše uvedené úpravy by mohly být určitou inspirací pro připravovaný zákon o obětech trestné činnosti.

¹⁶⁹ Unterlerchner, B., Langhamerová, V., Pomoc traumatizovaným obětem v Rakousku. Zpravodaj BKB 2/2011, str. 17.

¹⁷⁰ Zima, V., Švýcarské inspirace. Zpravodaj BKB 4/2010, s. 7.

7.1. Zákon o obětech trestné činnosti

V současné době je připravován nový zákon o obětech trestné činnosti, který byl představen na tiskové konferenci dne 11. 7. 2011. Účelem tohoto předpisu je zvýšit procesní práva oběti v trestním řízení a učinit, v současnosti roztržitou úpravu práv obětí, komplexní. Na přípravě tohoto zákona se mimo expertů z ministerstva spravedlnosti podíleli odborníci z řad státních zástupců, soudců, advokacie, akademické sféry i z neziskových organizací (Bílý kruh bezpečí, Liga lidských práv, La Strada a In Iustitiam).¹⁷¹

Nový zákon o obětech trestné činnosti by měl obsahovat úpravu vytváření a podpory služeb pro poskytování pomoci obětem trestných činů, prevenci a pomoc obětem (okamžitou pomoc, kterou bude zajištěno útočiště, materiální, lékařská, psychologická a sociální pomoc), proškolení orgánů činných v trestním řízení, ochranu osobních údajů oběti, ochranu před sekundární viktimizací, odškodňování oběti. Cílem zákona je upravit práva oběti, která jsou v současné době roztržitá do několika zákonů, komplexním způsobem.¹⁷² Trestní řád by měl napříště upravovat pouze nezbytná ustanovení procesní povahy.¹⁷³

Obětí dle výše uvedeného zákona je fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková či nemajetková újma nebo fyzická osoba, na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. V případě smrti oběti se za oběť považuje též její příbuzný v přímém pokolení, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel, partner nebo druh.¹⁷⁴

Zákon obsahuje také speciální kategorii oběti – oběť zvláště zranitelnou. Zvláště zranitelnou obětí se rozumí dítě, osoba, která je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy, oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku) a oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím,

¹⁷¹ Zákon o obětech trestné činnosti posílí jejich práva a ochranu. www.vlada.cz.

¹⁷² Tisková zpráva k návrhu zákona o obětech trestných činů. Ministerstvo spravedlnosti ČR.

¹⁷³ Věcný záměr k trestnímu řádu. Dostupné z www.justice.cz.

¹⁷⁴ Zákon o obětech trestné činnosti posílí jejich práva a ochranu. www.vlada.cz.

jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.

Mezi základní práva oběti dle tohoto zákona patří:

1) právo na respektování osobnosti oběti a zejména její důstojnosti (všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny přistupovat k oběti citlivě a zdvořile a podle možností jí vycházet vstříc)

2) právo na individuální přístup (je nutností brát ohled na věk, zdravotní a psychický stav oběti)

3) právo na veškeré informace (oběť má právo obdržet při prvním kontaktu s policií, popř. se zdravotnickým zařízením, písemné informace o tom, kde může vyhledat právní, psychologickou a sociální pomoc a na srozumitelné poučení o možnostech, které jí poskytuje právní řád)

4) právo na peněžitou pomoc (krom obětí, které mají na peněžitou pomoc právo i nyní dle zákona o peněžité pomoci obětem trestné činnosti, budou moci na tuto dosáhnout i oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (tj. znásilnění, sexuální nátlak,...)). Krom toho se zvýší i poskytované paušální částky. Nárok oběti na náhradu škody a nemajetkové újmy bude přecházet na stát (namísto pachatele), a to v rozsahu poskytnuté pomoci)

5) ochrana před tzv. sekundární viktimizací (tzn. před druhotnou újmou, která je jí způsobena přístupem orgánů činných v trestním řízení. Jedná se například o právo oběti a jemu odpovídající povinnost orgánů činných v trestním řízení klást oběti otázky intimní povahy šetrně a pouze tehdy, pokud je odpověď na takovou otázku nezbytná pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení, právo oběti, aby byl výslech prováděn osobou stejného pohlaví, aj.)

6) prohlášení oběti o následcích trestného činu (victim impact statement) – zcela nový institut, který umožňuje oběti během celého trestního řízení kdykoli učinit tzv. prohlášení o následcích spáchaného trestného činu, čímž naplní své právo být slyšena, a to nejen k okolnostem důležitým pro rozhodnutí v dané věci. Takové prohlášení může oběti pomoci vyrovnat se s trestným činem a jeho následky a zároveň si obžalovaný bude moci uvědomit, co spáchaným činem způsobil).¹⁷⁵

¹⁷⁵

Zákon o obětech trestné činnosti posílí jejich práva a ochranu. www.bkb.cz.

Zákon o obětech se člení na tři základní části, a sice práva obětí trestných činů, poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů a vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují služby obětem trestných činů.

Ačkoli z obecného hlediska hodnotím přijetí výše uvedeného zákona pozitivně, nelze pominout některé nedostatky, která návrh zákona obsahuje. Zejména se jedná o část, týkající se úpravy vztahu státu ke službám poskytujícím pomoc obětem. Ministerstvo spravedlnosti ČR vytvoří Registr služeb pro pomoc obětem, kam se bude moci dostat každá organizace, ve které bude působit alespoň jedna osoba s právním vzděláním jako garant poskytovaných služeb. Může tak nastat situace, kdy organizace pro získání akreditace formálně uvede jako svého garanta osobu s právním vzděláním, ačkoli fakticky budou pomoc poskytovat osoby bez tohoto vzdělání. Zákon by měl rozhodně obsahovat podmínky, že každý, kdo poskytuje obětem právní informace, by měl mít magisterské právní vzdělání, tak jak to bylo v původním návrhu zákona. Přijetím zákona bez takové podmínky by se paradoxně mohla úroveň služeb poskytovaných obětem snížit.

Kromě výše uvedeného spatřuji jako velice pozitivní posun v oblasti ochrany obětí nejen domácího násilí, ale obecně veškeré trestné činnosti dohodu o spolupráci v oblasti pomoci obětem zvláště závažných trestných činů mezi organizací Bílý kruh bezpečí a Policií ČR, podepsanou dne 13. srpna 2010, na základě které orgány policie, které zasahují u trestných činů, zprostředkují oběti styk s některou z poboček BKB. Základními předpoklady pro zprostředkování pomoci je na jedné straně souhlas oběti a na straně druhé, že bezprostředně po činu se k oběti (příp. pozůstalým) dostane policejní psycholog či intervent. Tato osoba, která je speciálně proškolená pro zátěžové situace, poskytne oběti krizovou intervenci a nabídne jí odbornou pomoc BKB, která je zprostředkována ihned telefonátem na nonstop linku Bílého kruhu bezpečí. Po roce aplikace této spolupráce byla výše uvedená pomoc poskytnuta v 44 případech trestného činu znásilnění, 24 případech vraždy, 9 případech ublížení na zdraví a 7 jiných náročných situacích (např. tragická smrt dítěte).

Závěrem této kapitoly je však nutné podotknout, že v oblasti ochrany obětí nejen domácího násilí, ale obětí trestných činů obecně je stále prostor pro úpravy.

Navrhovala bych například, aby se stát (soud) při podmíněčném propuštění pachatele a při zahlazení trestu zabýval otázkou, zda pachatel nahradil škodu, kterou způsobil oběti. Splnění této části trestu není v převážné většině případů ani zkoumáno a vymáhání náhrady škody je ponecháno zcela na oběti.

Taktéž bych doporučila modifikovat poučování poškozených v trestním řízení, neboť tito jsou poučováni o svých právech velice formálně a zejména v době, kdy nejsou schopny informace zcela jasně vnímat.

8. Institut vykázání

Institut vykázání zavedl zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, který nabyl účinnosti 1. 1. 2007.

První část výše uvedeného zákona byla zákonem č. 274/2008 Sb. zrušena a úprava institutu vykázání je nyní obsažena v zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Vykázání je preventivním opatřením, které směřuje k ochraně ohrožených osob, jeho cílem je včas reagovat na vzniklou situaci a umožnit oběti, aby dále nesetrvávala v přítomnosti násilné osoby. Do doby účinnosti výše uvedeného zákona oběť musela zůstat s násilníkem ve společném obydlí nebo se uchýlit k příbuzným, známým či do azylového domu. Institut vykázání nelze chápat jako sankci pro pachatele domácího násilí, protože k takovému účelu slouží jiné instituty, nýbrž jako preventivní zákrok, který má pomoci ohrožené osobě.¹⁷⁶ Dle vyjádření představitelů občanského sdružení Bílý kruh bezpečí není smyslem tohoto modelu ochrany pouze oddělení násilníka od ohroženého na dobu 10 dnů, ale také poskytnout ohrožené osobě pomoc, díky které budou v budoucnu další útoky eliminovány.¹⁷⁷

Policie má oprávnění vykázat násilnou osobu, zjistí-li, že se v dané situaci jedná o případ domácího násilí, tedy lze-li na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, důvodně předpokládat, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo zvláště závažnému útoku proti lidské důstojnosti. Hodnotící kritérium, že osoba v minulosti již útok spáchala, je zákonem uvedeno jako demonstrativní, není tedy podmínkou, která pro použití musí být splněna.

Základní podmínky, které musejí být splněny pro užití institutu o vykázání vůči násilné osobě, tedy jsou:

- 1) důvodný předpoklad, že se násilná osoba dopustí útoku proti osobě ohrožené – posuzuje se na základě objektivních skutečností (s ohledem na předchozí útoky), je nutno podotknout, že zde je

¹⁷⁶ Čírtková, L., Vitoušová, P., Domácí násilí – nová legislativa první rok v praxi, Kriminologický sborník, 2008, č.3, s.3

¹⁷⁷ Vitoušová, P., Durdík, T. Bílý kruh bezpečí, Tisková zpráva 2009, dostupný z: www.bkb.cz

nutná naprostá důslednost policie při evidenci předchozích útoků a oznámení. Jak je již výše zmíněno, není však předchozí útok nezbytný. Policie může násilnou osobu ze společného obydlí vykázat i v případě, že jde o útok první, respektive první ohlášený útok. Hrozba útoku také nemusí být zcela bezprostřední, postačí i vzdálenější budoucnost.¹⁷⁸

- 2) kvalifikovaný útok – nebezpečný útok proti životu, zdraví, svobodě a zvláště závažný útok proti lidské důstojnosti
- 3) společné obydlí – společné obydlí je již definováno v jiné části této práce.

Hrozbu útoku (viz výše ad. 1) upravuje i závazný pokyn Policejního prezidenta č. 200/2008, který v článku 5. uvádí, že policista při hodnocení zda aplikovat vykázání či nikoli, zvažuje zejména:

- předcházející útoky, jejich intenzitu a počet,
- míru agrese násilné osoby,
- stav ovlivnění alkoholem nebo jinými návykovými látkami a samotný vztah násilné osoby k alkoholu nebo jiným návykovým látkám,
- tendenci používat zbraně,
- držení střelné zbraně násilnou osobou a pravděpodobnost jejího budoucího užití proti ohrožené osobě.

Pokud jde o hrozbu zvláště závažného útoku, zvažuje policista dle výše uvedeného pokynu:

- tendence k absolutní sociální izolaci ohrožené osoby,
- znemožňování uspokojování základních potřeb,
- ničení, špinění oblečení a rozbíjení předmětů ve vlastnictví ohrožené osoby s cílem ji ponížit,
- schválnosti.

Policie při vyhodnocování rizika dalšího útoku, a tím pro zodpovězení otázky zda aplikovat institut vykázání či nikoli, používá taktéž diagnostickou metodu SARA (Spousal Assault Risk Assessment), kterou mimo jiné využívá i občanské sdružení

¹⁷⁸ Mates, P. a kol. Policejní právo, Právní předpisy s komentářem. 4. aktualizované vydání, Praha: Linde Praha a.s., 2007, s.87

Bílý kruh bezpečí, pro určení míry nebezpečnosti domácího násilí pro oběť (interní název SARA DN). Tuto metodu v České republice zavedl právě Bílý kruh bezpečí, který ji adaptoval v rámci projektu „Hráz“.¹⁷⁹ Tato metoda umožňuje zjistit rizikové faktory domácího násilí a kvalifikovaně do budoucna odhadnout riziko na základě patnácti strukturovaných otázek. Pět z nich se týká rizikových faktorů násilné osoby v současném vztahu:¹⁸⁰

1. Dopouští se násilník závažného fyzického nebo sexuálního násilí?
2. Vyhrožuje závažným způsobem, sděluje své násilné úmysly?
3. Dochází ke stupňování fyzického nebo sexuálního násilí nebo výhrůžek a úmyslů ze strany násilníka?
4. Porušuje násilník příkazy soudu a jiná nařízení?
5. Má násilník názory a postoje, které schvalují násilí?

Dalších pět je zaměřeno na obecné sklony násilné osoby k násilí (tzn. násilné projevy na veřejnosti):

1. Dopouští se násilník obecné kriminality?
2. Jsou informace o problémech v předchozích vztazích?
3. Má násilník pracovní nebo finanční problémy?
4. Má násilník problémy s toxikomanií a jinými závislostmi?
5. Má násilník problémy v oblasti duševního zdraví?

Posledních pět odhaluje zranitelnost osoby, která je domácím násilným ohrožena.

1. Chová se ohrožená osoba rozporuplně ve vztahu k násilníkovi?
2. Má z násilníka extrémní strach?
3. Umí si ohrožená osoba zajistit bezpečí?
4. Existují objektivní překážky, které brání zajištění bezpečí pro ohroženou osobu?
5. Má ohrožená osoba závažné osobní problémy?¹⁸¹

Součástí vykázání je rovněž zákaz návratu do vymezených prostor. Policie musí přesně vymezit okruh, do kterého se násilná osoba nesmí přibližovat a současně odeberou násilníkovi i veškeré klíče od bytu. Vykázání trvá po dobu deseti dnů, tuto

¹⁷⁹ Vitoušová, P., Zima, V. Domácí násilí: Adaptace metody SARA pro ČR, dostupný z www.domacinasili.cz

¹⁸⁰ DONALINKA: Metoda SARA DN, dostupný z www.donalinka.cz

¹⁸¹ DONALINKA: Metoda SARA DN, dostupný z www.donalinka.cz

lhůtu nelze zkrátit, a to ani se souhlasem ohrožené osoby.

Vykázání je oprávnění policisty, které může užít vůči komukoli. Podmínkou k užití je pouze vyhodnocení rizika nebezpečného útoku na život, zdraví, svobodu či důstojnost ohrožené osoby. Při rozhodnutí o vykázání ze společného obydlí nebere policista zřetel na vlastnické a jiné vztahy ke společnému obydlí, ověří pouze, zda je obydlí násilnou a ohroženou osobou společně užíváno. Společné obydlí je definováno jako byt nebo dům, který násilná a ohrožená osoba společně obývají, zákonodárce tedy nevyžaduje jakýkoli jiný vztah k nemovitosti než její užívání. Toto užívání však nemusí být podloženo právním titulem, jde o faktický stav. Prakticky tedy policista pouze ověří, že ohrožená osoba není v obydlí pouze na návštěvě, což lze zjistit například z toho, zda má v obydlí uloženy věci osobní potřeby. Při vykázání a jeho užití se do konfliktu tedy může dostat právo vlastnické a právo na ochranu života, zdraví, svobody a lidské důstojnosti, kdy vlastnické právo může být citelně omezeno, ne však na dlouhou dobu a s cílem ochrany vážnějších hodnot, než je právo vlastnické. Nutno dodat, že ani soud při rozhodování o vydání předběžného opatření podle § 76b OSŘ nezkoumá v první fázi vlastnické a jiné vztahy k nemovitosti a rozhodne bez ohledu na skutečnost, kdo je vlastníkem, případně oprávněným uživatelem.¹⁸²

Rozhodnutí o vykázání je účinné od okamžiku jeho sdělení vykazované osobě, vydává se bez projednání a z úřední povinnosti. V případě, že je vykazovaná osoba rozhodnutí přítomna má rozhodnutí o vykázání formu ústního oznámení násilné i ohrožené osobě. Vydává se pouze potvrzení o vykázání, které je předáno proti podpisu. Obsahem potvrzení je i vymezení prostoru vykázání, poučení, práva a povinnosti osob a místo uložení kopie úředního záznamu. Pokud násilná osoba vykázání přítomna není, Policie ji při prvním kontaktu poučí o právech a povinnostech při vykázání a předá jí potvrzení o vykázání. Informace o vykázání může násilná osoba získat také na telefonní lince 158. V případě, že vykazovaná osoba není vykázání přítomna, poučení o jejích právech a povinnostech jí policista poskytne při prvním kontaktu. Je-li to možné, policista předá vykazované osobě potvrzení o vykázání, v opačném případě ji poučí, že má možnost převzít potvrzení o vykázání a kopii úředního záznamu o vykázání u příslušného útvaru policie.

¹⁸² Linhart., M., Stanovisko odboru bezpečnostní politiky MV č.47 k vlastnickému a jinému obdobnému právu ke společnému obydlí a jejich vlivu na provedení vykázání, MV ČR, 2011, ASPI

Policie ČR má v souvislosti s vykááním oznamovací povinnost. Kopie úředního záznamu o vykáání musí do 24 hodin od vstupu do společně obývaného bytu nebo domu zaslat Intervenčnímu centru, Orgánu sociálně právní ochrany dětí (jsou-li přítomny děti) a nově i příslušnému civilnímu soudu. Policie ČR je dále povinna kontrolovat dodržování povinností ze strany násilné osoby, kontrolu musí provést do tří dnů od vykáání.¹⁸³

Intervenční centra nabízí psychologickou, sociální i právní pomoc. Působení intervenčních center může být mnohdy klíčové, neboť oběť sama si často neuvědomuje, jak situaci může řešit.

Vykázaná osoba má následující práva a povinnosti:

Povinnosti vykázané osoby:

- Zákaz vstupu do vymezeného prostoru.
- Zákaz navazování styku nebo kontaktu s ohroženou osobou.
- Odevzdat na místě všechny klíče od společného obydlí, které drží.

Práva vykázané osoby:

- Vzít si věci osobní potřeby, osobní cennosti a osobní doklady před odchodem.
- Vzít si věci nezbytné pro podnikání nebo výkon povolání, pouze jedenkrát v průběhu desetidenního vykáání a jen v přítomnosti policisty.
- Být policistou poučen o právech a povinnostech, o možnostech dalšího ubytování.
- Sdělit adresu pro doručování.
- Ověřit vykáání na tísňové lince 158.
- Vyzvednout si kopii úředního záznamu o vykáání.¹⁸⁴

Během 10 dnů, po něž vykáání trvá, může oběť podat návrh na vydání předběžného opatření dle § 76b zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen OSŘ), tento paragraf byl do OSŘ začleněn taktéž výše zmíněným zákonem č. 135/2006 Sb. Jedná se o speciální předběžné opatření, kterým před následnou novelizací mohl předseda senátu násilné osobě nařídít, aby dočasně opustila byt nebo dům společně obývaný s navrhovatelem (obětí), jakož i jeho bezprostřední okolí,

¹⁸³ Centrála Bílého kruhu bezpečí, o.s. Aktuální informace v oblasti domácího násilí, dostupné z www.domacinasili.cz

¹⁸⁴ Centrála Bílého kruhu bezpečí, o.s. Aktuální informace v oblasti domácího násilí, dostupné z www.domacinasili.cz

nebo do něj nevstupovala, a dále aby se zdržela setkávání s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním. Institut předběžného opatření podle § 76b OSŘ byl novelou, provedenou zákonem č. 218/2009 s účinností od 20. 7. 2009, doplněn a zpřesněn, a to po více než roční aplikační praxi.¹⁸⁵ Výše uvedená novela rozšířila demonstrativní výčet opatření, která soud může v takovém případě uložit. V současné době může předseda senátu násilné osobě nařídit, aby opustila společné obydlí, jakož i jeho bezprostřední okolí, nezdržovala se ve společném obydlí nebo do něj nevstupovala, nevstupovala do bezprostředního okolí společného obydlí nebo navrhovatele a nezdržovala se tam, zdržela se setkávání s navrhovatelem a zdržela se nežádoucího sledování a obtěžování navrhovatele jakýmkoliv způsobem. Poslední z vyjmenovaných opatření evokuje dojem, že lze aplikovat i na situaci nebezpečného pronásledování (stalkingu) a jeho použitelnost bude tedy širší, než se předpokládalo.¹⁸⁶ Praxe je však bohužel opačná. Přestože povaha povinností, které lze uložit dle § 76b odst. 1 písm. c) a d) OSŘ, nevyžaduje společné obydlí, aplikuje se toto dále stejně pouze na situace domácího násilí. Tento výklad lze dovodit například ze stanovené výlučné místní příslušnosti soudu.¹⁸⁷

Povinnosti, které je možno uložit výše uvedeným předběžným opatřením jsou v § 76b OSŘ vyjmenovány demonstrativně, proto mohou být uloženy i jiné povinnosti, které reflektují konkrétní situaci. Předběžné opatření předseda senátu uloží v případě, že jednání pachatele (osoby, proti níž návrh směřuje) vážným způsobem ohrožuje život, zdraví, svobodu nebo lidskou důstojnost navrhovatele. Rozhodnuto musí být bez odkladu, a sice do 48 hodin od podání návrhu. K vydání předběžného opatření je věcně příslušný okresní soud, místní příslušnost je určena dle bydliště navrhovatele (oběti).

Výše uvedené předběžné opatření by mělo zpravidla navazovat na institut policejního vykázání, jak vyplývá z důvodové zprávy k zákonu č. 135/2006 Sb.¹⁸⁸, avšak není to nezbytné. Rozhodnutí o nařízení předběžného opatření dle § 76b odst.

¹⁸⁵ Kurka, V., Tripes, V. In Škárová, M a kol. Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou. Praha: Linde, 2009, s. 1007

¹⁸⁶ Čírtková, L., Změny v řešení domácího násilí od 1.1.2007, Právo a rodina, 2007, č. 1, s. 6

¹⁸⁷ Drápal, L. In Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1.vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, s. 455

¹⁸⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.

1 OSŘ není ani podmíněno předchozím zahájením řízení ve věci samé (což je zpravidla řízení o rozvod manželství, řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem, řízení o vypořádání společného jmění manželů nebo řízení o zrušení práva společného nájmu bytu¹⁸⁹). Avšak jeho zahájení je již podmínkou pro možné prodloužení předběžného opatření podle ustanovení § 76b odst. 4 OSŘ.

Předběžné opatření trvá jeden měsíc od jeho vykonatelnosti. V případě, že navazuje na policejní vykázání, počíná běžet lhůta jednoho měsíce po uplynutí deseti dnů vykázání. Lhůta může být prodloužena na návrh, bylo-li před jejím uplynutím zahájeno řízení ve věci samé (v rámci předběžného opatření se o merituu věci nerozhoduje, pouze se prozatímně upravují poměry účastníků řízení). Doba prodloužení je na úvaze soudu, maximální délka trvání předběžného opatření je však jeden rok. Při rozhodování i prodloužení doby trvání předběžného opatření zvažuje soud zejména trvání stavu ohrožení navrhovatele, obsah a důvody podaného návrhu na zahájení řízení ve věci samé, majetkové či jiné poměry účastníků, včetně vlastnických a jiných vztahů ke společnému obydlí, na které se vztahuje předběžné opatření, a další rozhodné okolnosti, což mu ukládá § 76b odst. 4 OSŘ. Návrh na prodloužení předběžného opatření musí obsahovat odůvodnění, tedy vyličení veškerých rozhodných skutečností, odůvodňujících jeho prodloužení. Výše zmiňovanou novelou bylo do ustanovení § 76b odst. 4 OSŘ doplněno, že návrh na prodloužení doby trvání předběžného opatření musí obsahovat také údaj o majetkových či jiných poměrech, včetně vlastnických a jiných vztahů ke společnému obydlí. V případě, že navrhovatel nedoloží vlastnický či jiný vztah ke společnému obydlí, lze předběžné opatření prodloužit pouze z důvodů zvláštního zřetele hodných, mezi které patří zejména situace, kdy s násilnou osobou a navrhovatelem sdílí společnou domácnost i nezletilé dítě, které tím lze taktéž považovat za ohroženou osobu.¹⁹⁰

K projednání návrhu na prodloužení trvání předběžného opatření soud nařídí zpravidla jednání, ačkoli mu to není zákonem výslovně uloženo. Pokud je nutné provést dokazování, musí být jednání nařízeno vždy.¹⁹¹

¹⁸⁹ Důvodová zpráva k zákonu na ochranu před domácím násilím. Sněmovní tisk 828/0. dostupný z www.psp.cz

¹⁹⁰ Důvodová zpráva k zákonu 218/2009. Sněmovní tisk 828/0. dostupný z www.psp.cz.

¹⁹¹ Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1. vydání, Praha: C.H.Beck,

Ustanovení § 273b OSŘ upravuje speciálně i výkon rozhodnutí o vykázání ze společného obydlí a nenavazování kontaktů s oprávněným. K zajištění výkonu usnesení o nařízení předběžného opatření jsou vždy příslušné soudy prvního stupně. K výkonu dojde pak přímo v místě společného obydlí za asistence policie ČR či justiční strážže, která provede vykázání ze společného obydlí, při kterém odebere povinnému veškeré klíče, které od společného obydlí má.¹⁹² V případě, že je rozhodnutím stanoven i zákaz navazování kontaktů s oprávněným, vysloví vykonavatel rozhodnutí i tento zákaz. Soud dle § 273b odst. 2 OSŘ poskytne povinnému příležitost, aby si bezprostředně při výkonu předběžného opatření vyzvedl osobní cennosti, osobní dokumenty a věci osobní potřeby. Pokud jde o dokumenty, musí se jednat pouze o jeho osobní dokumenty, nelze tedy, aby povinný vyzvedl dokumenty dětí, případně dokumenty, které jsou společné pro povinného a oprávněného.¹⁹³ V případě, že povinný není výkonu bezprostředně přítomen, je mu vykonavatelem na dveřích společného obydlí zanecháno oznámení, že si své osobní věci může vyzvednout na žádost, kterou je možné podat během trvání předběžného opatření u soudu, který ho nařídil.

Novelou, provedenou zákonem. č. 218/2009 Sb., byla do § 273b zařazena možnost opětovného výkonu rozhodnutí, a to v případě, že povinný poruší po provedení výkonu rozhodnutí povinnost nevstupovat a nezdržovat se ve společném obydlí. V takovém případě soud provede na návrh oprávněného opětovný výkon rozhodnutí vykázáním povinného. Odstavec 6 umožňuje také uložit povinnému pokutu až do výše 100.000,- Kč, poruší-li povinnost nevstupovat do bezprostředního okolí společného obydlí, nezdržovat se v něm, nebo povinnost zdržet se setkávání s oprávněným či zdržet se nežádoucího sledování a obtěžování oprávněného jakýmkoli způsobem. Výše pokuty je soudem stanovena s ohledem na majetkové poměry povinného a okolnosti případu.¹⁹⁴ Pokutu lze uložit i opakovaně, jejich celková výše ani množství nejsou zákonem stanoveny.

Pokud pachatel nedodržuje povinnosti uložené mu předběžným opatřením, dopouští se trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337

2009, s. 458

¹⁹² Svoboda, K. Soudní praxe při vykazování násilníka z bytu. Právní rozhledy 2007, č. 5, s. 2

¹⁹³ Kurka, V., Tripes, V. In Škárková, M a kol. Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou. Praha: Linde, 2009, s. 1007

¹⁹⁴ Kurka, V., Tripes, V. In Škárková, M a kol. Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou. Praha: Linde, 2009, s. 1007

odst. 2 trestního zákoníku, za který může být pachateli uložen trest odnětí svobody až na tři léta. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo se dopustí závažného nebo opakovaného jednání, aby zmařil vykazání provedené podle zvláštního právního předpisu nebo rozhodnutí o předběžném opatření soudu, kterým se ukládá povinnost dočasně opustit společné obydlí a jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním. Maření vykazání bylo do trestního zákona začleněno zákonem na ochranu před domácím násilím. Pokud by totiž nebylo maření tohoto rozhodnutí trestně postižitelné, byl by devalvován jeho smysl a jeho respektování násilnou osobou by pravděpodobně bylo sníženo. Pro spáchání tohoto trestného činu je vyžadován úmysl pachatele předběžné opatření či vykazání zmařit, tím se míní, že pachatelovo jednání musí zasáhnout samotný účel rozhodnutí, kterým je zabránit ohrožení života, zdraví či svobody ohrožené osoby. Není nutné, aby ke zmaření účelu skutečně došlo, stačí, pokud k tomuto jednání pachatele alespoň směřuje. Pachatelovo jednání musí být dostatečně závažné, aby došlo k naplnění výše uvedené skutkové podstaty, pokud nedosahuje dostatečné závažnosti, musí být opakované. Při opakovaném jednání je nerozhodné, že žádné z nich nedosáhlo dostatečné intenzity závažnosti a nerozhodná je i povaha jednání, může se jednat například jednou o útok slovní a podruhé o útok fyzický.¹⁹⁵

Ačkoli, jak již je uvedeno výše, vykazání trvá pouze 10 dnů, považuji to za dostatečnou dobu na to, aby oběť zvážila možnosti řešení nastalé situace, neboť na ni nepůsobí psychické a jiné tlaky ze strany násilníka. Je nutné si uvědomit, že rozhodnutím o vykazání dochází k zásahu do ústavně zaručeného práva násilné osoby, a sice do práva na nedotknutelnost obydlí. K tomuto zásahu dochází za účelem zajistit ohrožené osobě právo na její nedotknutelnost a nedotknutelnost jejího soukromí, jako její ústavně zaručené právo a svobodu. Jde tedy o případ, kdy se dostávají do kolize dvě ústavně zaručená práva a svobody, v takovém případě je možné ústavně zaručené právo omezit, ale pouze na dobu nezbytnou.

K dispozici jsou již analýzy vykazání v ČR, které zpracovalo občanské sdružení Bílý kruh bezpečí. V následující tabulce jsou uvedeny počty rozhodnutí Policie ČR o vykazání nebo zákazu vstupu násilné osoby do společného obydlí v

¹⁹⁵ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S., Trestní zákon. Dodatek ke komentáři. 6., doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, str. 200

letech 2007 až 2011.¹⁹⁶

rok	počet vykázání
2007	862
2008	679
2009	778
2010	1058
2011	1430

¹⁹⁶

Vykázání v ČR, porovnání dat 2007 - 2010, dostupný z www.domacinasili.cz

9. PŘÍSTUP K ŘEŠENÍ PROBLEMATIKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ V ZAHRANIČÍ

Domácí násilí je problémem, který se vyskytuje ve všech státech světa, přístupy k jeho řešení se však různí.

V některých zemích (Turecko, JAR, Irsko) je zvolena cesta jednotné úpravy v jediné, komplexní právní normě, která obsahuje aspekty hmotněprávní i procesněprávní. Alternativním řešením, které se uplatňuje například v Rakousku a Německu, je řešit problematiku úpravami stávajících ústavních, trestních a občanskoprávních předpisů. Poslední možností úpravy je pak zařazení problematiky do trestního zákona (Švédsko).

Oblast domácího násilí upravují i mezinárodní dokumenty, kterých je celá řada. Tyto mezinárodní smlouvy lze rozdělit na dvě skupiny, a to na smlouvy obecné a smlouvy, ochraňující specifický okruh osob. Mezi obecné mezinárodní smlouvy v této oblasti patří: Úmluva na ochranu lidských práv a základních svobod (tzv. Evropská úmluva) z roku 1991, Evropská sociální charta z roku 1961, Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, obě z roku 1966. Mezi úmluvy specifické řadíme Mezinárodní úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen z roku 1987, Ženevskou deklaraci lidských práv dítěte z roku 1924, Deklaraci práv dítěte Organizace spojených národů z roku 1959, Úmluvu o právech dítěte z roku 1989, Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980, Deklaraci Organizace spojených národů o eliminaci násilí na ženách z roku 1993.

Posledně jmenovaná deklarace Organizace spojených národů uvádí ve svém článku 4., že členské státy mají násilí na ženách striktně odsoudit a neměly by tolerovat a uplatňovat žádné zvyky a tradice, a to ani náboženské, skrze které by se vyhýbaly povinnosti odstranění násilí na ženách. Státy by měly použít všechny vhodné a dostupné prostředky pro eliminaci násilí na ženách a za tím účelem by měly zvážit zejména: ratifikaci (příp. přistoupení) ke Konvenci o eliminaci všech

forem diskriminace žen, vyhnout se páchání jakékoli formy násilí na ženách, soustavně posuzovat metody, vedoucí k efektivní prevenci a k potrestání pachatelů.
197

Mezinárodní právo však reguluje primárně chování států a stát se v takovém pojetí stává odpovědným pouze, jestli k porušení práv a svobod vede jednání (příp. opominutí) státních institucí, nikoli pokud jde o porušení práv mezi soukromými osobami.¹⁹⁸

Snahu o řešení problematiky domácího násilí nacházíme i na úrovni Evropské unie. Genderová rovnost a otázky s tím spjaté jsou v rámci Evropské unie v působnosti Evropského hospodářského a sociálního výboru, podle kterého je hlavní příčinou domácího násilí nerovnost mezi muži a ženami a snaží se proto působit na Evropskou komisi v tom směru, aby na základě stávajících právních úprav vypracovala obsáhlou a celoevropskou strategii pro potírání tohoto fenoménu.¹⁹⁹ Výbor za tímto účelem také vydává doporučení a stanoviska. Za nejvýznamnější stanoviska považují Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru o dětech jako nepřímých obětech domácího násilí z roku 2006, které děti jako svědky domácího násilí mezi rodiči označilo jako nepřímé oběti²⁰⁰ a stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru o domácím násilí na ženách z roku 2006.²⁰¹ Taktéž Rada Evropy vydala mnoho doporučení, zaměřených právě na problematiku násilí na ženách a domácího násilí. Na summitu členských států EU v roce 2005 byl mimo jiné přijat akční plán, který zahrnuje realizaci evropské kampaně proti násilí na ženách.²⁰²

¹⁹⁷ Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí, druhé, doplněné vydání, ROSA, 2008, s. 35

¹⁹⁸ Voňková, J., Spoustová, I. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. s. 26

¹⁹⁹ Voňková, J., Spoustová, I., Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2.přepřacované vydání. Praha : ProFem, 2008. s.179.

²⁰⁰ Doporučení Evropského hospodářského a sociálního výboru o dětech jako nepřímých obětech domácího násilí. Opinion of the European Economic and Social Committee on Childern as a indirect victims domestic violence. (2006/C 325/15) 2006 Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu>

²⁰¹ Doporučení Evropského hospodářského a sociálního výboru o domácím násilí na ženách: Opinion of the European Economic and Social Committee on Domestic violence against women (2006/C 110/15) Dostupné z: < <http://eur-lex.europa.eu>

²⁰² Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí, druhé, doplněné vydání, ROSA, 2008, s. 35

Na tomto místě bych ráda uvedla přístupy k řešení domácího násilí v Rakousku, ve Velké Británii a také ve Slovenské republice, s nímž je až do roku 1993 spjat osud a vývoj našeho státu, a máme proto pro danou problematiku stejný morální a právní základ.

9.1. Rakousko

Rakouský model ochrany před domácím násilím uvádím na prvním místě, neboť patří mezi nejúspěšnější v Evropě. Inspiroval nejen naši právní úpravu, ale například i právní úpravu německou a italskou. Rakouská úprava stojí na spojení zákona a policejních a sociálních opatření. Celková koncepce je založena na úzké spolupráci intervenčních center s policií, soudy, státními zastupitelstvími.

Již v roce 1997 vstoupil v účinnost rakouský federální zákon na ochranu před domácím násilím (Bundesgesetz zum Schutz vor Gewalt in der Familie neboli ve zkrácené podobě "Gewaltschutzgesetz"). Cílem výše uvedeného zákona bylo zejména zajistit bezpečnost obětem domácího násilí – ukázat osobám, které napadá jejich partner, že mohou změnit svou situaci, poukázat na to, že domácí násilí je zločin a zlepšit spolupráci mezi institucemi, které jsou určeny k pomoci obětem. Rakouský federální zákon ukázal, že domácí násilí je záležitostí veřejnou.²⁰³

Stěžejním nástrojem na ochranu před domácím násilím je § 382b. Tento paragraf stanoví, že soud může osobě, která činí společné soužití blízkému rodinnému příslušníku nesnesitelné tím, že mu způsobila újmu fyzickým útokem, hrozbou fyzického útoku nebo chováním vedoucím ke značné psychické újmě na zdraví, na žádost této blízké osoby uložit předběžné opatření spočívající ve vykázaní z bytu, v uložení zákazu pobývat na určitých místech a v zákazu vyhledávat kontakt s obětí domácího násilí. Toto předběžné opatření má účinnost tři měsíce.

Zmíněné zákonné ustanovení je postaveno na tzv. "strategii vměšování se", která je postavena na následujících principech: odpovědnost státu, násilí je kriminální

²⁰³ Januk, B., The Austrian Federal Act on the protection against Domestic Violence, Domestic Violence – new practice and legislation in Europe,

čin, odpovědnost násilníka, prioritou bezpečnosti oběti.²⁰⁴

V souvislosti s tímto byl novelizován i zákon o Policii, který přinesl institut vykázání, a to na dobu deseti dnů („Jestliže lze na základě určitých skutečností, zejména pak na základě předcházejícího nebezpečného útoku, předpokládat, že hrozí nebezpečný útok ohrožující život, zdraví nebo svobodu, jsou policejní orgány zmocněny člověka, od kterého pochází nebezpečí, vykázat z bytu, ve kterém bydlí ohrožená osoba, i z jeho bezprostředního okolí. Použití donucovacích prostředků k prosazení zákazu vstupu je však nepřipustné. Při zákazu navrátit se do vlastního bytu je třeba uvážit, aby tento zásah do privátního života dotčeného splňoval zásadu přiměřenosti.“)

Souběžně se zákony jsou v Rakousku aplikována i další doprovodná opatření, zejména preventivního charakteru. Jedná se především o balíčky sociálních opatření směřujících k oběti, neboť ta je často na pachateli ekonomicky závislá.²⁰⁵

V Rakousku jsou navíc již od konce 20. století zavedeny speciální výcvikové programy pro policii a sestaveny informační zdroje a tréninkové strategie pro účinné řešení problematiky domácího násilí. Základem této strategie je teze, že domácí násilí je naléhavým problémem, který nelze ze strany státu ignorovat, jde o problém zcela specifický, odlišný od násilí mezi „cizími lidmi“ a z toho důvodu vyžaduje svoje specifické řešení, základem pro řešení celé problematiky je zajistit účinnou ochranu obětí.²⁰⁶

Závěrem lze říci, že za velmi pozitivní považuji z hlediska úspěšného řešení problematiky domácího násilí úzkou spolupráci mezi intervenčními centry, policií, soudy a státním zastupitelstvím, která je v Rakousku uplatňována. Tímto směrem se ubírá i naše země, a to zejména díky Dohodě o spolupráci mezi Bílým kruhem bezpečí a Policií ČR, o které se zmiňuji v jiné části této práce. Avšak spolupráce mezi soudy, státním zastupitelstvím a intervenčními centry je prakticky nulová.

Dalším přínosem rakouského modelu je princip odpovědnosti státu, odpovědnosti pachatele a prioritou ochrany oběti. V naší zemi jsou stále ještě mezery v informovanosti veřejnosti, i když velmi oceňuji i snahu komerčních médií (př.:

²⁰⁴ Čírtková, L., Macháčková, R., Vitoušová, M., Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, studie. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2002. ISBN 80-86284-19-0, s.119

²⁰⁵ Čírtková, L., Rakouský model ochrany před násilím v rodině, dostupný z www.bkb.cz

²⁰⁶ Bílý kruh bezpečí. Domácí násilí. 143 s., 2002. s. 115.

seriál Ulice TV Nova a problematika stalkingu, cyklus Soukromé pasti TV Nova a problematika sexuálního zneužívání v rodině, apod.), které mohou pomoci zvýšit povědomí o domácím násilí a o tom, že se jedná o trestnou činnost mezi širokou veřejností. Je nutné se dále zaměřit na strategii vměšování se.

Rakousko také poskytuje balíčky sociální pomoci směřující k oběti, které jsou financovány z veřejných zdrojů, což je pro oběť obrovským přínosem vzhledem ke skutečnosti, že je na pachateli často ekonomicky závislá.

9.2. Velká Británie

Domácí násilí je ve Velké Británii palčivým problémem, který se vyskytuje velmi četně. Dle záznamů policie, zveřejněných na internetových stránkách organizace Women's aid, je denně zaznamenáno až 1300 telefonních hovorů, kterými se oběti obracejí na pomoc v situaci domácího násilí.

Definice domácího násilí, kterou užívá Královská policie Severního Irska, vytvořená Royal Ulster Constabulary, je následující: „Jakákoli hádka, ostrý spor nebo potyčka, včetně násilí mezi členy rodiny nebo domácnosti. Domácí násilí se vyskytuje při rodinných rozepřích, kdy jednotlivec nebo více osob způsobí nebo se pokusí způsobit fyzickou újmu jinému členu rodiny nebo domácnosti (včetně bývalého partnera). Domácí násilí zahrnuje také jiné než fyzické násilí, např.: pokračující verbální zneužívání, emocionální zneužívání, zbavení sociálních vazeb nebo finančních prostředků.“²⁰⁷

Definice domácího násilí, užívaná metropolitní policií stanoví, že domácí násilí je „jakýkoliv výskyt ohrožujícího chování, násilí nebo zneužití (psychického, fyzického, sexuálního, ekonomického nebo emocionálního) mezi dospělými osobami, které jsou nebo v minulosti byly intimními partnery nebo členy jedné rodiny, a to bez ohledu na pohlaví.“

Útok, který je veden někým, koho žena zná nebo s kým žije, je trestním

²⁰⁷ Čírtková, L., Macháčková, R., Vitoušová, M., Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, studie. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2002. ISBN 80-86284-19-0, s.12.

právem posuzován stejně jako trestný čin způsobený neznámou osobou.²⁰⁸

Ve Velké Británii neexistuje speciální zákon o ochraně před domácím násilím. Ochrana před domácím násilím je součástí civilních i trestních zákonů. Občanskoprávní ochrana je obsažena v zákoně o rodině z roku 1996 (Family Violence Act) a v zákoně o dětech z roku 1998, tyto se však při řešení situací domácího násilí užívají pouze ojediněle. Trestněprávní ochranu zajišťuje mimo jiné zákon o obtěžování z roku 1997, zákon o domácím násilí a jeho obětech z roku 2004 a zákon zločinech a přečinech z roku 1997.

Neexistuje zde ani konkrétní trestný čin domácího násilí dle trestního práva. Ale mnoho forem domácího násilí naplňuje skutkovou podstatu jiného trestného činu, např.: znásilnění, napadení, ublížení na zdraví atd. Trestný čin ublížení na zdraví dle judikatury zahrnuje i “shock and nervous conditions“, což naznačuje, že je kladen důraz i na psychické následky zneužívání.

Velká Británie má v rámci soudní soustavy na problematiku domácího násilí specializované soudy, které jsou založeny na společném přístupu k této problematice ze strany policie, státních zástupců, soudů, probační služby a organizací, poskytujících odbornou pomoc obětem. V roce 2004 působilo na území Velké Británie 7 specializovaných soudů. Od té doby jejich počet vzrostl a v současné době je ve Velké Británii činných 104 specializovaných soudů.²⁰⁹

Klíčovou roli při řešení problematiky domácího násilí hraje zejména policie, která je prvním orgánem, se kterým oběť přichází do styku, neboť právě na orgány policie se mohou oběti v případě nouze obracet 24 hodin denně. Avšak z výzkumů vyplývá, že pouze minimum obětí na území Velké Británie nahlásí domácí násilí na policii. I přesto domácí násilí tvoří více než 16% nahlášených a zaznamenaných trestných činů.

Pro orgány policie byly specifikovány i základní zásady, kterých se mají při řešení případů domácího násilí držet:

- v první řadě má policie ochránit oběti před dalším násilným jednáním ze strany pachatele

²⁰⁸ Růžička, M., Domácí násilí – impulsy ze zahraničních trestněprocesních úprav, dostupný z www.ipravnik.cz

²⁰⁹ Informace internetové stránky neziskové organizace Womens Aid, dostupné z www.womensaid.cz

- policie má povinnost zacházet s problematikou domácího násilí přinejmenším stejně jako s jinými formami násilné trestné činnosti
- policie má povinnost využívat institutu zatčení vůči násilným osobám
- policie si musí být vědoma, že je nebezpečné snažit se dosáhnout mezi násilníkem a jeho obětí smíření

Většina policejních úřadů na území Velké Británie disponuje jednotkami či strážníky, specializovanými na problematiku domácího násilí. Tyto útvary jsou povinny spolupracovat s organizacemi působícími na poli domácího násilí a zajišťovat tak účinnější ochranu obětí. Na každé britské prokuratuře dále působí koordinátor pro záležitosti domácího násilí.²¹⁰

Klíčové právní předpisy na ochranu před domácím násilím:

The Crime and Disorder Act 1997

Tento zákon zavedl povinnou spolupráci mezi místními úřady, orgány policie a dalšími subjekty v boji proti trestné činnosti prostřednictvím ustanovení The Community Safety Strategy (společné bezpečnostní strategie), která obsahuje i ustanovení o domácím násilí. Je vytvořena tzv. “multi-agency domestic violence group“ (multidisciplinární skupina pro oblast domácího násilí), jejímž úkolem je zlepšit péči poskytovanou obětem domácího násilí, zabezpečit obětem dostatečnou zdravotní péči, zajistit informační služby, ukryté bydlení aj.

The Protection from Harassment Act 1997 (zákon o ochraně proti obtěžování)

Motivací pro přijetí zákona na ochranu proti obtěžování bylo zejména vyřešení problematiky tzv. slídění, kterým se rozumí vytrvalé a obsesivní jednání zaměřené na konkrétní osobu. Před účinností zákona totiž bylo řešení tohoto fenoménu v Británii značně problematické, úprava v civilním právu chyběla, pokuty, které bylo možno uložit pachatelům, byly nízké, a tudíž nepůsobily preventivně apod. Výše uvedený zákon obtěžování nedefinuje, ale uvádí, že zahrnuje vyvolání obav,

²¹⁰

Informace internetové stránky neziskové organizace Womens Aid, dostupné z www.womensaid.cz

znepokojení, úzkost nebo strach. Jednáním jsou myšleny skutky minimálně dva, ale je zahrnut i verbální projev.²¹¹ Ačkoli je zákon primárně zaměřen na tzv. pronásledovatele (stalkery), možnost jeho využití je mnohem širší, lze jej použít i při řešení sousedských sporů, šikany v zaměstnání a ve školách, politických demonstrací, nepřiměřeném obtěžování ze strany novinářů, rasovém a sexuálním obtěžování apod.²¹²

Ustanovení tohoto zákona obsahují dva pro domácí násilí klíčové trestné činy, a sice trestný čin obtěžování (criminal harassment) a trestný čin vystavení jiné osoby strachu z násilí (fear of violence).

Skutkovou podstatu trestného činu obtěžování naplní ten, kdo se dopustí jednání, které obtěžuje jiného, a o kterém pachatel ví nebo by měl vědět, že představuje takové jednání. To, zda by osoba “měla vědět“ se posuzuje z objektivního hlediska, tedy dle pohledu tzv. “reasonable person“ (rozumného člověka). Užití termínu “reasonable person“ v praxi může být problematické, ale cílem právní úpravy bylo přesunout důraz ze subjektivního záměru pachatele, který je často obtížné prokázat k hledisku k objektivnímu. Pro naplnění této skutkové podstaty je nutno prokázat, že se takového jednání pachatel skutečně dopustil, a že podezřelý věděl nebo měl vědět, že jednání poškozeného obtěžuje.

Trestného činu vystavení jiné osoby strachu z násilí se dopustí ten, kdo vyvolá v jiné osobě strach, že proti ní bude použito fyzické násilí, jestliže ví nebo by měl vědět, že jeho jednání tento strach vyvolá. U soudu je třeba dokázat, že se osoba minimálně ve dvou případech obávala užití násilí a důvodem k těmto obavám bylo jednání podezřelého. Ačkoli existuje i obdobný trestný čin, který se zabývá vyhrožováním fyzickým násilím, v rámci trestního práva, tato skutková podstata umožňuje soudům zasáhnout v závažných případech pronásledování, aniž by musela být oběti způsobena psychická či tělesná újma.

Podezřelý se může obžalobě účinně bránit prokázáním, že jeho jednání bylo motivováno snahou zabránit nebo odhalit trestný čin, nebo že bylo jednáno v souladu s právem. U trestného činu obtěžování dochází ke zproštění obžaloby též v případě,

²¹¹ BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ. Domácí násilí. 143 s., 2002. s. 19.

²¹² BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ. Domácí násilí. 143 s., 2002. s. 17.

že podezřelý prokáže, že za daných okolností bylo takové jednání odůvodněné.²¹³

Při odsouzení za některý z těchto trestných činů vydá soud rozhodnutí, kterým odsouzenému přikazuje zdržet se určitého jednání. Porušení zákona je trestným činem.

Policie může zatknout osobu podezřelou ze spáchání jednoho z těchto trestných činů i bez zatykače. Zatčení závisí na konkrétních okolnostech každého případu.

Naplnit skutkovou podstatu trestného činu obtěžování lze různými druhy chování, které pak lze stíhat jako pokračování v trestném činu. Například pokud pachatel provádí výtržnosti před domem oběti a za týden rozbije okno oběti, může být stíhán za pokračování v trestném činu obtěžování, nikoli za dva odlišné trestné činy. O tom, zda se jedná o pokračování či dva odlišné trestné činy rozhoduje policie a státní zastupitelství. Výhodou stíhání za pokračování v trestné činnosti je to, že důkazy, které mohou být nedostačující pro odsouzení za jeden trestný čin, ve spojení s důkazy o spáchání druhého trestného činu, mohou vést k odsouzení pachatele, který by, v případě posuzování činů jako dvou oddělených trestných činů, odsouzen nebyl.

Tento právní předpis se zaměřuje zejména na problematiku stalkingu a zprostředkování efektivnější ochrany obětí, které nežijí s násilným partnerem ve společné domácnosti. Tato norma zařazuje stalking mezi trestné činy a umožňuje vydání soudního příkazu zákazu přiblížení se k pronásledované osobě.

Hlavním přínosem tohoto zákona je to, že policie dle něj může chránit i oběti, které s násilníkem nežijí ve společné domácnosti. Neboť ve Velké Británii existují oběti, které nikdy s násilnou osobou ve společné domácnosti nežily a k jejich ochraně nemůže být použit zákon o rodině z roku 1996, právě jim tento zákon poskytuje ochranu.²¹⁴

Family Law Act 1996 a Domestic Violence Crime and Victims Act 2004

Dle těchto zákonů může oběť podat u soudu žádost o vydání soudního zákazu vstupu do společného obydlí (tzv. occupation order) nebo zákazu přiblížení se k oběti (tzv. non-molestation order).

²¹³ BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ. Domáci násilí. 143 s., 2002. s. 18.

²¹⁴ Informace internetové stránky neziskové organizace Womens Aid, dostupné z www.womensaid.cz

Occupation order – soud tímto zákazem vykáže pachatele domácího násilí ze společného obydlí a současně mu zakáže další vstup do něj. Alternativou je i vykázání jen z určité části obydlí či příkaz k placení nájmu příp. hypotéky. V příkazu musí být výslovně uvedena doba trvání i jeho místní působnost. Aktivní legitimaci k podání návrhu na vydání výše uvedeného příkazu má ten, kdo má k nemovitosti zákonné právo, je vlastníkem nemovitosti, nájemníkem, smluvním uživatelem nebo má domácí právo vyplývající z manželství. Soud se před vydáním příkazu zabývá bytovými potřebami i finančními zdroji zúčastněných stran, jejich vzájemnými vztahy, jejich chováním, dále riziky, která by nevydání příkazu mohlo přinést, zabývá se otázkou, která osoba bude vydáním či nevydáním příkazu více poškozena.²¹⁵

Non-molestation order – cílem tohoto příkazu je chránit poškozenou osobu před dalšími ataky ze strany pachatele. V příkazu mohou být i specifikovány jednotlivé formy navazování kontaktu s obětí, které jsou nadále zakázány, např. telefonování, zasílání dopisů atd.

Aktivní legitimaci k podání výše uvedených návrhů mají ti, kteří jsou v příbuzenském poměru k násilné osobě nebo s ní žijí či žili ve společné domácnosti, rozhodli se s osobou uzavřít sňatek nebo s ní sdílejí rodičovskou zodpovědnost. Domestic Violence Crime and Victims Act z roku 2004 rozšířil tuto možnost i pro páry stejného pohlaví. Zákaz je obvykle vydán až po slyšení obou stran, avšak lze jej vydat i bez tohoto, pokud žadatel uvede závažné důvody pro tento postup. Takovým důvodem je například riziko vážného ublížení na zdraví.²¹⁶ Současně se zákazem vstupu či přiblížení může soud vydat i tzv. Power of Arrest (zatykač) na podezřelou osobu a uvalit na pachatele vazbu. V několika případech je soud povinen toto nařízení vydat, a to například pokud bylo spácháno fyzické násilí proti dítěti. Dle soudní statistiky bylo v roce 2006 podáno 16.937 žádostí o vydání příkazu.²¹⁷

Lze tedy shrnout, že ve Velké Británii je domácí násilí upraveno jak v rámci trestního práva, tak v rámci občanského práva. Občanskoprávní ochrana je obsažena v zákoně o rodině z roku 1996 (Family Violence Act) a v zákoně o dětech z roku 1998. Trestněprávní ochranu zajišťuje mimo jiné zákon o obtěžování z roku 1997, zákon o domácím násilí a zákon o obětech z roku 2004 a zákon zločinech a přečinech

²¹⁵ Informace dostupné z <http://www-dca.gov.uk/family/dvguide04.prf>

²¹⁶ Informace dostupné z <http://www-dca.gov.uk/family/dvguide04.prf>

²¹⁷ Informace internetové stránky neziskové organizace Womens Aid, dostupné z www.womensaid.cz

z roku 1997. Tyto dva systémy jsou oddělené a jsou spravovány různými soudy.

Občanské právo je primárně zaměřeno na ochranu oběti (či v některých případech na odškodnění). Kdo nedosáhne na ochranu v právu rodinném, musí být chráněn právem trestním. Trestní právo je naopak zaměřeno především na potrestání pachatele. Klíčové postavení má policie, soudy, státní zastupitelství a probační služba.

Úspěšnost stíhání pro trestné činy spáchané v situaci domácího násilí ve Velké Británii roste - ze 46 % v roce 2003 na 68 % v 2007 - tato procenta jsou založena pouze na malém počtu případů, které se dostanou až k soudu.²¹⁸

Pokud se oběť domácího násilí rozhodne k odchodu ze společné domácnosti, může žádat o pomoc nejen organizace působící v oblasti domácího násilí, ale také může podat žádost na bytový odbor komunálního úřadu. Jestliže komunální úřad shledá, že je daná osoba ohrožena domácím násilím a není pro ni tedy vhodné zůstat v domácím prostředí, je povinen jí najít náhradní dočasné ubytování.²¹⁹

Oběť může taktéž požadovat náhradu škody, která jí byla způsobena domácím násilím, a to u Úřadu pro odškodnění za zranění způsobených kriminálním činem (Criminal Injuries Compensation Authority). Maximální výše odškodného je £ 500.000 a vztahuje se na fyzická zranění, úzkosti a finanční náklady. Podmínkou pro získání odškodnění je, že je pachatel soudně stíhán nebo jsou dostatečné důvody, proč stíhán není. Dále musí jít o zranění, které oběť utrpěla v posledních dvou letech (jsou ale i výjimky, kdy může být zranění starší) a zločin se stal na území Anglie, Skotska nebo Walesu. Při posuzování bere Úřad v úvahu, zda oběť nemá záznam v trestním rejstříku nebo násilí nevyprovokovala.²²⁰

Ve Velké Británii působí na poli ochrany před domácím násilím celá řada neziskových organizací, které jsou zastřešeny organizací Women's Aid. Oběti domácího násilí mají právo na bezplatný právní a psychosociální doprovod, který jim poskytují neziskové a charitativní organizace.²²¹

Organizace Women's Aid se spolupodílí i na vytváření nových právních

²¹⁸ Informace internetové stránky neziskové organizace Womens Aid, dostupné z www.womensaid.cz

²¹⁹ Informace internetové stránky neziskové organizace Womens Aid, dostupné z www.womensaid.cz

²²⁰ Informace internetové stránky neziskové organizace Womens Aid, dostupné z www.womensaid.cz

²²¹ Když rozchodem partnerství nekončí, dostupné z <http://zpravodajstvi.ecn.cz>

norem v oblasti ochrany před domácím násilím a podporuje více než 270 organizací, které působí v oblasti domácího násilí. Mimo jiné také provozuje (společně s organizací Refuge) tísňovou non-stop linku pro osoby postižené domácím násilím - The National Domestic Violence Helpline.

Ve Velké Británii také existují terapeutické programy pro odsouzené pachatele. Cílem těchto programů je převzetí odpovědnosti pachatele za své násilné jednání, změna tohoto jednání a vytváření vztahů bez násilí. Programy je možno navštěvovat dobrovolně či povinně, na základě nařízení soudu nebo jako součást probačního programu. Vláda ustanovila tzv. National Offender Management Service, což je jednotná instituce, která má programy pro pachatele na starosti (je výkonným orgánem ministerstva spravedlnosti). Program, který se s obměnami používá dodnes, byl prvně publikován v roce 2005 a byl motivován záměrem snížit počet lidí ve vězení. Program je založen na kladení důrazu na pachatele jako individuálního jedince. Pachateli může být absolvování programu uloženo od prvního kontaktu s policií a program trvá až do vypršení celého trestu (tzv. end to end management). Dle statistik v roce 2002 program dokončilo asi 60% odsouzených pachatelů a u 75% z nich se již neobjevil další záznam o spáchání domácího násilí.²²²

Dle mého názoru je ohromným přínosem zavedení specializovaných soudů, které řeší problematiku domácího násilí, díky čemuž o něm rozhodují odborníci, specializující se na tuto problematiku. Kladná je i existence programů pro násilné osoby a odpovědnost vlády za jejich vedení. Také ochrana a následná sociální a finanční pomoc oběti je ve Velké Británii na vysoké úrovni.

9.3. Slovenská republika

Slovenská úprava problematiky domácího násilí je starší než naše a je obsažena jak v předpisech práva trestního (zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon, který byl v poslední době značně novelizován, zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok) tak v předpisech práva občanského (zákon č. 40/1964 Z.z., občianský

²²²

Informace internetové stránky neziskové organizace Womens Aid, dostupné z www.womensaid.cz

zakonník, zákon č. 99/1963 Z.z., občianský súdny poriadok). Velmi významný z pohľadu práva obetí domáceho násilí byl rok 2002, ve kterém byly přijaty změny výše uvedených právních předpisů.

Trestní zákoník

S účinností od 1.9.2002 byla definice osoby blízké, obsažená nyní v § 127 odst. 5 trestného zákona, pro účely trestných činů, ke kterým dochází nejčastěji vůči ženám rozšířena na bývalého manžela, druha, bývalého druha, rodiče společného dítěte a osoby, které jsou ve vztahu k nim blízkou osobou a také na osobu, která s pachatelem žije nebo žila ve společné domácnosti. Přínosem této změny byla možnost rozšířit skutkovou podstatu trestného činu týrání blízké a svěřené osoby (tyranie blízkej a sverenej osoby) také na jednání pachatele vůči bývalé manželce, jejím dětem, které nejsou z manželství, a vůči bývalé družce.²²³

Nově byl také formulován § 208 – týrání blízké a svěřené osoby a to tím způsobem, že nadále je jako tento trestný čin možné klasifikovat jakékoli opakované násilí jakéhokoli druhu, jehož důsledkem je fyzické či psychické utrpení oběti. § 208 dále obsahuje výčet způsobů, kterými je možno jej naplnit, jedná se o následující jednání:

a) bití, kopání, údery, způsobení ran a popálení všeho druhu, ponižování, pohrdavé zacházení, neustálé sledování, vyhrožování, vyvolávání strachu nebo stresu násilnou izolací, citové vydírání nebo jiné zacházení, které ohrožuje její fyzické nebo psychické zdraví nebo omezuje její bezpečnost

b) bezdůvodné odpírání stravy, odpočinku nebo spánku nebo odpírání nevyhnutelné osobní péče, ošacení, hygieny, zdravotní péče, bydlení, výchovy nebo vzdělání

c) nucení k žebrotě nebo opakovanému vykonávání činností vyžadujících její neúměrnou fyzickou zátěž nebo psychickou zátěž vzhledem k jejímu věku nebo zdravotnímu stavu nebo možnosti poškodit její zdraví

d) vystavování vlivu látek způsobilých poškodit její zdraví

²²³

Rajtáková, I., Právne aspekty násilia, dostupné z www.fenestra.sk

e) nedovolené omezování v přístupu k majetku, který má právo užívat²²⁴

Výše uvedený výčet způsobů, jimiž je možné naplnit skutkovou podstatu tohoto trestného činu, je taxativní, což není nejvhodnější, neboť zákonodárce v úmyslu postihnout všechny možné formy týrání, zařadil do výčtu i jednání, u něhož lze pochybovat, zda je vhodné penalizovat jej trestem odnětí svobody ve výměře tři až osm let.²²⁵

U trestných činů vydírání, znásilnění, sexuální násilí, sexuální zneužívání je stanovena vyšší trestní sazba, pokud pachatel tento čin spáchána blízké osobě.

Paragraf §47 odst. 2 trestného zákona stanoví zásadu “tříkrát a dost“ a umožňuje uložit pachateli trestného činu týrání blízké osoby a svěřené osoby trest odnětí svobody na doživotí, pokud byl za trestné činy v tomto ustanovení stanovené (i ve stadiu pokusu) dvakrát potrestaný nepodmíněným trestem odnětí svobody.²²⁶

Trestní řád

Nejvýraznějším změnou je odnětí možnosti poškozenému dát souhlas s trestním stíháním, a to s účinností od 1.10.2002. Do té doby bylo možné nedát souhlas s trestním stíháním pokud šlo o některý trestný čin spáchaný vůči blízké osobě. V těchto případech se pachatel, často za použití dalšího násilí, snažil, aby poškozený vzal svůj souhlas zpět, neboť tento tak mohl učinit až do rozhodnutí odvolacího soudu.²²⁷

Touto úpravou zákonodárce jasně vyjádřil princip “vměšování se“ do záležitostí soukromých, které se odehrávají “za zavřenými dveřmi“.

Občanský zákoník a občanský soudní řád

²²⁴ §208 odst. 1, zákona č. 300/2005 Z.z., trestný zákon

²²⁵ Pocta Sentě Radvancové k 80. narozeninám, Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s 578

²²⁶ §47 odst. 2, zákona č. 300/2005 Z.z., trestný zákon

²²⁷ Rajtáková, I., Právne aspekty násilia, dostupné z www.fenestra.sk

V občanskoprávních předpisech Slovenské republiky je z hlediska problematiky domácího násilí klíčové zejména ustanovení občanského zákoníku, na základě kterého je možno omezit užívací právo jednoho z manželů k bytu nebo domu, pokud se v důsledku psychického nebo fyzického násilí nebo hrozby tímto násilím vůči manželovi nebo blízké osobě stalo společné užívání domu nebo bytu nesnesitelným.²²⁸

Občanský soudní řád ve svém § 76 odst., 1 písm. g) stanoví možnost, aby soud uložil osobě důvodně podezřelé z násilí dočasně vstupovat do domu nebo bytu, ve kterém se zdržuje osoba, vůči které se násilí měl dopustit. Lhůta pro vydání tohoto předběžného opatření činí 7 dní. Nerespektování tohoto předběžného opatření se posuzuje jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí.²²⁹

Na slovenské úpravě oceňuji zejména to, že poškozený nedává souhlas s trestním stíháním osoby blízké, což plně vyjadřuje taktiku vměšování se. Velmi se mi líbí také slovenská definice osoby blízké, která je rozšířená i na bývalého druha, bývalého manžela a otce společných dětí, což umožňuje rozšířit trestný čin týrání osoby blízké i na tyto osoby. Inspirací pro naši právní úpravu by mohl být i institut omezení užívacího práva jednoho z manželů k bytu.

Negativně hodnotím zásadu „třikrát a dost“, zakotvenou ve slovenském trestním zákoně. Tato zásada se mi zdá příliš restriktivní, neboť nezohledňuje skutečnost, že každý případ domácího násilí je jiný, vždy záleží na konkrétních okolnostech a konkrétním útoku.

Velkým negativem je dle mého názoru taxativní výčet u skutkové podstaty trestného činu týrání blízké a svěřené osoby, neboť zákonodárce v úmyslu postihnout všechny možné formy týrání, zařadil do výčtu i jednání, u něhož lze pochybovat, zda je vhodné penalizovat jej trestem odnětí svobody ve výměře tři až osm let.²³⁰

²²⁸ Rajtáková, I., Právne aspekty násilia, dostupné z www.fenestra.sk

²²⁹ Rajtáková, I., Právne aspekty násilia, dostupné z www.fenestra.sk

²³⁰ Pocta Sentě Radvancové k 80. narozeninám, Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s 578

9.4. Úprava problematiky domácího násilí v islámských zemích

Na závěr této části bych ráda ještě stručně zmínila pohled na domácí násilí v „islámských“ zemích, a to zejména z důvodu, aby byl jasně patrný kontrast těchto přístupů s přístupy demokratických právních řádů, včetně přístupu naší země.

Domácí násilí je v arabských zemích do dneška velmi tabuizováno. Problematické je zejména to, že neexistuje žádný zákon na ochranu před domácím násilím. Momentálně je na světě téměř 50 zemí, v nichž je islám vyhlášen jako oficiální náboženství, a tyto se sdružují v Organizaci islámské konference. Nejvíce jsou práva žen porušována např. v Afganistánu, Pákistánu, Tádžikistánu a Saudské Arábii. Naopak protipólem v přístupu k ženám z islámských států je Irák, kde mohou muži a ženy společně chodit na veřejnost, do restaurací, plováren aj.²³¹

V islámském právu neexistuje rovnost mezi muži a ženami, která patří k základním ústavně i mezinárodně zakotveným lidským právům u nás. Evropské demokracie jsou založeny na rovnosti bez ohledu na pohlaví, náboženské vyznání, barvu pleti, apod.

Ačkoli problematiku domácího násilí v islámských zemích nelze paušalizovat, neboť je nutné zohledňovat rozdílnosti postavení muslimských žen v různých islámských státech, ve společenských vrstvách, vliv místních kulturních tradic, různost možných výkladů koránu apod. Obecně lze říct, že celá islámská společnost je úzce spjata s Koránem a v něm je také určeno postavení ženy.

Postavení ženy je v Koránu určeno v části čtvrté. Korán v části, která je věnována ženě, jakožto biologické a sociální bytosti, stanoví, že muži jsou ochránci a vydržovatelé žen, neboť Alláh dal jedněm více síly než druhým a muži ženy vydržují ze svých prostředků. Z toho důvodu jsou poctivé ženy oddaně poslušné a střeží v manželově přítomnosti to, co jim nařídil Alláh střežit. Ty, jejichž neposlušnosti a špatného chování se obáváte, napomeňte, pak s nimi nesdílejte lože a nakonec je bijte.²³² Islámská pravidla, týkající se trestání žen, v tomto směru stanoví, že je možno způsobit ženě pohmožděninu, avšak neměla by být zbita tolik jako otrok nebo zvíře.²³³ Mimo jiné, pro doložení nerovného postavení mužů a žen z pohledu práva, lze uvést, že například i dědické podíly žen jsou dle Koránu výrazně menší.

Praktickým a bohužel velmi odstrašujícím příkladem přístupu islámských

²³¹ Projevy domácího násilí v různém kulturním prostředí, dostupné z: www.czechKid.cz

²³² Spencer, R. Islám bez závoje. Praha: TRITON 2006, str. 39.

²³³ Spencer, R. Islám bez závoje. Praha: TRITON 2006, str. 39.

států k ženám může být případ Sakíne Aštianíové, 43leté Íránky, odsouzené k trestu smrti ukamenováním za mimomanželský vztah. Tato žena byla v roce 2006 uznána vinnou za nedovolený vztah se dvěma muži a odsouzena k 99 ranám bičem, taktéž byla uznána vinnou za cizoložství při manželství a byl jí uložen trest smrti ukamenováním. Ačkoli se po vynesení rozsudku zvedla mohutná vlna protestů ze strany západních zemí i vlivných osobností (mezi nimi i papeže Benedikta XVI., Boba Geldofa, Salmana Rushdieho,...), čeká tato žena již od roku 2006 v cele smrti na vykonání rozsudku.²³⁴

Organizace Amnesty international také mimo jiné zveřejnila zprávu o domácím násilí v Tádžikistánu, kde místní úřady nedokáží pomoci jeho obětem a naopak se často staví na stranu pachatelů. Úřady především usilují o zachování rodiny za každou cenu, místo aby chránily ženu a její lidská práva. Násilí na ženách je v Tádžikistánu velice časté. Fyzické, psychické či sexuální týrání a zneužívání ze strany manželů či dalších rodinných příslušníků tu zažila či zažívá třetina až polovina žen.²³⁵

²³⁴ Írán: obava o osu právníka a syna Sakíne Aštianíové roste, dostupné z: www.amnestyinternational.cz

²³⁵ Ošklivé rodinné tajemství: Domácí násilí v Tádžikistánu považuje stát za soukromou věc, dostupné z: www.amnestyinternational.cz

10. Organizace na pomoc obětem domácího násilí

Organizace podílející se na pomoci obětem domácího násilí a i na řešení problematiky domácího násilí celkově hrají v této oblasti nezastupitelnou roli, neboť zejména díky jejich činnosti a osvětě, kterou přinášejí, se domácí násilí stává stále více celospolečenským problémem, před kterým okolí nezavírá oči, považuje je za odsouzeníhodné a cítí nutnost jeho řešení. Významnou roli mají tyto organizace i v rámci prosazování legislativních změn a posuzování návrhů novelizací stávajících právních předpisů na ochranu před domácím násilím. V této části práce zmíním ty nejvýznamnější z nich.

10.1. Bílý kruh bezpečí

Občanské sdružení Bílý kruh bezpečí (dále jen „BKB“) vzniklo 4.9.1991. a v současnosti má 8 poboček po celé české republice (Praha, Brno, Ostrava, Olomouc, Plzeň, Pardubice, Liberec, České Budějovice). BKB poskytuje bezodkladnou psychologickou, právní a sociální pomoc obětem kriminality, která je poskytována bezplatně kvalifikovanými odborníky (právníky, psychology, sociálními pracovníky, lékaři,...). Oběti trestného činu je v poradnách BKB poskytnuta pomoc v rámci bezplatné konzultace s psychologem a právníkem. Kromě toho ve výjimečných případech poskytuje BKB i tzv. nadstandardní pomoc, což zahrnuje zejména možnost víkendového pobytu spojeného s relaxací, zdravotní rehabilitací, rozhovory s psychologem, pracovních terapií a setkání se zajímavými lidmi, doprovody k soudům a návštěvy v nemocnicích, krátkodobé podpůrné individuální terapie, případně spolupráce s nadačním fondem Filipa Venclíka. Mezi další činnosti BKB patří zejména předkládání podnětů k zákonodárným iniciativám, spolupráce při tvorbě zákonů, osvěta (např. přednášky, semináře, konference, publikační aktivity), vlastní projekty a účast v mezinárodních projektech, spolupráce s nestátními organizacemi, státní správou a místní samosprávou ČR, zahraniční spolupráce - členství ve Victim Support Europe,...

Kromě toho BKB provozuje i nonstop linku pro oběti domácího násilí, tzv. DONA LINKU, která je specializovanou celostátní službou telefonické krizové intervence pro osoby ohrožené domácím násilím. Dona linka je provozována nepřetržitě od 11. září 2001.

Základními principy, kterými se BKB řídí je bezplatnost, nestrannost, nezávislost a diskrétnost.²³⁶

10.2. ROSA

Občanské sdružení ROSA vzniklo roku 1993, a to jako nadace. Roku 1998 bylo přeregistrováno na občanské sdružení. Jedná se o centrum pro týrané a osamělé ženy, které se zaměřuje na komplexní pomoc ženám jako obětem domácího násilí a jejich dětem a také na prevenci tohoto fenoménu. ROSA poskytuje ženám krizovou intervenci, sociálně-terapeutické poradenství, pomoc s vytvořením bezpečnostního plánu, poskytuje utajené azylové bydlení a telefonickou krizovou pomoc pro oběti domácího násilí.²³⁷

10.3. Kordona

Koalice neziskových organizací proti domácímu násilí (dále jen „Kordona“), byla založena dne 25.11.2004. Jedná se o volné sdružení organizací zabývajících se právy žen v kontextu násilí na ženách a domácího násilí. Mezi její nejznámější členy patří například Liga lidských práv, ADRA, ROSA nebo Most k životu. Cílem této koalice je poukazovat na problémy obětí a spolupracovat s orgány státní správy.²³⁸

²³⁶ zdroj www.bkb.cz

²³⁷ zdroj www.rosa-os.cz

²³⁸ zdroj www.koordona.cz

11. ZÁVĚR

Cílem mé rigorózní práce bylo vystihnout specifika a charakteristiku ve společnosti tak rozšířeného fenoménu, jakým je domácí násilí a zhodnotit ochranu před domácím násilím a celkový právní rámec této problematiky v České republice.

V úvodní části jsem se zabývala teoretickými aspekty domácího násilí, neboť je nezbytné vystihnout a pochopit jeho specifika tak, aby jej nebylo možno zaměnit s žádným jiným násilným chováním. Definovala jsem nejen domácí násilí jako takové, ale snažila jsem se popsat i charakteristiku oběti a pachatele dle kriminologických a viktimologických poznatků, a dále i specifika domácího násilí, jeho cyklus a příčiny.

V dalších částech jsem se zaměřila na úpravu ochrany před domácím násilím, a to jak v trestním právu hmotném, tak v trestním právu procesním. Rozebrala jsem i velmi přínosný institut vykázání a možnosti užití předběžného opatření dle ustanovení § 76b občanského soudního řádu, zaměřila jsem se také na nově připravovaný zákon o obětech trestných činů. Závěrem jsem uvedla i některé zahraniční úpravy této problematiky a stručně představila i nejvýznamnější neziskové organizace působící v oblasti řešení domácího násilí.

Mým cílem bylo podat ucelený obrázek o ochraně před domácím násilím. Nutno zdůraznit, že vzhledem k tomuto cíli a rozsahu práce, jsem nezmínila veškeré aspekty rozebírané problematiky. Těchto aspektů jsem si vědoma a považuji za důležité na závěr upozornit, že problematiku domácího násilí nelze zužovat jen na trestněprávní hledisko, neboť se jedná o problém komplexní a multidisciplinární.

Domácí násilí je celospolečenský a celosvětový problém, který zasahuje všechny sociální vrstvy společnosti. Přestože je tento fenomén poslední dobou často medializován a i povědomí veřejnosti o problematice domácího násilí se zvyšuje, stále jde o tematiku aktuální, o které je nezbytné neustále hovořit, neboť následky domácího násilí jsou mnohdy neodčinitelné a postihují nejen samotnou oběť, ale i všechny zúčastněné osoby. Domácí násilí je veřejný a politický problém, neboť jím dochází k porušování základních lidských práv.

V současné době lze říci, že Česká republika je státem, který problematiku domácího násilí aktivně řeší. Významnými kroky na legislativní úrovni bylo zejména zařazení skutkové podstaty trestného činu "týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě" do trestního zákona, přijetí zákona č. 135/2006 Sb., o ochraně před domácím násilím, zavedení institutu vykázání, prosazení zavedení skutkové podstaty trestného činu nebezpečného pronásledování do nového trestního zákoníku, příprava zákona o obětech aj.

Ačkoli výše uvedené změny vítám, není možné říct, že by opatření na ochranu před domácím násilím a jeho postih byly již dostatečné. Domácí násilí je natolik specifickým a komplexním problémem, že je nutno jej řešit dále a snažit se nalézat nová a snad efektivnější řešení.

Například doplnění skutkové podstaty §199 trestního zákoníku "týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě" mezi trestné činy, u nichž je dle § 367 trestního zákoníku trestné jejich nepřekážení a dle §368 trestního zákoníku jejich neoznámení, vypuštění trestných činů, páchaných v situaci domácího násilí, z okruhu trestných činů, stíhaných se souhlasem poškozeného a vytvoření legální definice domácího násilí, neboť pokud by existovala legální definice tohoto pojmu, která by postihla všechny druhy a formy domácího násilí, bylo by jednodušší v praxi tento problém kvalifikovat. Taktéž bych navrhovala zvýšení trestní sazby u §199 trestního zákoníku, pokud se pachatel jednání dopustí opakovaně.

Obrovskou roli v boji proti domácímu násilí hraje informovanost veřejnosti, protože právě vědomí, že se jedná o trestný čin a že existují možnosti, jak situaci řešit pomáhají oběti vzepřít se násilnému partnerovi a začít se bránit. Lidský faktor je v tomto ohledu velmi důležitý, neboť oběť se nesmí setkat s podceňováním a zlehčováním své situace ze strany okolí. Dostatek informací a pravidelné proškolení by měly absolvovat zejména pomáhající profese (lékaři, policisté, sociální pracovníci apod.), bez dostatečné znalosti problematiky a specifík domácího násilí nebudou moci obětem účinně pomoci.

O medializaci problematiky se zasloužily zejména neziskové organizace, specializující se na problematiku domácího násilí (Bílý kruh bezpečí, ROSA,...), které také potřebná školení zajišťují. Bílý kruh bezpečí například provádí proškolení policistů v souvislosti se zavedením institutu vykázání.

Je nutné zaměřit se nejen na informování obětí, ale také například na

informování potenciálních obětí, které by směřovalo k tomu, že se v budoucnu násilnému partnerovi vyhnou, vzdělávací programy ve školách, kampaně v médiích apod.

Ochrana obětí před domácím násilím je díky přijatým legislativním změnám i díky působení řady neziskových organizací na vysoké úrovni, přesto však jsou stále možnosti jak ochranu zefektivnit. Důležitá je především prevence, která by měla být zaměřena nejen na oběti, ale i na pachatele. Obětem je nutné ukázat, že existují prostředky na jejich ochranu, ukázat jim, kam se mohou obrátit, utvrdit je v tom, že na problém nejsou sami a velmi často je informovat i o tom, že jednání násilné osoby je trestné. Pachatelům je potřeba poskytnout dostatečné resocializační a terapeutické programy, které budou preventivně působit na jejich chování v budoucnu a naučí je, že násilím se situace neřeší. Klíčové je zejména zařadit zmíněné resocializační a terapeutické programy mezi alternativní druhy trestů. V zahraničí (například ve Velké Británii) mají s resocializačními programy pro pachatele četné zkušenosti a jejich fungování se osvědčilo, je tedy možné se těmito inspirovat. Velkým přínosem, doufejme, bude zefektivnění ochrany práv obětí, na základě zákona o obětech trestné činnosti, ačkoli by v tomto směru mělo dojít ještě k úpravám, týkajícím se registrace organizací poskytujících odbornou pomoc obětem, a to tak, aby odbornou právní pomoc mohly poskytovat pouze osoby s ukončeným magisterským vysokoškolským vzděláním v oboru právo.

Do budoucna bych také doporučila zaměřit se na komplexnost a provázanost jednotlivých právních odvětví. Neboť jenom ochrana obětí, která je komplexní, ucelená a kde jednotlivá odvětví a úprava všech institutů na sebe plynule navazují, může být účinná.

Domnívám se, že “nezavírání očí“ je nezbytné ze všech stran. Ze strany obětí, jejího nejbližšího okolí, široké veřejnosti, pomáhajících profesí a v neposlední řadě i ze strany státu, neboť jen komplexní a včasná pomoc a ochrana mohou být efektivní.

12. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

KNIŽNÍ PUBLIKACE

- Berry, D.B. The Domestic Violence Sourcebook : Everything you need to know. 3rd edition. New York : McGrawHill, 2000. 322 s.
- Buriánek, J. Kovařík, J. a kol. Domácí násilí na mužích a seniorech. Praha: Triron, 2006, s. 108
- Buskotte, A. Z pekla ven – žena v domácím násilí. Brno: Computer Press, 2008, s. 176
- Čírtková, L. Vitoušová, P. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Praha: Grada Publishing, 2007, s.115
- Čírtková, L., Macháčková, R., Vitoušová, M., Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, studie. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2002., s.12.
- Čírtková, L. Moderní psychologie pro právníky. Praha: Grada Publishing 2008, s. 150
- Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o. , 2004
- Dutton, D. G. The Abusive personality. New York: Guilford, 1998
- Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích. Praha: Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002, s. 143
- Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář. 1.vydání, Praha: C.H.Beck, 2009
- Huňková, M. Voňková, J. Domácí násilí v ČR z pohledu práva. 1. vydání. Justiční akademie ČR, 2004
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s.896
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s.912
- Jelínek, J. – Sovák, Z. aj. Trestní zákon a trestní řád s poznámkami a judikaturou a předpisy související. Linde, 2008
- Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s.1216

- Karlíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. Právo proti domácímu násilí. Skripta 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 152
- Marvanová-Vargová, B. Pokorná, D. Toufarová, M. Partnerské násilí. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2008, s. 159
- Mates, P. a kol. Policejní právo, Právní předpisy s komentářem. 4.aktualizované vydání, Praha: Linde Praha a.s., 2007
- Novotný, O. Vokoun, R. a kol. Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 480
- Pocta Sentě Radvancové k 80. narozeninám. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, 632 s.
- Spencer, R. Islám bez závoje. Praha: TRITON 2006
- Šámal, P. Púry, F. Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II. Díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2004
- Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. §1 až §139. Komentář. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1303
- Šefčík, D. Špaténková,N. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha:Protál, 2011, s. 186
- Škárová, M. a kol. Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou. Praha: Linde, 2009, s. 1007
- Švestka, J. – Spáčil, J. aj. Občanský zákoník I : komentář. C.H. Beck, 2008
- Vanduchová, M. Hořák J. a kolektiv autorů. Na křižovatkách práva. Vydání 1. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 568
- Voňková, J. Huňková, M. A kol. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. Praha: proFem, o.p.s., 2004, s. 195
- Voňková, J., Macháčková, R. a kol. Domácí násilí – právní minimum pro lékaře. Praha: proFem o. p. s. , 2004
- Voňková, J., Spoustová, I.. Domácí násilí v českém právu z pohledu žen. 2.přepracované vydání. Praha : ProFem, 2008, s.244

ČASOPISECKÉ ČLÁNKY

- Čírtková, L. Psychologické poznatky k nebezpečnému pronásledování (stalking). Kriminálnístika, 2004, č. 4.

- Čírtková, L., Stalking – podstata, jevové podoby a strategie intervence, Zpravodaj BKB, 4/2009
- Čírtková, L. Macháčková, R., Vitoušová, M., Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, studie. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2002. s.119
- Čírtková, L. Násilí v intimních vztazích neboli partnerské vraždy. Právo a rodina, 2008, č.5, s. 5
- Čírtková, L., Změny v řešení domácího násilí od 1.1.2007, Právo a rodina, 2007, č. 1
- Čírtková, L. Právo a rodina, ročník 2007, č.6, s.4
- Čírtková, L., Muži jako oběti domácího násilí, Právo a rodina, č. 7, 2010
- Čírtková, L., Vitoušová, P., Domácí násilí – nová legislativa první rok v praxi, Kriminologický sborník, 2008, č.3
- Dressing, H. Maul-Backer, H., Gass, P. Posuzování stalkingu z kriminalistického a psychiatrického hlediska. Trestněprávní revue, 2007, č. 10
- Fenyk, J., Některé postupy v boji proti domácímu násilí v USA, Domáce násilie – Nová prax a nová legislativa v Europe, s. 44
- Fremr, R. Zabití – Hit trestního zákoníku?, dostupné z www.jinepravo.blogspot.com
- Gelles, R.J. Men who batter: The Risk Markers, Rhode Island, 1994.
- Hanuš, L. K extrémním případům domácího násilí. Trestněprávní revue, 2007, č. 12, s. 356
- Hořák, J. Úmyslná usmrcení de lege ferenda, Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, 2007, č.2, s. 134
- Hořák, J., Úmyslná usmrcení v afektu (část II.), Trestní právo, č.11, 2008, s. 15
- Januk, B. The Austrian Federal Act on the protection against Domestic Violence, Domestic Violence – new practice and legislation in Europe.
- Jelínek, J. K trestněprávnímu postihu domácího násilí. Kriminallistika, 2005, č. 4, s. 260
- Kočová, K. Bulletin advokacie 10/2007, s. 34
- Korbel, F. Šámal, P. Změny trestního zákoníku a návrh postihu „stalkingu“. Státní zastupitelství, 2008, č. 7-8
- Langhansová, H. Jsme připraveni na komplexní řešení domácího násilí?. I. Díl. dostupný z www.viaiuris.cz
- Langhansová, H. Jsme připraveni na komplexní řešení domácího násilí?. I. Díl.

dostupný z www.viaiuris.cz

Linhart., M., Stanovisko odboru bezpečnostní politiky MV č.47 k vlastnickému a jinému obdobnému právu ke společnému obydlí a jejich vlivu na provedení vykázaní, MV ČR, 2011, ASPI

Marešová A., Sociální patologie a její vlivy na skladbu obětí. Zpravodaj BKB 2/2011

Marešová, A., Martzinková, M. O významu poznávání obětí trestné činnosti, IKSP Praha, Ministersvo vnitra České republiky.

Netíková, D. Program terapie partnerských agresorů.Domáce násilie – nová prax a nová legislativa v Europe, s. 95

Novotný, O., Zapletal, J., a kol. Kriminologie. Praha: ASPI, a. s. , 2008

Růžička, M. Domáci násilí – impulsy ze zahraničních trestně-procesních úprav, návrhy de lege ferenda pro trestní právo. Trestněprávní revue, 2003, č.8

Slánský, T. Soubor rozhodnutí na téma domácí násilí

Svoboda, K. Soudní praxe při vykazování násilníka z bytu. Právní rozhledy 2007, č. 5

Unterlerchner, B., Langhamerová, V., Pomoc traumatizovaným obětem v Rakousku. Zpravodaj BKB 2/2011

Vanduchová, M. Ke kriminalizaci domácího násilí. Acta iuridica olomucensis, Vol. 1, 2005, No.2, s. 61

Vantuch, P., Trestní stíhání se souhlasem poškozeného, nebo na jeho návrh?, Právní praxe, r. 1994, č. 3

Zbořilová, K., K problematice domácího násilí. Kriminalistický sborník 4/2006, s. 36

Zezulová, J., Trestněprávní a civilněprávní aspekty domácího násilí. Státní zastupitelství, ročník 2005, č.4, s. 9

Zima, V., Švýcarské inspirace. Zpravodaj BKB 4/2010

Zpravodaj BKB, 2/2009, Policie v kontaktu s domácím násilím – současné výzvy, s. 31

PRAMENY DOSTUPNÉ Z INTERNETU

Benešová, J. časopis Look, srpen 2008, www.bkb.cz

Centrála Bílého kruhu bezpečí, o.s. Aktuální informace v oblasti domácího násilí, dostupné z www.domacinasili.cz

Cyklus domácího násilí). www.persefona.cz

Čírtková, L. Rakouský model ochrany před násilím v rodině, <http://bkb.juristic.cz/174588/old>

DONALINKA: Metoda SARA DN, dostupný z www.donalinka.cz

Fremr, R. Zabití – Hit trestního zákoníku?, dostupné z www.jinepravo.blogspot.com

Havelková, B. Znásilnění – několik úvah nad právní úpravou a její aplikací, část I. - právní úprava a její kritické zhodnocení, Jiné právo, dostupné z www.jinepravo.cz

Írán: obava o osu právníka a syna Sakíne Aštianíové roste, dostupné z: www.amnetyinternational.cz

Když rozchodem partnerství nekončí, dostupné z <http://zpravodajstvi.ecn.cz>

Komentář k analýze dat „Vykázání / zákaz vstupu v ČR" v roce 2008, dostupný z www.domacinasili.cz

Kubátová, J. Zvíře jménem člověk. www.ta-gita.cz.

Langhansová, H. Pronásledování oběti domácího násilí expartnerem (stalking). Via Iuris. Dostupný z: <http://www.viaiuris.cz>

Oběti domácího násilí. www.help24.cz

Osobnostní faktory domácího násilí (část 3.). www.domacinasili.estranky.cz.

Ošklivé rodinné tajemství: Domácí násilí v Tádžikistánu považuje stát za soukromou věc, dostupné z: www.amnetyinternational.cz

Projevy domácího násilí v různém kulturním prostředí, dostupné z: www.czechKid.cz

Rajtáková, I. Právní aspekty násilia, dostupné z : www.fenestra.cz

Rekodifikace trestního práva procesního, dostupné z www.justice.cz

Růžička, M. Domácí násilí – impulsy ze zahraničních trestněprocesních úprav, návrhy de lege ferenda pro trestní právo, dostupné z www.ipravnik.cz

Šámal, P. a kol., Trestní zákoník (EVK), 1. vydání, r.2009, dostupné z www.beck-online.cz

Vitoušová, P., Durdík, T. Bílý kruh bezpečí, Tisková zpráva 2009, dostupný z: www.bkb.cz

Vitoušová, P., Zima, V. Domácí násilí: Adaptace metody SARA pro ČR, dostupný z www.domacinasili.cz

Women's crisis service, Domestic violence – The cycle of domestic violence, www.mvwcs.com/cycledomesticviolence.html.

Zákon o obětech trestné činnosti posílí jejich práva a ochranu. www.vlada.cz.

Zákon o obětech trestné činnosti posílí jejich práva a ochranu. www.bkb.cz

Zkusila všechno, ale stejně ji zabil, www.bkb.cz

Informace internetové stránky neziskové organizace Womens Aid, dostupné z www.womensaid.cz

Informace dostupné z <http://www-dca.gov.uk/family/dvguide04.pdf>

www.csspraha.cz

www.soscentrum.cz

www.feminismus.cz

www.domacinasili.cz

www.bkb.cz

www.rosa-os.cz

www.koordona.cz

PRÁVNÍ PŘEDPISY

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 141/1961., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 200/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti

zákon č.300/2005 Z.z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů

zákon č.40/1964 Z.z., občiansky zákonník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č.99/1963 Z.z., občianský súdny poriadok, ve znění pozdějších předpisů

vyhláška č.440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

SOUDNÍ ROZHODNUTÍ

Nález ÚS č.275/2008, Sbírka rozhodnutí Ústavního soudu, ročník 2008, č.10, str.

390, Lexik Nexis

Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR R II/1965 Sb. rozh. tr.

Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR R 21/1984 Sb. rozh. tr.

Rozhodnutí nejvyššího soudu ČSR R 16/1986 Sb. rozh. tr.

Rozhodnutí nejvyššího soudu R 3800/1930

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 2. 2001, sp. zn. 5 TrZ20/2001

Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp.zn. 3 Tdo 601/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp.zn. 3 Tdo 1160/2005, publikovaný v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, Svazek 19/2005 – C.H.Beck

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. října 2007, sp. zn. 3 Tdo 668/2007.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. září 2008, sp. zn. 3 Tdo 601/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.1.2009, sp.zn. 8 Tdo 1590/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2007, sp.zn. 8 Tdo 1058/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25.8.2010, sp.zn. 7 Tdo 793/2010

Usnesení Nejvyššího soudu, sp.zn. 6 Tdo 666/2010

Usnesení Nejvyššího soudu, sp.zn. 8 Tdo 545/2010

Usnesení Nejvyššího soudu, sp.zn. 6 Tdo 452/2010

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31.3.2009, č. j. 5 As 84/2008 – 81

Trestní příkaz Okresního soudu v J. H. ze dne 18. ledna 2007, č.j. 7 T 193/2006- 19

OSTATNÍ PRAMENY

Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestnímu zákoníku

Důvodová zpráva k zákonu č. 209/1997 Sb., o poskytnutí pomoci obětem trestné činnosti, dostupná z www.justice.cz

Doporučení Rady Evropy R(85)4 o násilí v rodině ze dne 26.3.1985. in Násilí na ženách. Praha: Informační kancelář Rady Evropy, 2004.

Doporučení Evropského hospodářského a sociálního výboru o dětech jako nepřímých obětech domácího násilí. Opinion of the European Economic and Social Committee on Children as a indirect victims domestic violence. (2006/C 325/15) 2006 Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu>

Doporučení Evropského hospodářského a sociálního výboru o domácím násilí na

ženách: Opinion of the European Economic and Social Committee on Domestic violence against women (2006/C 110/15) Dostupné z: < <http://eur-lex.europa.eu>

Manuál k postupu policistů v případech domácího násilí, Policejní prezidium. Středisko informací a personálního poradenství.

Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů.

[citováno 10. března 2009]. Dostupný z: <http://www.uzis.cz>.

Národní akční plán prevence domácího násilí na léta 2011 – 2014, dostupný na: www.vlada.cz

Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci, Manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí, druhé, doplněné vydání, ROSA, 2008

Předkládací zpráva k věcnému záměru k trestnímu řádu, dostupné z www.justice.cz

Tisková zpráva - návrh zákona o obětech trestných činů Ministerstva spravedlnosti ČR. Platné znění příslušných částí zákonů s vyznačením navrhovaných změn a doplnění.

Věcný záměr k trestnímu řádu, dostupné z www.justice.cz

13. SUMMARY

Řehořová, Barbora. DOMESTIC VIOLENCE

Domestic violence is a serious global problem which occurs at all levels of the social strata. It is especially necessary to realize that domestic violence is not just a problem of a specific group of people who are directly affected by it but a problem for all of us. It is only possible to effectively tackle this phenomenon through prevention, increasing public awareness and interest. It is for these reasons that I decided to pursue the issue of domestic violence in my thesis.

My thesis is divided into eight parts.

The aim of this work is to explore in detail the key laws and principles regarding domestic violence and the legal definitions which distinguish domestic violence from other violent acts suffered within a family. The first part focuses on the basic concepts of domestic violence and their key definitions. I describe the key characters and specific forms of domestic violence, victim and offender typology and the cycle theory of domestic violence.

The second part of the work attempts to specify the material and salient facts most commonly seen in cases of domestic violence. Aggravating factors against the offender are also mentioned (aggravated factors are the opposite of mitigating factors, if they can increase the severity of the crime and subsequently increase the length of any custodial sentence handed down by the presiding judge). Situations are also noted where the victims of domestic violence themselves perpetrate a crime of domestic violence against another person and thus become an offender themselves.

Thought was given to potential extenuating circumstances and the classifications of such acts as self defence.

The third part is about punitive sanctions and therapeutic programs.

The fourth part mentions the law of criminal procession, especially the basic procedures of a criminal prosecution under the agreement of the sufferer and specifics of expulsion and preliminary ruling, as stated in the code nb.135/2006, a code that ratifies other codes regarding domestic violence prevention.

The fifth part is about the institute of expulsion.

The sixth part deals with victim protection.

The seventh part of the final project dissects adjustments to domestic violence prevention laws in Austria, the United Kingdom and Slovakia and looks at the attitude towards domestic violence in Islamic countries.

The last chapter is devoted to non-profit organizations.

I realise that a key role is played not only by legislative measures but equally by publicising the problem in the media, informing the victims as well as informing the wider public. The expertise of the helping professions and an attitude of not 'turning a blind eye' are also of key importance.

Only a complex help and prevention programme can be effective and these need to come in good time.

14. SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV

domácí násilí – domestic violence

trestněprávní aspekty - criminal aspects

stalking – stalking

trestní právo – criminal law